

HEGEDÜS GÉZA

AZ ERDÖNTÚLI VESZEDELEM

NNCL501-36Bv1.0

DELFIN KÖNYVEK

Szerkeszti

RÓNASZEGI MIKLÓS

HEGEDÜS GÉZA
AZ ERDŐNTŰLI VESZEDELEM

REGÉNY

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1968

GYŐRY MIKLÓS
rajzaival

HARMADIK KIADÁS

© Hegedüs Géza, 1951, 1968

TARTALOM

Úton, útfélen
Lépes Loránd katonája
Hírek és mendemondák
Holdvilágos este otthon
Az urak
A kolozsvári céhlegények
Függönyös ablakok mögött
A jeladás
Szentől szembe
A kigyulladt ország
A hírek messze szállnak
A nemesúr pálfordulása
A véres ősz
Az utolsó csata
Kolozsvár, 1438. január 30.
Befejezés

ÚTON, ÚTFÉLEN...

A mocsaras, szittyós vidék egyre szárazabb lett. A gyalogos utazónak már nem kellett folyvást azt figyelnie, hova lépjen, ha nem akarja, hogy bocskora beleragadjon a lágymányba. Alig nedves legelők következtek. Csordák tépdesték a füvet, s itt-ott magányos pásztorforma is látszott. De Tamás diák elkerülte az idegen embereket, meri nem volt bizonyos indulataikról. Úgy számított, hogy már Biharban járhat. Várad nincs talán már túl messze. Ott majd talál olyan házat, ahol vendégül látják, ha felfedi magáról, ki- és micsoda.

Figyelte magát, vajon fáradt-e. Annyi bizonyos, hogy lábszárában érzett némi könnyen elviselhető fájdalmat, de úgy vélte, ettől még akár napszálltaig is jól bírja az utat, különösen most, hogy már nem kellett küzdenie a marasztaló sárral. Nemsokára a legelők nedves zöldje is elmaradt, és üde gabonaföldek következtek. Innét már nem lehet messze Várad.

Tamás diák ugyan sohase járt még errefelé, de az utat elindulásakor jól elmagarázták. Tudta, hogy ha átevickél az, ilyenkor, késő tavaszi időn megáradt Tiszán, és megy napkelet felé, amerre hegyeket lát, akkor a láp vidék majd elmarad mögötte, következnek a legelők. Ott már Csáki László úr gulyái és ménesei legelnek. Azután jönnek a szántók, ahol Csáki László úr jobbágyai munkálkodnak, tudta, hogy mikorra idáig ér, már a hegyek is jobban látszanak, sőt az egyik hegyfele – vagy inkább csak domb – szinte elébe jön. Az a domb már nem is hasonlít kékesszürke felhőhöz; hunyorgó szemmel már a szőlőtőkék zöldjét is ki lehet venni. Az a Kálvária, és Várad attól errefelé fekszik.

A falvakat, ha tehette, elkerülte. Egy-két tapasztalatból megtanulta, hogy a jobbágyok gyanakodva néznek rá, ha meghallják, hogy Kamenicből jön. Az egész Délvidéknek rossz híre volt errefelé. Meg aztán az se bizalomgerjesztő, hogy valaki olyan csuhában jár, mintha ferences barát volna, de ha kérdik, azt válaszolja, hogy nem pap... Ha nem pap, miért jár csuhában? Ha meg csuhában jár, akkor miért nem pap? Tamás diák jól megértette, hogy gyanús személy ő a falusiak szemében. És gyanakvásukat csak növeli, ha valahol leteszi tarisznyáját, s egy gyermek kotorászni kezd benne, s kiderül, hogy abban nem elemózsia van, hanem betűkkel teleírt, vaskos könyv.

Természetesen nem kerülhette el eddig sem, hogy ha nagyon éhes volt, be ne térjen olykor egy falu végi házba. Ha meg eső esett, akkor még szállást is kellett kérnie. Hanem amennyire csak tehette, elkerülte az ilyen kényszerűségeket. Már csak azért is, mert nem akarta, hogy megkérdézzék, hová megy. Azt bárki észrevehette, hogy kelet felé tart, tehát az erdő felé, amely valahol ott a Kálvária után kezdődik. Ez a vidék is egy kicsit már oda

tartozik, hiszen nyájak és földek itt mind már az erdőntúli vajda birtokához tartoznak. Csáki László úr is ott lakik túl az erdőn. De onnét, úgy látszik, mostanában nyugtalan hírek érkeznek. Ahol eddig Tamás diák megszállt, néhány ember úgy tudta, hogy valami nincs rendjén az erdőntúli részeken. Csak éppen azt nem tudták pontosan, hogy mi történik arrafelé. Vagy ha sejtették is, hiába faggatózott Tamás, nem tudta szóra bírni őket, csupán azt érte el, hogy még gyanakvóbb szemmel néztek rá. Jól érezte ő, hogy a falusiak azt találgatják, vajon a gyalogos utas Csáki úr bizalmasa-e, aki megy elmondani, mit hallgatott ki a jobbágyoktól, avagy olyan ember, aki maga is azért tart az Erdőntúlra, hogy ott még izgatottabbá tegye az amúgy is túl izgatott világot. Tamás pedig azt sem akarta, hogy Csáki úr bizalmasának véljék, de azt sem, hogy veszedelmes híre keljen útjában. Nem lett volna értelme, hogy dolga akadjon itt a földesúri vagy más hivatalos hatóságokkal. Az ő célja messze volt. Moldova felé igyekezett, de erősen sejtette, hogy útja közben, amely az erdőn és az erdőntúli vidékeken vezet át, még egyéb dolga is akadhat.

Most már olyan közélről látszott a hegy, hogy remélhette, rövidesen Váradon lesz. Meg kell keresnie a Sebes-Köröst, s annak a mentén menni tovább, egészen addig, amíg el nem ér a városig. Kora-délután ott is lehet talán.

Tenyérét homloka fölé emelte, hogy ne vakítsa a napfény, úgy nézett körül. Derűs, világoszöld volt a táj. Erre is, arra is apró falvak fehérlettek. Végre felfedezte azt az ezüstcsíkot is, amelyről remélte, hogy a Sebes-Körös. Elindult abba az irányba.

A folyó gyorsabban közeledett, mint ahogy remélte, látszott már mind a két partja, a túlsó oldalon füzes volt. Erről nem szóltak neki, amikor elmagyarázták az utat. Aggódni kezdett hát, hogy talán nem is a Sebes-Körös. Ezt pedig okvetlenül meg kell tudnia, nehogy továbbmenvén a víz mentén, rossz irányba kerüljön.

Mikor már egészen közel ért a nem széles, de mégis örvénylő, rohanó folyóhoz, észrevette, hogy följebb egy ember pihen a parton. Attól kell megkérdeznie, jó úton jár-e.

Közeledett a pihenő férfi felé. Az könyökére dőlve hevert, és bámulta a vizet. Tamás diák már messziről hangos adjonistennel köszöntötte. Amaz felnézett. Ahogy így fekvé fel lehetett mérni, zömök férfiú volt, kurta lábszárakkal. Ruhájáról ítélve akár szegényebb nemesember is lehetett. Lábszárán hosszú szárú csizma volt, testén kopott, de alighanem jó szövétű öltözék, derekát öv szorította át. Szakálla kurta volt, de mégis bozontos, haját is összekuszálta a szél. Széles karimájú kalapja a földön hevert, mellette a tarisznya és egy hosszú szárú, szöges buzogány, amelyet elég nehéz lehetett

hordozni, mert tuskés vasbunkója volt. Ehhez az egyébként is szokatlan alakhoz különös ismertetőként nevetésre álló, hunyori szempár és csaknem gömb alakú, kis orr tartozott.

Tamás köszönésére feléje fordult, és latinul kívánt békességet neki:

– Pax tecum, fráter.

Tamás azt hitte, hogy idegen, és ő is latinra fordította a szót. Megkérdezte, milyen nációhoz tartozik. Amaz erre magyarul felelt:

– Miért gondolnád, hogy nem vagyok magyar?

Tamás mosolygott:

– Mert magyar köszöntésemre deákul válaszoltál.

Az idegen felhúzta a vállát.

– Papoknak latinul illik köszönni.

Tamás ugyan nem szerette, ha papnak nézik, de nem tartotta volna érdemesnek, ha most itt magyarázkodni kezd. Ráhagyta hát, és megkérdezte:

– Ugye, ez a Sebes-Körös?

– Remélem – szólt a másik.

Ebből Tamás megértette, hogy az is idegen itt.

– Ül le, fráter. Ha te is Várad iránt mégy, mehetünk együtt. Ha éhes vagy, tarisznyámban van ennivaló is, innivaló is.

Erre a kicsit gúnyos, kicsit barátságos meghívásra egyszerre tudatára jött, hogy milyen fáradt. Letelepedett hát az idegen mellé, letette vállára nehezedő tarisznyáját is. Az idegen felült, kioldotta a maga iszákját, és kirakta belőle a kenyeret, szalonnát meg egy szokatlanul nagy kulacsot. Közben beszélt; kiejtése idegenszerű volt, messze vidékről jöhetett.

– Csak nem Erdőntúlra mégy, fráterkám? – érdeklődött. Volt a hangjában valami gúnyolódó. Tamás sajnálta, hogy arcát nem fedi bozontos szőr, mint az idegennek, mert így bizonytalán észrevehető, hogy elpirult. Igaz, hogy jó kéthetes borosta nőtte már be a képét, de ez a vékony, puha szőrzet még nem rejti el az ábrázatot. A másik tovább beszélt: – Mert ha oda mennél, akkor együtt tarthatunk Várad után is. Azt mondják, hogy Erdőntúlon most szükség van a papokra, mert az ottaniak nemigen hallgatnak a maguk papjaira. Hátha az új papok bölcsebbek, mint a régiek.

– Honnét tudod, hogy mi van Erdőntúlon? – kérdezte izgatottan Tamás.

– Egész Bihar egyébről sem beszél, mint az erdőntúli veszedelemről.

Tamás elképedve kapta föl a fejét, ő tulajdonképpen még semmit sem hallott.

– Valami veszedelem van Erdőntúlon?

Az idegen szeme még jobban hunyorgott.

– Azt mondják, hogy Alsó-Fehér megyében megölték a püspök ispánját, és elkergették az adóbehajtókat. De azt is mondják, hogy másutt elkergették a

papokat is...

Tamásban szédület hullámozott erre a hírré. Füle zúgni kezdett, szeretett volna felpattanni és menni tovább, meg sem állva Váradon, csak menni egyenest Alsó-Fehér vármegye felé. De ugyanakkor a gyanakvás is szívébe költözött. Kamenicban is ilyen hangon kezdtek beszélni azok, akikről idővel kiderült, hogy Márkiai Jakabnak, az inkvizítornak a besúgóí. Tekintetét megkeményítette, úgy nézett az idegen szemé közé.

– Hát ha olyan veszedelem van arrafelé, te miért tartasz oda? Nem félsz, hogy veszélyes dolog túlmenni az erdőn?

Most az nézett gyanakodva vissza Tamásra.

– Én ötvössegéd vagyok. Kolozsvárra igyekszem, hogy megtanuljam a kolozsvári céhmesterek művészetét. Nem akarok én elkeveredni az izgága parasztokkal. Kolozsvár messze van Alsó-Fehér vármegyéjétől.

Ez így már érthető volt. A vándor kézművesek gyakran mentek el Kolozsvárra tanulni, különösen az ötvösök. Bár az a hosszú nyelvű buzogány ott a földön nem vallott éppen békés iparosra. De azt szerezhette valahol külföldön, ezek az ötvösök bekószálják az egész világot. Nem is árt egy ilyen fegyveres útitárs, aki, ha kell, bizonytal használni is tudja a szöges-bunkós jószágot.

– Ismerős vagy Váradon? – érdeklődött tőle. A másik mosolygott.

– Még nem jártam ott, de tudom, hova kell mennem.

Tamás örült ennek, mert oda, ahová ő ment, nem szívesen vitt volna magával idegen vendéget. Márpedig ha együtt mennek be a városba, és neki van vendéglátó helye, nem hagyhatja kint az utcán azt, akihez útitársul szegődött. De ha annak is van szállóhelye, akkor nyugodtan elválhatnak majd Várad piacán, és ki-ki keresheti a maga vendéglátóját.

Az idegen közben Tamás felé nyújtotta az enni valót. Tamás evett. A másik összehúzott szemmel figyelte, s egyszerre nekiszegezte a kérdést:

– Te rég nem ettél, ugye? Túlságosan is éhes vagy, Tamás igent intett.

– Pedig a tarisznyád nem üres...

Tamás lenyelte a falatot, úgy felelt:

– Biblia van benne.

Ezt hihető válasznak gondolta, hiszen útitársa papnak véli.

– De te nem vagy igazi pap.

Tamás homlokát kiverte a verejték. Mit akarhat tőle ez a fegyveres ember? Fel akart ugrani. Keze már mozdult a tarisznyája után, de a másik megelőzte, és megragadta Tamás holmiját. Másik kezével Tamás csuklóját fogta meg. Kemény szorítás volt.

– Te nem vagy igazi pap – ismételte. – Ha pap volnál, nem kerültél volna el a falvakat. Ha nem kerültél volna el a falvakat, nem volnál ilyen éhes. Te

menekülsz!

És mielőtt a megrökönyödött diák akár csak moccanhatott volna, magához húzta a tarisznyát, és kivette belőle az írással telt csomagot.

Tamás szinte önkéntelen mozdulattal kapott a földön fekvő hosszú buzogány felé, hogy védje magát. De a zömök, szakállas férfi felugrott, és nevetve tárta ki feléje a karját.

– Te huszita vagy, fráterkám! Ugye, az vagy?

Tamás elképedve emelkedett fel. Nem volt mit tagadnia, a tarisznya tartalma úgymint elárult mindent, de hát éppen ennek örült úgy az a másik.

– Igen, huszita vagyok – mondta keményen, elszántan. De arca már mosolygott, hiszen bizonyos, hogy huszita a vándor kézműves is.

– Ugye, te is Zsámbokréti János házában akarsz megszállni Váradon?

Ez a név eloszlattott minden kétséget. Nevetve rázták egymás kezét.

– Kamenicből jövök – mondotta.

– Kamenicből? Mit csinál Bláziusz professzor?

– Ismered őt? – csodálkozott Tamás. – Jártál talán Kamenicban?

– Én nem – nevetett. – De Bláziusz járt Prágában is meg Nagyszombatban is. Vendégem is volt Nagyszombatban...

– Te Nagyszombatban éltél... akkor? – kérdezte Tamás. Ez az "akkor" néhány év előtt volt, amikor Nagyszombat városát egy jó időre megszállták a huszita hadak, és a városból kikergették a gazdagokat, a nemeseket és a papokat.

– Ott voltam akkor... Én Bíró Balázs vagyok.

– Bíró Balázs? – Milyen sokszor hallotta ezt a nevet Kamenicban! Bíró Balázs a nagyszombatiak egyik vezére volt. És egyszerre megértette a hosszú nyelvű buzogányt. Zsizska katonái használtak ilyen fegyvert.

– Csehországból jössz? – Balázs nevetett.

– Onnan ám, és megyek egyenest Alsó-Fehérbe, verekedni. Mindig ott kell lenni, ahol ütni lehet az urakat meg a pénzes polgárokat és a papokat.

– Én Moldovába megyek, terjeszteni a hitet...

– Az is jó – bólintott Balázs. – De előbb mégis nézz csak körül ott túl az erdőn. Talán most itt van a legfontosabb tennivalónk... Hanem hát most már induljunk el, nehogy itt érjen még az este is. Zsámbokrétiéknál majd többet is megtudunk arról, mi is van Alsó-Fehérben meg a többi vármegyében. Mert a veszedelem nem áll meg egyetlen vármegye határai közt. Eddig Csehország égett, most felgyúlhat már ez a föld is. Ha itt kilobban, majd új ország következik... Amíg az utolsó úri ház is porig nem égett, és amíg az utolsó faluban is nem építettünk iskolát.

Szavai előbb nevetve hangzottak, azután a gyűlölet lángja csapott ki belőlük, hogy még utóbb lelkesen szálljanak a magasságok felé. Szeme is

kigyulladt, karját, kezét kitárta. Azután megint elnevette magát.

– Na, induljunk kelet felé: onnan jön a napfény...

Felszedelőzködtek, és mentek, amerre a folyó mutatta. Nemsokára már feltüneztek a városra valló tornyok. Az ottan Várad. A nagypiac közelében – így tudták mind a ketten – van egy ház, ahol titkos husziták laknak. Azok majd elmondják pontosabban, hogy mi is készül túl az erdőn, Csáki vajda meg az annyit átkozott Lépes György püspök óriási birtokán.

LÉPES LORÁND KATONÁJA

Bálint, az alvajda katonája nehéz szívvel gondolt arra, hogy odahaza mit fognak szólni, ha esetleg fegyvert fordít a falubeliek ellen. De nem volt mit tennie. Parancs az parancs. Az adószedők mostanában mindig erős fegyveres kísérettel mennek ki a falvakba. Amióta Alsó-Fehérben az a nevezetes dolog történt, hogy ama Kardos Jákobnak nevezett román férfi leütötte a vajda hivatalos emberét, majd amikor az ispán néhány csatlósával el akarta fogni Jákobot, akkor a falu népe megölte az ispánt is, összeverte a csatlósokat, elvette a fegyverüket, azután a tettesek elmenekültek az erdőbe – hát azóta Lépes Loránd úr, az alvajda sok katonát küld az adószedőkkel, nehogy a parasztoknak eszükbe jusson utánozni az alsó-fehérbelieket.

Nem először megy Bálint effajta útra, sok kedve eddig sem volt hozzá. Nem jó érzés előreszegezett dárdával állni a falu terén, vagy követni az adószedőt, amint az házról házra jár. Nem jó érzés szembenézni az ismeretlen, szomorú vagy haragos szemekkel. De hát eddig mégis idegenek közt kellett kiállni a szemrehányó tekinteteket. Most azonban hazamegy. Nem volt otthon azóta, hogy eljött katonának. Már közel egy esztendeje. Igazán nem így képzelte az első viszontlátást...

Mikor tavaly megszállott náluk az a néhány vértés-sisakos vitéz, és kikiáltotta, hogy ki akar beállni az alvajda úr seregébe katonának, Bálint önként és azonnal jelentkezett. Jó oka volt erre. Azért ment katonának, hogy becsületet szerezzen magának Eszter szülei előtt. Hiába kérte feleségül Esztert, a módos jobbágy, aki fiatalkorában püspöki kocsis is volt, keményen a szemébe mondta, hogy nem adja lányát olyan legényhez, akinek egy nyolcad telke sincs. Hiába sírt Eszter a szüleinek, csak annyit ért el vele, hogy az apja még alaposan el is verte. Bálint pedig keserűen ment haza, a falu végi viskóba. Nappal komoran dolgozott a püspöki földön, esténként pedig arról ábrándozott, hogy világgá indul, felmegy a királyhoz, hőstettekét hajt végre, és végül jutalmul földet és nemességet kap. Akkor mondja majd a szemébe Ostoros Gergely, hogy nem adja hozzá a lányát. Hát éppen amint nagyon

szeretett volna vitéz lenni, jött a hír, hogy az alvajda katonának hívja a bátor legényeket. Hogyne ment volna Bálint önként és gondolkodás nélkül katonának.

Hanem a katonaelet nem is hasonlított ahhoz, amit várt. Nem mentek ők se törökre, se tatárra. Mentek bizony ők ki a falvakba, és rémítették a parasztokat. A fényes páncélú hadnagyok gorombák voltak, minden kis vétségért szigorú büntetéseket osztogattak. Aki feleselni mert, vagy lassan mozgott, azt hátracsavart kezénél fogva kötötték ki, vagy lábára súlyt kötöttek, és éles ékre ültették. Sokadmagukkal aludtak földre szórt szalmán, olykor nedves pincehelyiségben, hol a gyulafehérvári erődben, hol a kolozsmonostori várban, vagy ahová éppen rendelték őket. Enni se kaptak bőségesen, azt mondták, hogy ha falun járnak, harácsolhatnak a parasztoktól.

Jó dolguk volt, ha napokig tartózkodtak egy-egy faluban, ott kettesével-hármasával szállásolták el magukat a telkes gazdáknál, akik persze nem szívesen vették a kelletlen vendégeket. De nem volt mit tenniük, a vendégek az alvajda katonái voltak, sokan is voltak, dárdájuk meg kardjuk volt. Azért pedig nem büntették őket, ha a parasztokkal erőszakoskodtak.

Hát ez az élet sehogyan se tetszett Bálintnak, úgy érezte, mintha lelkét az ördögnek adta volna. Jól tudta azonban, hogy aki szökni próbál és elfogják, azzal nem sokat teketóriáznak: egyszerűen karóba húzzák. És ha már szökik, hová szökött volna? Haza talán, ahol Ostoros Gergely megtagadta tőle a leányát? A szüleihez, akik maguk is halálos veszedelemben kerülnek, ha kiderül, hogy a szökevény hozzájuk menekült? Vagy vágjon neki az ismeretlen utaknak, ahol véges-végig, Moldovától a nagy erdőig, sőt azon is túl minden föld és minden falu vagy Csáki vajdáé, vagy Lépes György püspöké. Lépes Loránd, az alvajda, az erdőntúli seregek kapitánya, a vajda helyettese és a püspök öccse. Az ő fegyvere szolgálja a vajda és a püspök hatalmát.

Lépes Loránd urat gyakran látták a katonák. Kinézett hozzájuk, amikor reggelenként lovasgyakorlatot végeztek a mezőkön, megnézte, hogyan tudnak bánni a fegyverekkel. Ő nem volt goromba, mint a hadnagyok. Ezüsből készült és dúsan ötvözött vértet meg sisakot viselt, szeme és felfelé pödört, vastag bajusza fekete volt, arca is sötét, de a katonákra nemegyszer mosolyogva nézett. Néha hosszú szónoklatokat tartott nekik. Többször ismételte előttük, hogy addig nem voltak emberek, amíg nem adtak fegyvert a kezükbe, addig csak parasztok voltak, most azonban isten felvitte a dolgukat, hát becsüljék is meg jó sorsukat. Sokszor mondta, hogy akinek nincs fegyvere, az nem ember.

Bálint és a többi is, amíg Loránd úr beszélt, el is hitte neki, amit mond. Néha már szinte meg is békültek a katonaelettel, és ha kimenőidőben

kifényesített mellvérttel, hangosan pengetett sarkantyúval végimentek Gyulafehérvár főutcáján, vagy valamelyik Kolozs megyei faluban beültek a szász kocsmároshoz, hogy szűk pénzükért bort igyanak – akkor még jól is érezték magukat. Megtörtént az is, hogy az adószedő úton részvétlenül fordították dárdájukat az ellenszegülni akaró paraszt mellé, még mulattak is, ha a megrémült ember hőkölve hátrált fegyverek előtt. De ha azután valamelyikük véletlenül egy nagyot sóhajtott – ki tudja, miért? –, akkor Bálintnak eszébe jutott, hogy hátha egy másik katona most ugyanígy fordítja a dárdát az ő apja mellé. S ha ez jutott eszébe, akkor megint nagyon elkeseredett. Még súlyosabb lett a bánata, amikor megtudta, hogy neki magának kell a fegyvert az otthoniak mellé szerezni. Nem mert azonban szólni erről, nem akart úgy járni, mint bajtársa, Kolozsi Ambrus. Ez a Kolozsi arra kérte hadnagyukat, ne kelljen elmennie abba a faluba, ahol az övéi laknak, mert mit szólnak majd otthon, ha ellenségként jön haza. Az alvajda, Lépes Loránd úr, akinek fülébe jutott a dolog, veszettül támadt rá.

– Hát kihez húzol te?! – kiabálta a sereg színe előtt a sápadt legényre. – Kihez húzol? Az otthoni bűdös parasztokhoz? Hát parasztnak érzed magadat is? Hát nem az én katonám vagy?

Az lett a vége, hogy Kolozsi Ambrust ott, valamennyiük szeme láttára megbotozták. Másnap a legény eltűnt. Az alvajda kiadta a parancsot, hogy ahol elfogják, nyomban karóba kell húzni. Azóta se hallották a híret.

Bálint hát nem szólt semmit, amikor megtudta, hogy hova vezet az útjuk, még csak azt sem említette, hogy ez a falu az ő faluja. Csak a szíve volt nagyon nehéz, ahogyan lovaikon kocogva rázódtak az úton. Legelőn lovagolt az adószedő, mellette a hadnagy és egy kornétás* apród. Az apród hosszú, zászlóval díszes fúvó hangszere maga elé volt erősítve a nyeregre. Ő maga sima képű, finom ruhájú, ifjú ember volt, aki érdekes szórakozásnak tartotta az effajta kiruccanást, és derűs arccal nézte, ha itt vagy ott félholtra vernek egy morgoló parasztot. Mögöttük lovagoltak a katonák. Lehetek vagy félszázán. Ilyen sok fegyver előtt már nem mer megmoccanni a falu. Végül, jóval elmaradva mögöttük, két ökrös szekér ballagott. Mert az adót ugyan pénzben szedték, de aki nem fizetett, annak elvitték az otthoni jószágát is. Minél közelebb értek a faluhoz, minél ismerősebb volt a táj, annál komorabb lett Bálint. Torka elszorult.

[* Kürtös]

Bizonyára legelőször Ostorosakhoz fognak bemenni, hiszen azok a leggazdagabbak közé tartoznak. Igaz, hogy Ostoros Gergelyre haraggal gondolt, megtagadta tőle a lányát, és meg is verte Esztert. De mégiscsak Eszter édesapja. Mégiscsak Eszterek házára tör most fegyverrel. Azután majd a saját szüleire kerül a sor. Igaz, hogy azok szegények, sok adót nem vihetnek

tőlük, de mégis fegyverrel kell apja és anyja elé állnia...

De hát mit tehetne? Lépes Loránd katonája ő. Lépes Loránd pedig nagy úr.

HÍREK ÉS MENDEMONDÁK

Mire Váradig értek, Tamás elmondta Bíró Balázsnak, hogy ő valamikor pap volt, ferences barát. Hanem amikor elkerült a délvidéki Kamenic városába, ott megismerte ama bölcs és tudós Bláziuszt, aki nagy híré tanár lehetne a világ bármelyik nagyvárosában is, ő azonban hazament, hogy otthon vezesse az iskolát, és írni-olvasni tanítsa a jobbágy- és mestergyerekeket. Bláziusz azután sokat beszélt neki meg a többi papnak az ánglius Wicliffről, a vértanúhalált halt Hús Jánosról meg az ugyancsak máglyán kivégzett tudós Jeromosról. Megismerték az új tanokat, és ettől kezdve Tamás nem tekintette magát az egyház papjának. Felismerte, hogy az írástudónak csak egy kötelessége lehet: tanítani a népet, azt a szegény népet, amelyet az urak butaságban és sötétségben tartanak. Az egyház még a Bibliát is eltitkolja a nép elől. Még a szent iratokból sem épülhet a jobbágy, mert idegen nyelven van írva. Tamás tehát elhatározta, hogy magyarra fordítja a Bibliát. Ennek a műnek köteget hordozza tarisznyájában.

Csakhamar gyanús is lett Tamás a kamenici egyháziak előtt. Nem tudta magában tartani meggyőződését, noha a tudós Bláziusz váltig intette, hogy óvakodjék a nyílt beszédől, mert itt még nem jött el az ideje a kiállásnak, s addig hiábavaló lenne, hogy éppen azok áldozzák fel magukat, akik a harcok idején a nép legjobb vezetői lehetnek. De az intelleum már későn jött, Tamás huszitaság hírébe került. És egyszerre, híre járt, hogy a király inkvizitort küld a Délvidékre. Ez az inkvizitor maga Márkiai Jakab mester, aki inkább a gyanúsakat is máglyára küldi, csak hogy véletlenül ki ne csússzék egy huszita a kezei közül. Bláziusz azt tanácsolta Tamásnak és még néhány gyanússá vált embernek, hogy meneküljön, amíg lehet. Tamás maradni akart, de a tudós férfiú meggyőzte, helyesebb, ha inkább terjeszti a tanítást, és befejezi a Biblia fordítását, mint ha vértanúhalált hal. Ő ajánlotta, menjen Moldovába, ahol hír szerint az emberek szívesen fognak fegyvert a földesurak ellen. Tanítsa őket, hogy ha kell, készen várják a király meg az urak katonáit vagy éppen Márkiai Jakabot, ha oda is el akarna menni.

Tamás hát megszökött Márkiai Jakab elől, de amint megszökött, az egyház már üldözni is kezdte. A kopjások elöl el tudott rejtőzni. De borzasztó hírek érték. Azt mondják, máglyafénytől lobog Kamenic vidéke, amióta Márkiai Jakab betette oda a lábát. Féltette is Bláziusz professzor életét. Azóta semmit sem hallott róla.

Mire ideért az elbeszélésben, már túl voltak Várad kapuin. A városba könnyen beeresztették őket, vásár is volt, s a sorompónál ki-be jártak a szekerek. Meg aztán úgy festett, hogy ez a város szívesen látja az idegen vendégeket.

Kiismerték magukat. Tamásnak maga Bláziusz magyarázta el pontosan az utat, ő, úgy látszik, életében már erre is járt. Bíró Balázs pedig úgy mozgott, mintha nem volna egészen idegen ezen a tájon.

A borzas huszita keveset beszélt eddig, inkább csak hallgatta Tamást. De amikor azt mondta, hogy félti mesterét, szembefordult vele és így szólt:

– Ne féltsd te Bláziusz professzort! Jól ismerem én őt. Nem először került életveszedelembe. Mi megszoktuk a veszélyt, és tudjuk, mit kell tenni. Majd kivágja magát! És ha nincs kibúvó, hát istenem, egyszer úgyis meg kell halni... És mi meghalni is tudunk. Tudod te, mi volt Lipanyánál?

Tamás nem tudta.

– Ott verték meg a németek és az áruló urak együtt a vitéz Prokop seregét. Prokop is elesett, összesen kilencszáz harcos maradt életben. Azokat az urak meg a polgárok mind máglyára kötözték. De még a lángok közt is énekeltek. Hátborzongató volt hallani. De mekkora erőt adott annak, aki életben maradt és hallotta.

Tamás megállt. Szembenézett Balázssal.

– Te hallottad?

– Ott voltam, megsebesültem, egy bokor mögött lapultam, amikor ők égtek és énekeltek. Egyszer én is így fogok meghalni: máglyán vagy karó hegyén. De addig még sok földesúr és sok uzsorás fejét fogom betörni – mondotta suttozó és mégis nagyon határozott hangon, s megemelte hosszú szárú buzogányát, amelyet bunkója alatt markolva botnak használt.

Továbbmentek, amerre a kapun bejövő ökrös szekerek. Nyilván arra van a piac.

Zegzugos város volt Várad, összevissza épített, apró házak közt kanyargott az utca. Végre tér szélesedett eléjük. A téren templom, a templom előtt lovas szobor.

– Szent László szobra – mondotta Balázs.

– Ez is szent volt, mint a többi – legyintett Tamás.

– Ez is király volt, mint a többi – vont a vállát Balázs. – Hanem itt, a szobor közelében hídnak kell lennie. Azon túl van a piac.

Ott is volt a híd. Széles, jól ácsolt faalkotmány, szekér is átmehetett rajta. Alatta zúgott, örvénylett a Sebes-Körös. Túlhan a vásárosok sátrai és állványai tarkállottak. Hosszú padok mögött pénzváltók veszekedtek, másutt kupeczek alkudoztak lábas jószág okra.

Itt-ott posztóvégeket kínáltak, amott cserépedények voltak kirakva.

A két vándor átigyekezett a vásáron.

– Ihatnám – mondta Balázs –, de ne vesztegessük az időt. Majd Zsámbokrétiénél amúgy is akad enni-innivaló.

– Tudod, merre laknak?

– Sejttem. Gyere csak.

Posztóárus mellett mentek el. Polgárforma, amolyan pénzes céhmester alkudozott ruháralóra. Éppen fizetni akart, de a kalmár hangos szavakkal mondta:

– Csak nem akar kelméd ezüsttel fizetni?

– Már hogyanne fizetnék ezüsttel! Az is pénz. Rajta a király neve.

– Hát ha rajta is van, csak adja ki a zsidónál. Tisztességes keresztény vagyok én, nem hagyom megkárosítani magamat. Mit csináljak az ezüsttel? Portékát nem kapok érte, adót nem fizethetek vele. Aranyat adjon, ha posztót akar.

A vásárló morgott:

– Nincs aranyam, csak ezüstöm.

– Ezüstben éppen tízannyiba kerül.

A másik ordított, hogy ez becstelenség, de a kalmár alig figyelt rá. Vállát vonogatva mondta:

– Hát ha nem akarja, ne vegye, vagy menjen oda a pénzváltóhoz, és vásároljon aranyat.

Valaki megszólalt a közelükben:

– A pénzváltóhoz ugyan hiába megy. Nincs annak se, illetve csak annak ad, aki tízszeres árat fizet érte.

A céhmester erősködött:

– De nekem is ezüsttel fizetnek.

– Miért fogadja el? – kérdezte a kereskedő. – Hát nem tudja, hogy az ezüstpénz tiszta réz?

Megint új hang szólt a vitába:

– Túl az erdőn a püspök még a jobbágyok adóját sem fogadja el ezüstben.

Balázs megbökte Tamás oldalát, és maga is beleszólt:

– Hát azok a parasztnak honnét vesznek aranyat, amikor a pénzváltó is csak tízszeres áron adja?

– Az már az ő dolguk – válaszolta az előbbi.

– Na, gyerünk tovább! – javasolta Balázs. Majd amint távolabb értek, halk hangon így beszélt: – Aligha kell neked Moldováig menned. Ha ez a polgár sem tudott aranyban fizetni, a jobbágy még kevésbé tud. A polgár végül is, ha nagyon kell, kijjebb oldozza a zacskója szíját, és valahogy csak lesz aranya, de a parasztnak nincs zacskója, amit kioldozzon, hát nem is lesz aranya. Akkor pedig elkövetkezik a harag napja. Jaj lesz most püspöknek, nagyúrnak, pénzes

polgárnak ott túl az erdőn!

Mikor már úgy sejtették, hogy közel járnak céljukhoz, megszólítottak egy idevalósít, hogy merre van Zsámbokréti János háza.

– A kötélverő? – kérdezte, de mutatta is. – Az a tornácos.

Megköszönték, és arra tartottak.

– Kötélverő? – mormogta csodálkozó hangon Balázs. – Nagyszombatban még úgy hírlett, hogy nemes, igaz, hogy koldusszegény nemes, de mégiscsak nemes. Mi ütött beléje, hogy mesterségre adja a fejét?

– Mit csinált Zsámbokréti Nagyszombatban?

– Tiszt volt nálunk, miután átszökött a királyi seregből. Ez az egész nagyszombati história régóta izgatta Tamást, sokat hallott Nagyszombat huszita koráról, azokról az esztendőkről, amikor Borotini Vlaskó huszita várost rendezett be ott, és dacolt hosszú időn át magyar királlyal, német zsoldosokkal. Tudta, hogy Bíró Balázsnak is fontos szerepe volt Nagyszombatban. De nem tudta, hogy tulajdonképpen mi is történt abban a városban. Remélte azonban, hogy nemsokára erről is többet fog tudni.

Régóta huszitanak vallotta magát, de nem látta még világosan, mit is jelent huszitanak lenni, és mit tettek eddig már a husziták a szenvedő és dolgozó emberekért, az urak és a gazdagok ellenében. Titok lebegett a hírek körül. És a sok rágalom között nehéz volt felismerni az igazságot. Hát majd most.

Mikor elértek Zsámbokréti házához, Balázs előment a tornácon, és megdöngötte az ajtót. Nagy termetű, lelógó bajsza férfi jött ki a házból.

Emelt hangon szólt hozzá Balázs:

– Zsámbokréti János! Fogadsz-e vendégül minket?

Az öles ember megrezzent a hangtól, felmagasodott, és vállon ragadta a vendéget.

– Bíró Balázs! – Arcát meghatottság lágyította el, szemének fénye nedvessé vált, és suttogva ismételte: – Bíró Balázs...

– Én vagyok az. János hadnagy – nevetett. – Ez meg itt Tamás, barátunk.

Ezt a "barátunk" szót különösen hangsúlyozta, kissé idegenesen is ejtette ki, úgy, hogy "brát".

Zsámbokréti kezét fogott Tamással, s vendégeit átkarolva, bevezette őket a tornácos ház szobáiba.

– Az asszony nincs idehaza – magyarázta közben. – Kinn van a legényekkel a vásáron. Merthogy én most kötélverő volnék. – Ezt láthatólag külön Balázsnak mondta, A ház nem vallott nagy módra, de szegénységre sem. Tágas, köves konyhája, úgy látszik, műhely is volt egyben, minthogy ott lógtak a szerszámok is. Meg is jegyezte a gazda:

– Télen itt dolgozunk, ilyenkor azonban hátul az udvaron. Ma nem dolgozunk, mert vásár van.

Közben továbbtessékelték őket a kis ajtó felé, amely bizonytalansággal az ágyasházba nyílt.

– Én csak azért nem mentem ki a piacra, mert már reggel is érkezett vendég. Őt kellett jóltartanom.

Balázs kérdő tekintettel nézett Zsámbokrétira; Tamásnak sem tetszett, hogy rajtuk kívül idegen is van jelen, hiszen ők olyasmiről szeretnének beszélni, ami nem minden fülnek való. Hanem Zsámbokréti jól megértette a pillantásokat, és szélesre húzta a száját, még a bajsa is mosolygott,

– Emlékezni fogsz órá is, Bíró Balázs... – Ezzel belökte az ajtót.

Odabent két, emeletesre vetett ágy állt, egy kecskelábú asztal, körülötte nehéz karosszékek. Az egyik székben zsinóros mentéjű nemesúr ült, hosszú orrú, vékony, deresedő bajszú. Kétségtelenül nemes volt, mert kardja ott támaszkodott az ablak alatt álló hosszú, faragott ládához. Előtte az asztalon boroskancsó és két cinpohár.

A vékony nemesúr és a bozontos Balázs szeme egymásra villant, azután egyszerre mosolyodtak el. Amaz felállt, elébük jött, és mindkét kezét nyújtotta a régi ismerősnek.

– Bíró Balázs, ki hitte volna, hogy élsz?

– Élek bizony, Szerdahelyi Palkó, öreg szökevény... És hosszan rázták egymás kezét. A találkozás örömétől alig vették észre Tamást. Végre a házigazda tolta előre a szerény csuhást, aki kíváncsian figyelte, kik is lehetnek ezek az új ismerősök.

Annyi mindenestre gyorsan kiderült, hogy Szerdahelyi úr a Csallóköz felől jön, és ő is Erdőntúlra tart. Majd szó került arra is, hogy nem ők az elsők, akik Magyarország különböző részeiből Váradon át nekivágnak az erdei útnak. Kóbor husziták, vándorló mesterlegények, uruktól megszökött jobbágyok, olykor egy-egy elcsatangolt diák vagy néha mérges nemesúr, akit a szomszéd nagybirtokos kitért a földjéről – efféle úti vándorok haladtak át a városon. Egyik-másik megszáll Zsámbokréti Jánosnál, mert régi időből ismeri, vagy azért, mert régi ismerős ide utasította, hogy itt a házigazda majd eligazítja, merre járjon, mit csináljon, ha egyszer túljut az erdőn.

A jól figyelő Tamás diák csakhamar kihámozta a beszélgetésből, hogy Zsámbokréti János meg ez a Szerdahelyi Pál még 1422-ben – tehát úgy tizenöt esztendővel ezelőtt, amikor Zsigmond király először készült komoly hadjáratra a huszita csehek ellen – néhányadmagukkal egyszerűen átszöktek a nagy hírű Zsuzska seregéhez, és azután évekig harcoltak a király ellen. Úgy látszik, ott voltak Nagyszombatnál is, és onnét ismerik Bíró Balázst.

Mikor már mind ott ültek a kecskelábú asztal körül – s a házigazda egy fordulatra kinézvén, újra színültig töltötte a kancsót, s mindenkinek hozott ivóeszközt is –, Bíró Balázs két kézre fogta a maga poharát, és felállt.

Felemelkedtek a többiek is. Arcuk áhítatosra komolyodott; Tamás érezte, hogy ünnepélyes szorongás fojtogatja. Balázs halk hangon beszélt:

– Őrájuk igyunk, akik meghaltak, és akik meg fognak halni, hogy az élők egyszer boldogan élhessenek, őrájuk igyunk, akiket legyilkoltak Angliában, akiket máglyára vittek Konstanzban, akiket halomra öltek Lipany mellett, akiket biztonnal most gyilkolnak Kamenicban, és akik meghalnak és meg fognak halni az Erdőntúlon. Rájuk igyunk, akik nem tűrik a megaláztatást, sem a maguk, sem a mások megaláztatását, és addig nem nyugosznak, amíg csak egyetlen megalázott is él ezen a földön.

A poharat két kézzel markolva emelte a magasba, mintha a kehellyel áldozatot mutatna be. Azután kiitta a bort, és kiitták a többiek is.

Mire leültek, Bíró Balázs arcán már megint a hunyorgó mosoly ült. Zsámbokréti felé fordult.

– János mester, azt mondd el, mielőtt fontosabb dolgokról beszélnél, hogyan lettél te nemes létedre kötélverő.

Zsámbokréti röviden megmagyarázta:

– Mire visszajöttem a brátrik közül, nem volt birtokom. Aki rokonom csak volt, megosztozott rajta. Ha hazamegyek, azonnal az egyház kezére adnak mint huszítát, nehogy visszakérhessem a földemet. Feleségem meghalt; lehet, hogy őt is rokonok emésztették el. Mostam feleségemet azóta szereztem, a kötélverő-mesterséggel együtt. Legjobb volt akkor a nevemet is letagadni. Ti, Balázs, kivonultatok már Nagyszombatból. Hova mehetett volna a magamfajta régi szőkevény? Beállhattam volna katonának, de nem akartam a királyt szolgálni. Elmehettem volna udvarosnak is valami gazdag nagyúrhoz, de azokat sem akartam szolgálni, így hát jártam az utakat. Úgy éltem, mint a vásározó kalmárok. Gondoltam, inkább vessenek meg mások, mintsem magam vessem meg magamat. Voltam bizony kocsis is gazdag kereskedőnél. Azután így vetődtem Váradra, ahol megismertem mostani feleségemet, aki egy kötélverőmester özvegye volt. Neki volt otthona, kellő módja, mestersége, nekem meg volt nemességem, ami mégiscsak sok előnnyel járhat. Ő derék menyecske volt, nekem is megvolt a magam bajusza. Nem akartam léhűtősködni a feleségem szoknyája mellett, hát egykettőre megtanultam az ember nélkül maradt mesterséget. Most két legénnyel én csinálom a köteleket, és, az asszonnyal együtt visszük a vásárra. És most már szerte az országban azt is tudják a brátrik, hogy ha szükségük van valamire, hozzám bármikor eljöhetnek. Erdőntúlról is ide jön először minden hír, mert innen megy tovább mindenki, aki azt akarja folytatni, ami valahol, talán a lipanyi máglyáknál, abbamaradt.

– Sokan vannak-e ilyenek? – kockáztatta meg a kérdést Tamás.

Balázs szembenézett vele, majd körül a többiekre.

– Mi mindenesetre ilyenek vagyunk. De bármennyien is vagyunk, egyre többen leszünk, mert sok szenvedő, kifosztott meg becsapott ember él a világon. És megmondatott, hogy majdan mi leszünk a világ reménysége.

A többiek bölintottak. Szerdahelyi Pál halkán hozzátette:

– Folyton közeledik a nap. Nagyon nagy már az elégületlenség. Amióta az ezüst értéke romlik, alig lehet aranyat szerezni. A földesurak meg aranyat akarnak kicsikarni a polgároktól. Ezért a polgárok elkeseredetten gondolnak a nemesekre.

Bíró Balázs öklével az asztalra vágott.

– Küldd a pokolba a polgáraidat! Ugyanolyanok, mint a nemesek, csak éppen nincs kutyabőrük. Na bízz a polgárban, mert elárul! Ne bízz a polgárban, ő is a véredet akarja! Emlékezzetek csak, odakint is elárultak bennünket, Nagyszombatban is összejátszottak az ellenséggel.

Szerdahelyi Pál hosszú orra, keskeny bajusza alatt valami mosolyféle ült. Jól látta ezt Tamás, és nem értette, de észrevette Balázs is, és megértette.

– Ne mosolyogj, Szerdahelyi Pál, és ne hánytorgasd gúnyosan magadban, hogy bizony én is polgár voltam, sőt módos polgár fia. Annál jobban tudom, hogy milyen a módos polgár. Te is nemesember vagy, meg te is, Zsámbokréti János, derék emberek is vagytok, de mégsem mondanátok, hogy ha a gázság ellen akartok harcba menni, akkor nemesembereket hívtok magatokkal a csatába. A mi ellenségünk nemes meg polgár és minden gazdag ember. Üsd a bitangját, ahol éred! Nekem elhihetitek, közülük való vagyok, és én is elhiszem nektek, hogy tüzet kell vetni minden nemesi háztetőre.

A hunyorgó derű is eltűnt arcáról. Egymás után kétszer töltött magának, és kétszer itta ki az öblös poharat. A többiek is bele-belehúztak a borba. Balázs szavai után mindnyájan hallgattak.

Kintről, az utca felől bezsivajgott a vásári zaj. Erről Zsámbokrétinak eszébe jutott a felesége, aki nemsokára már hazajöhet.

– Az asszony előtt ne beszéljete se csehekről, se az Erdöntúlról. Nem mintha nem tudná. A továbbmenő vendégeknek ő szokott sütni-főzni, a megkínzott huszítát a maga kezével kenegeti. De osszerezzen, ha szó esik az ilyesmiről. Mindent megtesz, de beszélni nem szabad előtte, mert akkor sikongatni kezd, és mindent elront. Előfordul az ilyesmi az asszonynépnél. Tudja ő magától is, kik vagytok, és hová mentek. El is lát majd minden jóval, de retteg a gondolatától is, hogy egy hangos szó kihallatszik, és gyanús lehetnék itt a városban.

– Hát nem vagy gyanús? – csodálkozott Balázs.

Zsámbokréti felhúzta a vállát.

– Magam sem tudom, azaz alig tudom elképzelni, hogy ne volnék gyanús, de még senki sem adta tanújelét, hogy bármit is sejtene rólam. Igaz, hogy az

asszony óvatossága sok mindenben nagyon okos. Például minden vendégem kap tőle ajándékba egy jó darab kötelet, hadd higgyék, hogy vásárolni tértek be hozzám. Ti is vállatokra akaszthattok majd egy karika kender zsinórt. Annyi kötél indult már el innét az erdő felé, hogy ott akár egész ármádia urat és félvárosnyi polgárt is fel lehetne húzni vele.

– Hát mi van Erdőntúl? – tette fel végre a kérdést Bíró Balázs.

Zsámbokréti tagoltán, lassan beszélt, hogy érezzék a szavak súlyát.

– Lépes György, a püspök aranyban kéri az adót. Csáki László, a vajda, kiforgatja a kismemeseket birtokaikból. Aki panaszra megy, rosszul jár. A nép szenved, tehát terjed a huszitaság. A huszita pedig könnyebben emel kezét a püspök vagy a vajda embereire.

Szerdahelyi hozzátette:

– Az ottani megyékben pedig él jó néhány régi harcos, Zsizska katonái. Van ott egy-két régi tiszt is, aki Zsizskától tanult hadat vezetni.

– Te is ezért mégy most oda – mosolygott feléje Balázs. Amaz bólintott.

– Ezért. Elegendő volt a hallgatásból, meg abból, hogy gyanús voltam mindenki előtt, mivel tudták, hogy jártam Csehországban. Hát elég volt nekem Zsigmond királyból is meg a hatalmaskodó nagyurakból is. Folytassuk ott, ahol elhagytuk. Már Csallóközben is rebesgetik, hogy sok a huszita Csáki László földjén. Ezt pedig, gondoltam, megnézem magam is.

Balázs elérvedt, szeme túlnézett a falakon, mintha máris az erdőntúli harcosokat látná. Halkan mondta:

– Milyen különös. Tulajdonképpen nem is tudjuk, mi történik ott, de mégis tudjuk, és tudják nagyon sokan, hogy fontos dolog történik. A szegény ember tudja, hogy imádkoznia kell azokért, akik készülődnek, talán már nemcsak készülődnek... – Tekintete egyszerre visszatért, és határozott hangon kérdezte Zsámbokrétit: – Ki van az Erdőn túl, aki jól ért a hadvezetéshez?

– Azt mondják – felelte a házigazda –, hogy az Alsó-Fehérben fegyverre kelt román népet Kardos Jákob vezet...

– Kardos – ismételte Balázs –, persze, Kardos. Nem rossz...

– Erdőntúlra menekült annak idején Elefánti és Somszegi is – mondta Szerdahelyi. – Azóta sem hallottam róluk.

– Ott van Budai Nagy Antal is – így Zsámbokréti.

Balázs felkapta a fejét.

– Nagy Antal is ott van? Hiszen odavalósi. Hát lehet akkor más a vezér?

– Még eddig nem esett szó róla, senki sem említette – mondta Zsámbokréti.

– Ha él, hallani fogunk róla – bizonykodott Balázs. – Ismeritek ti Budai Nagy Antalt?

– Hogyne ismernők! – így amazok.

– Hát akkor tudjátok ti is, hogy csakis ő lehet a vezér, Zsizska se ajánlhatna

mást.

– És te? – kérdezte Zsámbokréti.

Balázs legyintett és elnevette magát.

– Nem való vagyok én vezérnek. Léhaságokkal és hiú gyönyörűségekkel töltöttem ifjúságomat, amíg meg nem láttam a szegény nép nyomorúságát. Aki hozzám hasonlatos, az ne vezérkedjék, hanem fogja a buzogányát, és menjen arra, amerre a nép útja vezet. Ezt csináltam eddig is.

Tamás figyelte új ismerőseit. Nagyon különös volt számára, hogy itt ül egy váradi házban, és akik vele ülnek az asztalnál, mind Zsizska katonái voltak. Eddig még kicsit mesének érezte mindazt, amit a cseh háborúról. Nagyszombatról, Zsizskáról hallott. Most egyszerre valósággá vált. Ez az alacsony, tettere kész, szakállas útitárs maga Bíró Balázs, a nagyszombati történet egyik hőse; az a másik ama szökevények közé tartozik, akik elhagyták a királyi seregeket, hogy egyenest átmenjenek a huszita táborba, és harcoljanak a király ellen. Egyszerre valósággá lett az is, hogy túl az erdőn már megkezdődött az összeütközés, s aki ismeri a szereplőket, már azt is latolgatja, vajon ki lesz majd a nép vezére.

"Budai Nagy Antal" – ismételte magában.

– De most ismerjétek meg Tamás diákot is – szólta Bíró Balázs. Tamás elpirult. – Ne szégyenkezz, fráterkám, tudom én, mi van a tarisznyádban. Ez az ifjú ember magyarra fordítja a Bibliát, hogy mindenki olvashassa, és senki se szoruljon a papok magyarázatára.

Tamásnak egyszerre hárman is szorongatták a kezét. Bár eleve tudta, hogy fontos dologra szánta el magát, mégsem remélte, hogy mások is tudják munkája jelentőségét.

– Siess a munkával! – mondotta Balázs. – Sokan várják már az igaz igét. Túl sokat hazudtak már. És túl az erdőn, úgy látszik, már nem akarnak hazugságot hallgatni az emberek.

HOLDVILÁGOS ESTE OTTHON

A falu hallgatott, holdfénytől világos utcája üresen húzódott. A katonák kettesével-hármasával már beszállásoltak a házakba, megették, ami ennivalót találtak, s aztán lefeküdtek. Legtöbb helyütt szalmát sem kaphattak; ami szalma volt is, tavaszra mind elfogyott. Volt azonban olyan szállóvendég is, aki kiparancsolta a családot az egyetlen nyoszolyából, s maga feküdt bele. Aludjon csak a paraszt a földön.

A parasztok pedig lefeküdtek ugyan, de kevesen tudtak elaludni. Itt volt a nagy gond. Az adószedő holnaputánig adott haladékot, hogy addig ki-ki

szerezzen aranypénzt, s azzal fizesse a kivetett adót. A püspök úr nem fogad el ezüstöt.

A bíró a falu népének nevében felajánlotta, hogy ha nem kell az ezüstpénz, akkor fogadja el a püspök úr terményben a dézsmát meg az egyéb járandóságot. Az adószedő unottan legyintett. Sokszor hallotta már ezt, minden faluban ugyanezt akarták. Már nem is válaszolt felháborodottan, egykedvűen ismételte a megszokott feleletet:

– Hát mit gondolnak itt? Vajon kufár a püspök úr, hogy maga adja el a gabonát? Csak adják el a falubeliek, és fizessék meg belőle az adót.

Azt is kívülről tudta már, hogy mit válaszolnak:

– Hiszen eladjuk mi szíves örömet, de nincs, aki aranyat adna érte. Mindenki csak ezüsttel fizet.

– De az ezüstért lehet aranyat kapni. Bármelyik pénzváltó ad aranypénzt ezüstért. Van rá két napjuk, menjenek el a legközelebbi vásáros városba, ott mindig akad szász, zsidó vagy görög, akinek van aranya.

Tovább nem is volt hajlandó tárgyalni velük. Még figyelmeztette őket: ne feledjék el, három évre visszamenőleg kell az adót kifizetni. Mert három éve egyre romlik az ezüst értéke, és a püspök úr erősen ráfizetett, hogy ezüstben fogadta el a járandóságokat.

Hát most a különbözetet is meg kell téríteni.

Ezzel ő maga meg a hadnagy és a kornétás bevonult a bíró házába, ahonnan a bírót és családját kitessekelték addig, amíg az urak ott tartózkodnak, csupán a bíró feleségét kötelezték, hogy főzzön nekik úrhoz méltó ételeket.

A katonákat is elbocsátották, szálljon meg ki-ki, ahol tud, és majd holnap reggel sorakozzanak a bíró háza előtt, vagy ha előbb kerülne sor valami parancsra, hát a kornétás majd összetrombitálja őket.

Bálinték szegényes viskójában senki sem akart megszállni, voltak bővebb eleséget sejtető, nagy udvaros, bő kéményű házak, így hát Bálint egyedül mehetett haza. Már nagyon várták. Apjával egyszer már összevillant a szeme, amikor a falusiak körülállták az adószedőt. Ő a rossz hírt hozó úr mögött ült, lovon, előreszegezett dárdával, ötvenedmagával, komoran és félelmet keltve.

Maga után vezette lovát, és lassan lépkedett a ház elé. Anyja ott várta már, ahogy elébe szaladt, potyogtak a könnyei, és vasvértes mellére borult. Sokáig nem szóltak. Apjával is csak némán nézett össze.

Bekötötték a lovat az egyetlen tehén mellé. Azután az öregek segítettek a hazatért fiúnak kibontakozni a nehéz fegyverzetből. Végre az anyja ajkán szakadt fel először a szó:

– Édes jó istenem! Így kellett visszajönnöd!

Erre a hangra Bálint torkát is fullasztani kezdte a szégyenkező, önmagát

vádló sírás, amit alig-alig tudott visszatartani. Nem is mert apja szemébe nézni. Hiszen szülei meg valamennyi földije most őbenne is ellenséget lát. És méltán látják benne az ellenséget, hiszen azért nem üthették agyon az adószedőt, mint az alsó-fehérbeliek, mert ő meg a társai előreszegzett dárdával álltak mögötte.

Nehezen indult a beszéd, s amikor megindult, az is panasz volt. Bálint is panaszkodott, átkozta a percet, amikor elment Lépes Loránd katonájának. És ahogy panaszkodott, jobban érezte, mint bármikor, hogy milyen gonosz dolog az urak fegyveres szolgájaként szegődni az övéi ellen. És itt, a szülői házban még sivárabb, még elviselhetetlenebb volt, hogy vissza kell mennie a fegyveres elárvultságba. De jó is volt panaszkodni végre, meg aztán kellett is panaszkodnia, nehogy szülei azt képzeljék, a Lépes meg Csáki urakkal tart. Csak nagy sokára került szó a többi gyerekre. Mikor Bálint elment hazulról, még mindkét bátyja otthon volt. Élt egy nénje is, de az már évekkel ezelőtt férjhez ment a hetedik faluba. Most üres a ház, a nagyobb fiúk sem voltak otthon. Lassanként derült ki, hogy melyik hová ment. Az egyiknek szerencséje akadt: feleségül vette a szomszéd falubeli, egész telkes, gazdag jobbágy leányát. Az a vén paraszt nem volt olyan, mint Ostoros Gergely, nem röstellte leányát szegény ember fiához adni, sőt örömmel vette, ha a dolgos legény odakerül vejjél a házba. Igaz, most három helyett is dolgozik, se éjjele, se nappala. De majd ha az Öreg meghal, mégiscsak az övé lesz a gazdaság fele.

A másik fiú annál rosszabbul járt. Tél derekán fát lopott az erdőn, és a püspök úr kerülője észrevette, összeakaszkodtak. A nagy izmú fiú alaposan helybenhagyta a kerülőt. De azután nem is volt maradása. Még aznap nyakába vette a világot, és elindult, egyenest Moldova felé. Oda indul mindenki, akinek meggyűlt a baja. Azt mondják, Moldovában jobban el lehet tűnni az urak szeme elől, mint errefelé.

Ebből a történetből csak az volt a különös újság, hogy már az erdőről sem lehet fát hozni.

– De hiszen mindig onnét hoztuk a fát.

– Most már nem szabad – magyarázta az apja. – Aki fűteni, főzni akar, annak pénzért kell fát venni a püspök úrtól.

Bálint felcsattant:

– De kinek van itt annyi pénze, hogy adót fizessen, még hozzá aranyban, és a fáért is pénzt adjon?!

Anyja nem szólt, csak könnyezett. Apja is csak dörmögve beszélt:

– Hát arra még Ostoros Gergelynek is alig telik, pedig ő jóban van a kerülővel, és neki elnézik, ha összevissza fizet, hiszen a püspök úr kocsisa volt. De azért ő sincs panasz nélkül... A többiek meg... Csak a jóisten tudja, honnét akad pénz! Ami termett, azt még tavaly nyáron eladtuk a városban.

Néha átmennek a falun olasz vagy zsidó kalmárok. Ha valaki nagyon megszorul, ezeknél elkótyavetyéli a tehenét. A zsidóknak néha tollat is lehet pénzért eladni. De ez nagyon kevéske pénz, és a püspök úrnak több kell. Senki se tudja itt a faluban, hogy holnapután miből fizeti meg az adót. És ha volna is pénze, arany csak nem lesz belőle. A kolozsvári pénzváltók eldugták az aranyukat.

Hosszasan hallgattak. Majd megint az öreg szólalt meg:

– Csak ne volnék ilyen öreg, itthagynám én a falut, és mennék a fiam után Moldovába... Vagy úgy tennék, mint a Mesterek legény fia.

Bálint felnézett.

– Az mit csinált?

Ismerte a patkolókovács nagy erejű legény fiát, Mester Jánost. Bizonyára arról van szó, mert a többi fia már nős és családos.

– Megszökött a faluból. Azt mondta: nem élet ez az élet. Megszökött, és egyenesen Kolozsvárra ment. Az ispán ugyan kerestette, mert haragszik, ha egy dolgozó kézzel kevesebb van a faluban, de a kolozsvári polgárok megvédték. A polgárok megvédik azt, aki hozzájuk menekül.

– No és mi lett vele? – érdeklődött izgatottan Bálint. Ez a mondat szöget ütött a fejébe: "A polgárok megvédik, aki hozzájuk menekül."

Erre már az anya felelt:

– Jó dolga van. Városban járók találkoztak vele. Ötvöslegény lett. Megtanulta a mesterséget, és megbecsülik.

Ez a történet nem ment ki Bálint fejéből. Újra meg újra eszébe jutott Mester János menekülése. Beszél is róla, egészen felvidult tőle. És megenyhült az öregek nyomasztó szomorúsága is. Nem gondoltak a holnaputánra, örültek a vizontlátásnak, és ha sóhaj kívánczozott az ajkukra, elnyomták, mert tudták: elég egyetlen sóhaj is, hogy visszazuhanjon közékük a bizonytalanság és a szorongás.

Így jött el az este. Odakint feljött a hold, és fehér fény borult a falura. Készültek lepihenni. Az öregek már le is feküdtek, de Bálint még nem érzett álmodást. Kiállt az ajtó elé, és figyelte a holdfényes csöndet. Érezte, hogy a házak mélyén mindenütt ott lappang az a szorongás, mely az ő szüleit is lenyomja. Ráadásul a többi házban nem a hazatért fiú szállt meg, hanem a garázda katonák.

Alighogy erre gondolt, valahonnét a falu közepéből lárma csapott fel, asszonyi sikongatás, káromkodós férfiszó meg fenyegető fegyvercsörgés. De alig kavarta fel a zenebona az éjszaka csendjét, már el is némult minden. A megcsörrenő fegyver elhallgattatta a sikongást is meg a káromkodást is.

Eszter! – Bálint azonnal rá gondolt, s nem először, mióta hazajött. De a nevét egyszer sem említette a szülei előtt. Nem akarta szóba hozni a leányzót,

Ostoros Gergely leányát, akinek udvarába azért nem járhat, mert nagy tekintélyű, volt püspöki kocsis az apja.

Eszter! – Rá gondolt akkor is, amikor kiállt a holdfénybe, és őt féltette, amikor a sikongást hallotta. Tudta jól, hogy nem Eszter sikongatott. Megismerné ezer közül is a hangját. De játszott azzal a gondolattal, hogy Eszter bajba jut, és ő egyszerre megjelenik, és megmenti.

Elindult, és ment egyenesen Ostorosék háza felé.

És amint ment a nesztelen, holdfényes utcán, a fehérben alvó házak közt, és a tavaszi este szellője legyezgette arcát, hirtelen meglátta, hogy szemből is mozdul valaki, és feléje tart. És már azt is látta, hogy ez Eszter. Eszter tudja, hogy ő többé nem lépheti át Ostoros Gergely házának kapuját, hát megvárta, amíg az övéi elalszanak, és maga indult el, hogy felkeresse Bálintot.

Az utca közepén ölelkeztek össze, és csókolták meg egymást. Nem látta senki. A falu aludt a holdvilágban.

Meg sem szólaltak, nehogy felébresszék az alvó falut. Tudták, túl kell menniük az utolsó házon is, ott leülhetnek az árok szélére, vagy ha túl nedves a föld, akkor sétálva is beszélgethetnek.

És amikor mögöttük maradt az utolsó ház is, Eszter a szemrehányás hangjával kezdte:

– Miért jöttél fegyverrel ellenünk?

Bálint szembenézett Eszterrel.

– Tehettem volna mást?

Eszter szeméből pedig azt olvasta ki, hogy szerelmese valahogy megváltozott, szelíd tekintetében lobogott valami... valami, amit nem tudott volna meghatározni, hogy micsoda. A hang is szokatlan volt:

– Gyűlölöd-e eléggé őket?

Nagyot sóhajtott erre Bálint.

– Hát hogyne gyűlölném!

Elszánt hangon kérdezte Eszter:

– Akkor mire való a kardod meg a dárdád? Miért nem fordítod ellenük?

Bálint meghökkent és megállt.

– Öellenük? Én, egyedül? Valamennyiük ellen?

A női kéz megragadta a karját.

– Nem vagytok-e valamennyien jobbágy legények? A társaid talán otthon ezüsttányérból ettek? Ők is parasztok, ők is gyűlölik valamennyit...

Valóban – jutott Bálint eszébe –, mind parasztok vagyunk, és egymás ellenében védjük az urakat. Kolozsi Ambrust ott botozták meg a szemünk láttára, mert azt mondta ki, amire valamennyien gondolunk.

Mégis azt felelte:

– Ki merné elmondani a társának, hogy gyűlöli a Lépes meg a Csáki

urakat? Mindenki attól fél, hogy a másik azonnal beárulná. Én félek a mellettem alvó társamtól, ő fél éntőlem. Ha valaki egyszer kimondta a mi gondolatunkat, megbotozták, és mi hagytuk. Meg is szökött, azóta is halálra keresik...

– És te miért nem szöksz meg?

– Kolozsvárra? – kérdezte. Mester Jánosra gondolt.

Eszter a szemébe nézett.

– Ugye, bátor vagy, Bálint?

A hangtól megorzongott,

– Bátor vagyok – vallotta.

– Akkor menj el Kolozsvárra és rejtőzz ott addig, amíg nem hívunk. De ha hívunk, akkor karddal és dárdával gyere vissza közénk, vagy tedd azt, amit mondunk.

Döbbsenten nézett erre Lépes Loránd katonája.

– Kik vagytok "ti", akik majd hívtok? Eszter megragadta és megrázta.

– Bálint! Hát nem tudod, mi van itt körülöttünk? Hát nem tudod, hogy Alsó-Fehérben megölték az adószedőt, és a nép az erdőbe vonult?

– Tudom – mondotta Bálint. Nem értette, mi köze lehet ennek a nevezetes történetnek Eszterhez.

– Hát azt tudod-e hogy már a Szamos völgyében is fegyvert ragadott a falvak népe?

– Ezt nem hallottam – csodálkozott Bálint.

– Tegnap a számos-völgyi román parasztok megrohantak egy egész sereget, olyan, amilyen a tiétek.

– És mi történt? – sürgette izgatottan Bálint. Eszter szeme csillogott.

– A katonák felét megölték, a másik fele a parasztok közé állt, és mind elvonultak az alsó-fehéri erdőkbe, hogy találkozzanak Kardos Jákob népével.

Erre Bálint ragadta vállon Esztert.

– És honnét tudod ezt te már ma?

– Ismered-e Bonczhidai Pétert?

– Ismerem, láttam már. A szomszéd falubeli nemesúrfi.

– Hát ő hozta nekem a hírt ma délután.

– Mi közöd hozzá?! – Csaknem kiáltva kérdezte ezt Bálint.

– Ő is vár a bosszúra.

– Ő? A nemesúrfi? – Ez meglepően hihetetlennek hangzott.

– Amióta Csáki vajda kitérta a földje nagy részéből, ő is közénk tartozik.

– De hát az istenért, ki az a "ti"?

Eszter titokzatosan mosolygott, és suttogva ejtette ki a szavakat:

– Hallottad-e hírét Budai Nagy Antalnak?

Bálint a fejét rázta.

– Majd hallasz róla. Te is az ő katonája leszel. Csak menj Kolozsvárra! Menj el Mester Jánoshoz, és mondd meg neki, hogy ki vagy, és hogy én küldtelek. Rég várlak már haza, hogy elküldhesselek. Nem így vártalak, hogy ellenség módra jöjj, de ha már így történt, tedd azonnal jóvá.

Bálintnak elakadt a szava. Nem is az hökkentette meg, hogy itt a zendülés. Tulajdonképpen mindenki rebesgeti, várja is. Azt is természetesnek vette, hogy ő maga az urak ellen fog harcolni. De Eszter...

– Mondd csak, Eszter – talált végre szót –, a te apád, a püspök kocsisa, a módos gazda...

Eszter ajkán végre megvillant a mosoly.

– Te szereted őt, Bálint?

– Én? – villant a férfiszem. – Én gyűlölöm...

– Hát hogyan állhatnék én a mellett, akit te nem szeretsz, és aki nem szeret téged? Én nem akarok sem az ő cselédje lenni, sem a másoké.

Bálint csak most nézett alaposabban végig a lányon. Eddig olyan ismerős volt, annyira emlékezett minden mozdulatára, hogy nem is kellett megnéznie.

De amit mondott, annyira szokatlan volt, hogy újra meg újra meg kellett ismernie Ostoros Esztert.

A lány pedig ott állt a holdfény fehérségében, alakja telt és karcsú volt, arca kicsit széles, ajkai is a régi nevetős, kissé vastag ajkak, de a szemében folytonos tűz ég, és tartásában nincs semmi alázat. Fejét magasan tartja, szőke haja zilált, csak hímzett köténye és hogy ilyen tavaszidőn sem jár mezítláb, mutatja, hogy nem szegény, jobbágyházból való. De semmiben sem emlékeztet a módosabb lányokra. Bálint most arra gondol: inkább olyan, mintha valami csodálatos keveréke volna a legszegényebb kóbor csavargóasszonynak és egy hatalmas nemesúrnőnek. És egyszerre elfogta a féltékenység gyanúja.

– Mit akar tőled Bonczhidai Péter?

Eszter hangosan nevetni kezdett.

– Jól van, Bálint, nem is volnál igazi férfi, ha nem ide térnél vissza. Hát jegyezd meg magadnak: én a te jegyesed vagyok, és ezt tudja Bonczhidai Péter is.

– De hiszen apád elutasított, téged megvert, és te okkor szóval se mondtad, hogy várni fogsz rám.

– Mert te nemsokára elmentél, és én csak, amikor már elmentél, akkor voltam bizonyos benne, hogy az én részem várni rád.

– És az apád sejti?

Eszter hangjában megint felparázslott a büszkeség.

– Neki nincs már köze hozzám, énhozzám csak "nekik" van közük.

– Nekik? Kiknek?

És Eszter megint az ismeretlen nevet mondta:

– Budai Nagy Antal.

Bálint nem kérdezett tovább, úgyis megtud majd mindent, most csali Eszter volt a fontos, és az, hogy soha többé ne menjen vissza Lépes Loránd katonájának.

– Vigyél el hát közējük, és ne hagyjuk el soha többé egymást! – És megfogta két kézzel a két női kezét. A leány keze szövetséget kötő mozdulattal viszonzta a szorítást, de hangja mást mondott:

– Még nem lehet, Bálint. Ha ma itt maradsz, vagy velem együtt elmégy, rosszul járhatok te és mi mindnyájan. Neked most úgy kell eltűnnöd, hogy ne is gyanítsák, hova mehettél. Ne is térj vissza a szüleid házába. Hidd el, jobban örülnek, ha nyomod veszett, mintha otthon maradsz, és fegyvert fogsz a falu ellen. Az se baj, ha fegyvereid ott maradtak, majd szerzel újakat. Menj csak egyenest az úton. Járj éjjel, és rejtőzz nappal, hogy észre ne vegyenek. És menj egyenesen Kolozsvárra. Ha Kolozsvárra még – énfelém és mifelénk tartasz. Keresd fel Mester Jánost. Mondd meg neki, hogy én küldtelek, Budai Nagy Antal nevével. És várj, várj türelemmel. Fogod még híreket hallani... És... és... – itt az elszánt hang megint halk és gyöngéd lett – és te is úgy várj rám, ahogy én várok reád.

– Miért nem jössz velem? – kérte Bálint.

– Még nem lehet, de eljön az ideje... Most menj. És ne higgy el semmi hazugságot rólunk... Ha lehet, templomba se menj, mert ott is hazudnak.

Bálint keményen megragadta a csuklóját.

– Hát mondd meg végre, kik azok a "rólatok", akiktől még a papok is hazudnak.

Eszter mosolygott, állta a szorítást.

– Hiába mondanék most egy szót. Ugyanúgy nem értenéd, mint ahogy én sem értettem, amikor először hallottam. De menj el Kolozsvárra Mester Jánoshoz. Ott megérted majd te is.

A hang szelíd volt és mégis parancsoló.

De azért nem váltak el azonnal. Eszter még kísérté jegyesét, s a hold lefelé igyekezett már, amikor elbúcsúztak. Akkor Bálint jó ideig állt, s a távolodó Eszter után nézett; a leány alakja egyre homályosabbá vált a lenyugvó telihold fehér világában.

Jól tudta, hogy az út, amelyen jár, nem vezet többé vissza Lépes Loránd katonái közé. Azt is tudta, hogy ez az út életveszélyes, holott nem is tudta pontosan, mi következik ezután. De annyi bizonyos volt: azoknak van igazuk, akik közé elindult, és azokkal együtt fog harcolni a Lépes és Csáki urak ellen. És olyan jókedvű volt, mint azóta sem, hogy beállt Lépes Loránd katonái közé.

AZ URAK

Május derekán együtt érkezett Csáki László úr házába, Kolozsmonostorra a két Lépes testvér: György, a püspök, és Loránd, az alvajda. Loránd urat már várták, de a püspök megjelenése sem volt meglepetés a házigazda számára. Nyilvánvaló volt, hogy nekik hármuknak most fontos beszélőnivalójuk van egymással. Csáki vajda már arra gondolt, hogy maga kerekedik fel, s ellátogat a főpaphoz Gyulafehérvárra, de húzta-halasztotta a dolgot. Általában nem szerette a Lépes családot. Túl sok földjük volt, s egynémely uradalmukat erősen elkívánta tőlük, de meg György püspök úr is sokat mesterkedett azelőtt, hogy Csákiék elől elhalásson egy-egy tekintélyesebb birtokadományt. Loránd úrral még valahogy kijött, az inkább katonaember volt, s maga nemigen törődött családjá vagyoni ügyeivel, Az ilyen nem hadvezérnek való teendőket rábízta a bátyjára, az püspök, tehát bőven van erre való ideje, meg azután okos ember is a püspök, jobban tudja bárkinél, mi a hasznos Lépeseknek. Ő maga mindig kész volt, hogy karddal és nagy hanggal bátyja mellett álljon. Ugyanakkor jól megvolt Csáki vajdával is.

Természetesen most, hogy valami nincs rendjén a paraszttal, nem volt helye semmiféle torzsalkodásnak, szögre kellett akasztani az ellenszenvet, s együtt megfontolni a teendőt. Csáki vajda úgy gondolta: leghelyesebb, ha Loránd urat, aki helyettese az erdőntúli vajda méltóságában, hivatalosan magához hivatja, s általa küldi szíves üdvözlését a püspöknek. Akkor azután felkerekedik maga is, és felkeresi a főpapot. Tagadhatatlan öröme szolgált, hogy nem volt szükség erre a bonyolult közeledési formára, és a nagy tekintélyű egyházfejedelem egyszerűen eljött az öccsével együtt. Csáki László, amikor ennek hírért vette, szinte megenyhülten gondolt rá, de azonnal felmerült benne a kérdés is: vajon miféle ravaszság lappanghat ekkora udvariasság mögött? Vagy talán azért, mert az ő birtokain még nagyobb a veszedelem? Hiszen Kardos Jákob fegyverre kelt parasztjai valahol a Gyulafehérvár környéki erdőbe vették be magukat. Talán előlük fut a püspök? Mindenesetre a vendégek közeledtére nagy sütés-főzés kezdődött a kolozsmonostori megerősített úri házban, és amikor a torony őrhelyéről felharsant a figyelő csatlós kürtje, a vajda kiment a két szárnyra tárt kapu elé. Mikor pedig nagy lovasseregtől követve, a kapuig futott az óriási utazóhintó, a nagyúr levette süvegét, és úgy lépett fogadni a püspöki vendéget.

Csáki László sovány férfiú volt, sárga arcbőre kiálló csontjaihoz tapadt, bajusza lekonyult, orra felfelé hegyesedett, ajka vékony volt, állat ritkás szakáll borította. Orrától szája szögletéig két mely ránc futott. Az egész

tekintet – arccal, szőrzettel, szemmel együtt – sárgásbarna volt. Mozdulatai lassúak, olykor bizonytalanok voltak, mintha röpke szédülés kísérné minduntalan. Általában kevés beszédű embernek ismerték, buzgón vallásosnak és olyanak, aki nagyon szereti a pénzt. Napjának jelentékeny részét a kápolnában és a hasonlóképpen díszes kincstárban töltötte. Mindkét helyre egyedül járt, senkit se tűrt maga mellett, akár imádkozott, akár aranyait számolta.

Otthonában senki sem szerette. Felesége – akivel sokat veszekedett – évekkel ezelőtt meghalt, fiai lovagi apródokként szolgáltak előkelő, távoli nagyuraknál, egy leánya meghalt, egy pedig apáca lett. György püspök azt a hírt terjesztette, hogy maga kényszerítette kolostorba leányát, nehogy férjhez menjen, mivel akkor hozományt kellett volna adnia: aranyaitól pedig nehezebben vált volna meg, mint bármelyik családtagjától.

Az erdőntúli részeknek ő volt a legfőbb ura, de az ügyek vitelében személyesen alig vett részt. Ami fegyveres dolog volt, azt rábízta Lépes Lorándra, ami bírói ügy volt, azt hivatásos ítélmesterekkel végeztette, a megyék dolgait pedig az ispánok látták el. A vajda csak ellenőrző volt, de jól áttekintette az ügyeket, és okosan vigyázott, nehogy ezek a megbízottak az ő hatalmának – rovására sáfárkodjanak. Még Lépes Lorándot is kordában tartotta, mert az alvajda bizonytalannal hajlamos lett volna arra, hogy magamagát tegye meg vajdának. Csáki tudta, hogy nem is lehetne más helyettese, mint a Lépes családbeli Loránd úr, minthogy az egész kiterjedt vidéken igazi nagybirtokos nincs több, csak ők ketten, tehát a főhatalomban is csak ők osztozhatnak. Meg aztán Loránd úr értett a fegyverhez, és szeretett is katonai dolgokkal foglalkozni, László úrnak pedig alig volt kedve az ilyesmihez. Ő inkább a fondorlatok embere volt, óriási birtokait is sikeres udvari forgolódásainak köszönhette. Ezzel a fondorlatos ésszel tartotta kezében a hatalmat is. A néppel közvetlenül nem is érintkezett, de mégis minden úgy történt, ahogy a vajda akarta. Egészen addig, amíg egyszer a parasztok felemelték öklüket, és Alsó-Fehérben visszaütöttek, majd erre másutt is felbolydult az addig annyira engedelmes és szótlan tömeg. Elég gondot és haragot okozott ez Csáki László úrnak, s ugyanannyit a Lépes uraknak, ezért is felejtették el nagy hirtelen, hogy tulajdonképpen nem szeretik egymást, s ezért látogatta meg a püspök a vajdát.

László úr a püspök mellé lépett, és hosszú ujjú kezét baráti mozdulattal nyújtotta vendége felé. Szikár alakja kissé meghajolt a kiszálló püspök előtt, akit öccse, Loránd úr követett.

Lépes Györgyről mindenki tudta, hogy csak azért lett pap, mert mindenáron a maga számára akarta megkaparintani az erdőntúli püspöki földeket. Szent iratokat sohase forgatott, de jó összeköttetései voltak Rómában

a pápa körül is, meg Zsigmond király környezetében is, ezért azután a papi szentségekkel együtt – sőt még valamivel azelőtt – megkapta a püspöknek kijáró pásztorbotot, halászyűrűt és sokmegyéni földbirtokot is, a földön munkálkodó, százezernél is számosabb jobbággal együtt.

Fiatal korában – mivel már akkor is gazdag volt – elment világot látni, hintón utazta be Itáliát, végigdorbézolta a híres olasz városokat. Rómában összebarátkozott a bíborosokkal. Majd egyszerre kedve támadt a fegyverforgatáshoz, és beállt zsoldostisztnak. Az észak-itáliai városok urai szüntelenül harcoltak egymás ellen, bőven volt hát mód a hadakozásra, és a tisztek számára sok alkalom kínálkozott, hogy egy-egy elfoglalt város kifosztásakor meggazdagodjanak. Annyi bizonyos, hogy amikor György úr egynéhány esztendő után hazajött, egész szekérsor hozta utána a drágaságokat: szőnyeget, bútorokat, nehéz ezüstneműket; zsákjai tömve voltak finoman ötvözött ékszerekkel. Azt is mondták bizonytalan, messziről érkezett hírek, hogy ott, az idegenben vitézlő katona volt, de a kalmárkodó és uzsoráskodó mesterséget sem vetette meg.

Ezzel a nagy gazdagsággal látott hozzá, hogy megszerezze magúnak az egyik püspökséget. Türelmesen várt, de arra nem volt kedve, hogy már előzetesen papnak menjen. Ki akarta várni a felszentelést addig, amíg azonnal püspökség is jár vele. Így tehát kezdetben itthon is a katonáskodást választotta. A királynak szüksége is volt harcokban jártas nagyurakra, mert a nagyszombati eset óta, amikor a katonaság az ütközet előtt megszökött, vagy éppen átallott a huszitákhoz, nem bízhatott közrendüben, de még a mérges köznemesekben sem. Lépes György pedig jó hadvezetőnek bizonyult, akiről senki sem tételezte fel, hogy akár titokban is rokonszenvezik a huszita gyűlevéssel. Hűségéért és ügyességéért azután azt is elnézték neki, hogy ha egy várost visszafoglalt a huszita seregektől, és azt maga fosztotta ki. Törökök ellen is vitéz vezérként harcolt.

Végre megürült az erdőntúli püspökség, és György úr úgy látta, elérkezett az ideje, amikor a fegyvert felválthatja a papi étellel. Óriásira duzzadt vagyonával megkezdte az előkészületeket. Jó befektetésnek bizonyult minden ajándék, amely olyan palotába vagy kastélyba irányult, ahol súlyos szavakat ejtenek a püspökség betöltéséről. És nemsokára már kezdték is ajánlgatni neki, hogy püspök lehet, ha egyszer pappá szentelik. Még kérte is magát. Majd, hogy biztos legyen benne, hogy nemhiába válik pappá, mindenesetre előbb a birtokban akarta látni magát. Ez sem volt példátlan. Minthogy pedig a pápai udvarban is kedvelték Lépes Györgyöt, meg aztán Zsigmond király úgy parancsolt Rómának, ahogy akarta, és Zsigmond királynak kedves embere volt a jókedvű, ötletes, mulatni szerető és feltétlenül megbízhatónak tartott nagyúr, tehát el lehetett intézni, hogy megkapja a püspökséget anélkül, hogy pap lett

volna. Ezután már nyugodtan letette a szent fogadalmat, de eszébe sem jutott, hogy valaha is betartsa.

Elköltözött Gyulafehérvárra, a püspökség székhelyére, fényes palotát építtetett magának, amelynek olyan berendezése volt a sokfelől összeharácsolt holmiból, hogy csodájára jártak. Némi fondorlattal kikerekítette birtokait a környező kisbirtokos urak földjeiből, akiket ügyesen kiagyalt jogcímekkel kiforgatott vagyonukból. Majd zűrzavaros összetűzése volt Csáki Lászlóval is, aki viszont a püspöki földek egy részére tartott igényt. A két úr pereskedett is egymással, de általában nem várták ki a perek végét, hanem fegyveres katonáikat küldték egymás birtokrészeire, hogy foglalják el. Ezek a magánháborúk azután különböző megállapodásokkal végződtek. Egy ilyen megállapodás eredménye volt az is, hogy a püspök lemond néhány uradalmáról, viszont az öccse lesz az alvajda. László vajda belement és maga is szorgalmazta, hogy Lépes Loránd, aki bátyjához hasonlóan fegyverben jártas ember volt, kineveztesék alvajdának. Csáki László ugyanis maga nem szeretett hadakozni, mindig csak irányította a hadi dolgokat. Tulajdonképpen senkiben sem bízott, mert az egész Erdőntúlon rajtuk kívül nem volt igazi nagybirtokos. A középbirtokos vagy éppen kisbirtokos nemesek pedig mind gyanúsak voltak a szemében, már csak azért is, mert gyakran kijátszotta őket, és valamennyi attól tartott, hogy a vajda az ő földjükre is áhítozik. A Lépes család pedig, ha ellenséges is volt, mégis a püspöki nagyföldek ura, tehát érdekeik mindenkivel szemben azonosak, így került Loránd úr is a legfőbb hatalmak birtokosai közé.

Lépes György egyébként most sem viselte főpapi hatalmának jelvényeit. Öltözete fényűző és világi volt. Ő maga már évek óta nem hadakozott, csak szórakozásainak élt, birtok- és pénzügyekkel foglalkozott. Legfőljebb vadászni járt. A hízásra egyébként is hajlamos ember e pihenőévek alatt megkövéredett. Simára beretvált arca gömbölyű volt és rózsás, keze puha és húsos, tele drágaköves gyűrűkkel. Drága posztóból készült ruhájának aranygombjait ötvösmesterek készítették. Kellemes illat szállongott körülötte, mert hosszú, puha haját borbélya fűszeres olajjal kenegette. Öccse, aki mögötte szállt ki a hintóból, más formájú ember volt. Szálas termetű, felfelé pödört, fekete bajszú férfi, aki tartásával, öltözékével mindig hangsúlyozta harcias voltát. Még békés utakon is könnyű, művészien vésett ezüst mellvértet hordott, magas szárú, bő csizmát viselt, nagy sarkantyúval, hogy akármelyik percben lóra pattanhasson. Felszerszámozott lovát mögötte vezették akkor is, ha bátyjával hintóban utazott. Hangja is érdekesebb volt, mint a püspöké. Mégis volt kettejükben valami közös vonás. Rég tudta ezt Csáki László, csak nem tudta felidézni maga előtt, miben is hasonlít egymáshoz a finom szavú, kövér püspök és a mindig döngő léptű, vezénylő hangú harcos. Most, amikor

egymás mellett álltak, egyszerre meglátta a hasonlatosságot. A nézésük volt egyforma. Mindkettejük szembogara nagyobb volt a szokottnál, és mintha mindketten egy kissé előrenyújtották volna a nyakukat, hogy egész közelről nézzenek mások szemébe. Csakhogy ez a fürkésző tekintet a püspöknél olyan volt, mintha mindig kíváncsi volna, az alvajdánál pedig, mintha folyton-folyvást vallatna.

Úgy üdvözölték egymást, mintha sohase lett volna közöttük nézeteltérés. Együtt vonultak be az úri házba, ahol bőven terített asztal várta a bizvást kiéhezett utasokat.

Csáki László háza korántsem volt olyan pompás, mint Lépes Györgyé Gyulafehérvárott. A kolozsmonostori kastély nem újonnan épített volt, még valamikor a tatárjárás után emelték. Vastag falai, tömör bástyái voltak, óriási termeinek nagy részében csak tavasztól őszig lehetett tartózkodni, mert átfűthetetlenek voltak. Még a kis vendégszobák is boltozatosan épültek. Berendezésük egy része ugyan már újabb keletű volt, maga László úr csináltatott kolozsvári mesterekkel itáliai formájú asztalokat és ládákat, néhány karosszék is már az új ízlés szerint készült. A legtöbb bútordarab azonban nem is az előbbi, hanem az azt megelőző évszázad nehéz építménye volt. Ormóttan feszület kikopott térdeplővel állt az ebédlőteremben, de feszület volt a vendégszobákban is. Lépes György, a püspök, mosolygott ekkora buzgalmon. Ő inkább azt kereste, van-e a házban szép, Olaszországból került új szentkép. De ilyen nem volt. Annál több régi fegyver függött a falakon. Ezeket Loránd úr nézegette élvezettel, ha Kolozsmonostoron volt vendégségben, mindig ezeket vizsgálgatta gyönyörködve, de ugyanakkor alaposan le is nézte a régebbi idők avult fegyvereit. Szó sincs róla, az egészen új fegyverekben ő sem bízott. A puskát például ostoba találmánynak vélte, amely sokkalta veszélyesebb arra, aki elsüti, mint arra, akire kilőtték. Szerinte a számszeríj az igazi fegyver. Az ágyú jelentőségét azonban elismerte. Igaz ugyan, hogy gyakran felrobbantja a pattantyúst is, aki kezeli, de nem baj, mert ha egy-kétszer mégis sikerül jól elsütni, több ellenséget pusztít, mint ahány saját katona hal bele a robbanásba. Tudta azt is, hogy a törökök annak köszönhetik sok sikerüket, hogy sok ágyújuk van. Erről beszélt az asztalnál is, miközben nagy falatokban nyelte az ételt. Kézzel evett, csak a léfélét kanalazta, így evett a vajda is. Csak a püspök vett elő valahonnan egy tokot, amelyből aranykés és kétágú aranyvilla került elő. Lóránd úr már megszokta bátyjának ezt az étkezési szokását, de a vajda és a felszolgálók kíváncsian figyelték, hogyan kell használni a hegyes jószágot. Mert késsel szoktak ők is enni, egyes ételekhez nem is lehet nélkülözni a kést, például szalonnát nem lehet csak úgy harapni, azt le kell vágni a bőréről. Hord is minden valamirevaló ember kést a csizmaszárában. De az a villa egészen szokatlan

jószág volt, és megcsodálták György urat, amint ügyesen beleszúrta a hús szélébe, és a késsel egy kis darabot lenyisszantva, a villával szájához emelte.

A vajda vállat vont. Különködésnek érezte, sőt bántó gögöt is érzett a villahasználásban. Mintha ezzel a püspök azt jelezte volna, hogy távol akarja tartani magát minden piszkos dologtól, lám, még az ennivalóhoz sem ér a kezével. "Bezzeg – gondolta a vajda – uzsoráskodni nem restell." Hiszen sok mindenki tudja, hogy a gyulafehérvári uzsorások nem a maguk pénzét adják nehéz kamatra, hanem a maguk nevében a püspök úrnak uzsoráskodnak.

Mikor Loránd úr már eleget beszélt a fegyverekről, György püspök képekről kezdett mesélni, amelyeket Itáliában láthat az ember. Ez még a fegyvernél is kevésbé érdekelte Csáki Lászlót. Némán mérgelődött, hogy a vendégek csali beszélnek, beszélnek, de még szó sem esett arról, amit meg kell beszélniük: hogy mi legyen a paraszttal. Pedig nem akarta a szót az étkezés végére halasztani. Attól tartott, hogy a két vendég esetleg túl mélyen néz a kancsóba, és akkor már szó sem lehet komoly szóváltásról. Ezért hát megvárta, amíg az étekhordók behozzák a következő fogást, s azután szemével kiparancsolt minden szolgafélét. Mielőtt azonban szóhoz kezdhett volna, a püspök feléje fordult és megkérdezte:

– Mondd csak, László vajda, hogyan készíti szakácsod ezt a bélszínhúst? Borban pácolja előbb? Vagy borban főzi? És milyen bort használ hozzá? Ez különben jól van fűszerezve, mert az előbbi vaddisznópecsenyében, azt hiszem, kevés volt a fűszerszám. Nálam legalábbis...

Csáki erre olyan mérges lett, hogy csaknem haragos szavakat ejtett. Ő maga kis étkű ember volt, és ilyen pompás eszem-iszom hosszú ideje nem volt asztalánál. Fogalma sem volt a konyha művészetéről, és kétféle húsétel íze közt alig érezte a különbséget. Csak az illő vendéglátás kedvéért adta ki a rendelkezést, hogy készítsenek pompás étkeket. Közben maga sem tudta, hogy mit eszik, és állandóan attól félt, hogy utána megfájdul a gyomra, mint mindig, ha vendégségben volt, vagy ha nála voltak vendégek. Ő a zendülő parasztokról akart beszélni meg a tennivalókról. Hát ez a két úr ne tudná, milyen nagy a veszedelem? De azért nem felelt se gúnyosan, se haragosan, csak szokásos mozdulatával felhúzta a vállát, jelezve, hogy nem ért az ételekhez, majd mielőtt a püspök folytathatta volna a komolytalan témát, rátért a kérdésre:

– Mi van a ti birtokotok jobbágyaival?

A püspök le sem tette a bonyolult evőeszközt, tovább szurkálta és nyiszálta a húst, és tele szájjal felelt:

– Nem akarnak arannyal fizetni, kénytelen vagyok elhajtani a lábas jószágait. Gabonát vagy ezüstöt nem fogadok el.

– Az rendben van – mondta a vajda –, ezüst nekem sem kell, amióta több a

réz benne, mint az ezüst. De mit szólnak a parasztok, ha elviszed a lábasjóságukat?

A püspök mosolygott.

– Nem kérdezem meg tőlük. Nem szoktam beszélgetni velük.

Erre a gondatlan feleletre azonban már fel kellett emelni a hangot:

– Hát nem tudjátok, mi történt a tőszomszédságtokban, Alsó-Fehérben meg errefelé a Szamos mentén? Nem tudjátok, hogy Kardos Jákob a ti megyétekben garázdálkodik?

– Dehogyanem – mondta minden indulat nélkül a püspök. – De hát mi is történt? Megöltek egy adószedőt. Kevesebb van egy haszonleső polgárral. Aztán megöltek egy ispánt. Kevesebb van egy megbízhatatlan köznemessel. Megöltek néhány katonát. Kevesebb van néhány jobbággal. Már meghagytam, hogy imádkozzanak a lelkiüdvükért. De emiatt igazán nem érdemes olyan nagy gondot csinálni.

Csáki elámult.

– Hát nem látjátok, hogy itt a veszedelem a nyakunkon?!

– Ugyan, ugyan, nem kell rémeket látni! – nyugtatta a püspök, és az evést még most sem hagyta abba. – Hát mi történhet? Néhány száz paraszt kaszát, kapát emel. Ez Lorándra tartozik. A katonai teendő az ő dolga. Az első száz jobbágyot karóba kell húzni, s a többi menten megjuhászodik.

Csáki megmarkolta az asztalt, felháborította ez a nyugalom.

– De hát akkor ti nem tudjátok, mi van a megyékben! A falvak népe ezrével szökdös az erdőkke. A katonák átpártolnak. Huszita izgatok lappanganak a vidéken. És a köznemesek is barátkoznak velük. Új Zsizska-háború van a nyakunkon!

Most azután a püspök is letette a kést meg a villát, és még jobban előrenyújtotta nyakát.

– Zsizska-háború? Itt? Ugyan, Csáki László, tudod-e te, mi az a Zsizska-háború? Hát azt hiszed, hogy ezeket a jámbor népeket érdeklik azok a bonyolult vallási kérdések, amelyekről évekig folyt a vita Csehországban? Engem sem érdekel, nemhogy a népet!

– De hát nem vallási kérdésekről van itt szó! – mondta most már felemelt hangon a vajda. – A paraszt jogokat követel, akkor pedig felfordul minden. A parasztokat izgatják, lazítják... És nemesek is vannak köztük.

Erre a püspök megint kezébe vette a kést meg a villát, de amikor Csáki szemébe nézett, letette, és hátradőlve karosszékében így szólt:

– Hát mit csinálhatnak ezek a parasztok? Honnan szereznek fegyvert és hadi ismereteket? Kikre számíthatnak? A fegyver a mi kezünkben van, és a pénz is. Persze Csehországban a gazdag kézművesek és kereskedők is őket pártolták egy ideig. Amikor azután már nem pártolták őket, mert kiderült,

hogy minden vagyont el akarnak törölni, akkor szét is lehetett verni a parasztokat. Nálunk azonban a városok polgárai még kezdetben sem fogják pártolni őket, mert abból gazdagodnak, hogy mi vásárolunk tőlük. Mit csinál nélkünk egy kalmár vagy egy ötvös? Talán a falusi jobbágyok fizetnek a portékájukért?

A vajda felhorkant:

– De ott vannak a köznemesek, akik igazán nem szeretnek bennünket.

György úr ferde fejfel, mosolyogva nézett a dühös arcú vajdára.

– De mit csinál egy köznemes, ha a jobbágy neki sem akar dolgozni? A nemes nemes akar lenni. A jobbágy meg azt szeretné, hogy a nemes ne legyen nemes. Hát ha lesz is egy ilyen szövetség, nem lesz sokáig! Majd egymásnak esnek!

– Hát akkor mi a teendő?

Erre aztán végre megszólalt Lépes Loránd úr:

– Összegyűjteni minden fegyveres erőt, és azonnal megindulni vagy a Maros, vagy a Szamos mentén. Mindegy, hol kezdjük, fő, hogy egyszerre, a legnagyobb erővel és teljesen szét morzsolj uk a lázadókat. Aki kézre kerül, alku nélkül karóba húzni! Ennek majd gyorsan híre szalad. Ha ezután már nagy lesz mindenütt a rémület, akkor ki kell hirdetni, hogy mi kegyesek vagyunk, és aki azonnal hazamegy, annak kegyelem jár, a többieknek karó... Másnapra mind otthon lesz.

A püspök kiegészítette:

– A köznemeseket pedig azonnal gyűlésbe kell hívni, hadd érezzék, hogy ők nemesek. Ott azután néhány barátságos szót is lehet szólni hozzájuk, és eszükbe sem fog jutni, hogy pártolják a parasztokat, ami egyébként sem érdekük. Persze néhány huszita izgatót el kell fogni, és a tanakodást azzal kezdeni, hogy ezeket nyilvánosan megegetjük. Talán még inkvizitort is kérhetnénk Budáról...

A vajda legyintett.

– Budát hagyjuk. A király csak ne törődjék azzal, ami itt történik. Nemhogy még én irányítsam errefelé a figyelmét!

Jól tudta Csáki, hogy a Lépes család nemrég még rendíthetetlen híve volt Zsigmond királynak, de mióta ők is erdőntúli nagybirtokosok lettek, jobban szeretik, ha a király nem néz ide, mivel akkor esetleg azt is megnézi, hogy az urak mennyit tartanak vissza a Budára küldendő adókból. Abban minden nagybirtokos megegyezett, hogy a király is, ők is úgy szerzik a pénzt, ahogy tudják. A király nyakló nélkül vereti a rossz pénzt, elég gondot okoz ez mindenkinek. De hát azért király, hogy úgy veresse a pénzt, ahogy akarja. Viszont a birtokos úr meg azért birtokos úr, hogy a maga jobbágyaitól annyit sajtoljon ki, amennyit csak tud. És ha tudja, hát magának sajtolja ki azt is, amit

a király szeretne magának kierőszakolni.

– Jó – hagyta rá a püspök. – Tudunk mi huszítát égetni Zsigmond nélkül is.

Csáki még többet is szeretett volna beszélni a paraszti zendülésről, de Lépes Györgyöt már megint csak az ennivaló érdekelte, és bőven ivott is rá. És ha ivott, akkor mindig képekről beszélt. Loránd úr visszatért a különböző formájú kardok hasznos voltáról tartott elmélkedésre. Mindketten egyszerre beszéltek a vajdához. Végre a vajda, aki már nem evett, nem tűrhette tovább, felállt, és járkálni kezdett. Azok ránéztek, és elhallgattak. Erre megszólalt:

– De hát mi most azért ültünk össze, hogy a teendőkről beszéljünk!

Lépes György nem jött ki a nyugalmából.

– Hát nem beszéltek meg? Minek erre több szót vesztegetni, amíg nem tudjuk, miképpen alakulnak a dolgok. Te hívd gyűlésbe a vármegyéket és minden fegyveres erődöt. Loránd majd a katonákkal nekimegy a zendülőknek, és karóba huzat vagy százat. Közben el kell fogni néhány huszítát. Ha nem találunk, akkor egy-két lázongó jobbágyot huszítának kell mondani. Ezeket azután még a tanakodás előtt máglyára küldjük. Mi van több beszélni való? Ha közben valahogy másképp alakulna, mint ahogy várjuk, akkor megint összeülünk, és ugyanígy megállapítjuk a teendőket. Az ilyesmiről nem érdemes sokat beszélni. Inkább szólj az ételhordóknak, hogy hozhatják a következő fogást; remélem, jó tésztaféléket készítettél, nagyon szeretem a ropogósra sült és sok mézzel készült tésztákat.

Csáki László jobbával gyér szakállában babrált. Bosszantotta, ahogy a püspök beszélt, de rá kellett jönnie, hogy annak lehet valami igaza. Nem beszélni, hanem tenni kell, még hozzá igen határozottan, és akkor hamar vége is lesz az egész istentelen zendülésnek. Hát csak kezdjen munkához mielőbb Loránd, azért a hadak fővezére.

– Tíz nap alatt lóháton ül és itt gyülekezik minden vármegye bandériuma. Ma szétmennek a pecsétes futárok. Te is hívasd vissza az adószedő utakról minden emberedet, és tíz nap múlva légy itt velük. Azután indulj azonnal.

Loránd úr előrenyújtott nyakkal helyeslően bólintott, de nem szólt, mert tele volt a szája hússal. Csáki egy kissé megvetően nézte a sokat faló embereket. De mégiscsak vendégek voltak, és ő a vendéglátó, így hát nagy hangon behívta az ételhordókat, akik nagy tálon hozták a még gőzölgő, sokféle édességgel töltött sült tésztát.

Lépes György viszont lenézte a vajdát, aki nem szereti a képeket, de még csak csengőharang sincs a szobáiban, hogy jelezni tudja szolgálainak, ha valamit akar, ehelyett kikiált nekik. Mit is tud csinálni egy ilyen ember, aki nem szeret se enni, se inni, se szép otthona, se drágaságai, mit tud csinálni ekkora tengernyi birtokkal? Minek az ilyennek annyi jobbágy?... De azután eszébe jutott, amit sokszor hallott, hogy milyen gazdag kincsestára van a

vajdának, és hogy oda jár be magányosan gyönyörködni az aranyban. Ezt a gyönyörűséget jól megértette. Szerette is volna látni azt a töméntelen gazdagságot, mivel őt is gyönyörködtette az arany látása. De attól tartott, hogy Csáki, ha kérdezné, egyszerűen letagadná a kincsesládát.

Közben a vajda visszaült, és megkóstolta a süteményt, majd egy kis korty bort ivott rá. Szeretett volna túlesni végre az egész étkezésen. Már érdeklődött is, hogy a püspök ebéd után a kápolnába akar-e menni ájtatoskodni, vagy a szobájába vonul-e vissza délutáni imádságaihoz. Ezen a püspök majdhogy elnevette magát. Egy-egy kötelező, nyilvános misén kívül sohasem imádkozott. De ezt mégsem illett a szemébe mondani a nagyon is buzgó hírből álló Csáki Lászlónak. Ezért hát azt mondta, hogy szobája magányában inkább el tud mélyedni az isteni dolgokban.

Erre a kijelentésre Loránd úr mélyen a tányér fölé hajolt, mert nem mert a bátyjára nézni, és a püspök is ellenkező irányba nézett, mint ahol az öccse ült. Mindketten féltek, hogy ha tekintetük találkozna, kitörne belőlük a nevetés.

Végre befejeződött az ebéd. Egy szolga vizestálat hozott s az urak megmosták kezüket. Egymás jó egészségére kívánták az eledelt. Majd elkísérték a püspököt szobájáig, hogy végezhesse ájtatoskodását. A püspök azután, amint becsukódott az ajtó, nyomban, amúgy ruhástul lefeküdt a bevetett ágyra, mert megszokta, hogy jó dolog ebéd után egy-két órát aludni.

Loránd úr felkereste az istállót, ide is a házigazda kalauzolta. Az alvajda szeretett lovagolni, s lóháton egy kissé körül akart nézni Kolozsmonostor vidékén. Amíg az istállóig értek, még váltottak is egy-két szót a fegyveresek összehívásáról.

Mikor azután Csáki vajda egyedül maradt, nagyot sóhajtott, és megindult a kápolna felé. Leborulva imádkozott, hogy az ég segítségét kérje: sikerüljön, mihamarabb sikerüljön irgalmatlanul letörni a parasztok zendülését. A kövön térdelt, csókolta a feszületet, és fogadkozott, hogy új templomot építtet, ha elmúlik a veszedelem. S közben arra gondolt, hogy bizonyos a püspök is ezért könyörög. Igaz, hogy nem szerette Lépes Györgyöt, de hát mégis püspök, és ezért az ég előtt bizonyos nagyobb befolyása van az ő szavainak.

A befolyásos szavú püspök pedig ekkor már az álom határán lebegett, abban a kellemes révületben, amelyben az ember még tud magáról, még irányítja gondolatait, de testében már érzi a pihentető alvást, és tudja, hogy még egy perc, és mindenestül belemerül, a puha álomba. Ebben a félálomban az volt az utolsó gondolata, hogy Csáki most bizonyos kincsesládában ül, és nézegeti a sárga aranyakat. Ezzel a gondolattal úszott át az alvásba. Lélegzése horkolássá hangosodott, mert amióta meghízott, nyitott szájjal aludt.

A KOLOZSVÁRI CÉHLEGÉNYEK

Bálint már közel egy holdforgás óta szolgált Kolozsvárott, Tordai Márton ötvösműhelyében. Tordai Márton nagy tekintélyű férfiú volt: háza a város közepén állott, szemközt a székesegyházzal, ő maga nemcsak céhének volt előljárója, de a városi tanácsnak is súlyos szavú embere. A ház hátsó felében húzódó műhelyében tíznél is több legény dolgozott. Portékája messze földön híres volt. Nála készültek Lépes püspök gombjai és dísz tárgyai is, azt pedig minden céhbeli tudta, hogy a főúrnál kényesebb ízlésű és akadékoskodóbb vásárló nem akadt egész Erdőntúlon, de odaát Magyarországon vagy túlhan Moldovában sem. Tordai mester ezüstpoharai eljutottak a királyi udvarba, sőt messze földre, Cseh- és Lengyelországba is. Volt is aranya és tisztessége bőven. De az is bizonyos, hogy Itáliában sem készültek szebb oltári gyertyatartók, mint az ő keze alatt.

Nagy testű, lihegős ember volt Tordai Márton. Fején már erősen kikopott a haj, hegyes bajusza, kerekre nyírott szakála is világosszürke volt az ezüstösen csillogó, ősz szálaktól. De ha koros is volt már, ha vagyona és tekintélye nyugodt öregséget is biztosított neki, nem hagyta el a munkát. Felnőtt fiai voltak, maguk is mesternyi legények, akik folytatták volna apjuk mesterségét, mint ahogyan annak idején ő is a maga apjától vette át a műhelyt – mégsem adta át egyiküknek sem a vezetést. Három fia külföldön járt, hadd tanuljanak meg minél többet az ipar rejtelseiből, hadd lessék el, mit tudnak a firenzei, avignoni meg a krakkói mesterek. A legidősebb fiú, ifjabb Tordai Márton pedig úgy szorgalmaskodott odahaza a műhelyben, mint a többi céhlegény. Csak abban különbözött tőlük, hogy a késő sötétig tartó munka után nem az udvar otromba fészerebe ment aludni, hanem apjával együtt a nagyházba, ahol már várta őket a vacsora. Ez se lesz már sokáig így, mivelhogy ifjabb Tordai Márton jegyben járt a másik módos ötvösmester, Johannes Wolfgang leányával. Ha meglesz a menyegző, nemcsak saját házába költözik, hanem átveszi Wolfgang mester műhelyének vezetését is, mivel a vagyonos szásznak, aki híres volt cifrán vésett szenteltvíztartóiról, nem volt fia, többi leánya nem ötvöshöz, hanem más céhbelihez ment feleségül. Majd ha egyszer a két öreg, aki életében sokat civódott egymással, elpihen a rég elment céhmesterek között, akkor ifjabb Tordai Márton kifizeti a testvérek jussát, és egyesíti Kolozsvár két legnagyobb ötvösműhelyét. Most azonban ott dolgozik a céhlegények között. Ő is nagy termetű, mint az apja, de még nem lihegős, szőrzete is fekete, de bajuszát éppen úgy pedri, szakállát éppoly kerekre nyírja, mint az öreg. Munkája fölé hajol, de a többiek tudják, hogy éberem fülel mindenfelé, nem mond-e valamelyik rosszat az eledelről vagy a hálól helyről, nem káromkodik-e, nem beszél-e istentelen dolgokat.

A nagy helyiségben csöndesen dolgoznak, csak a szerszámok zizegnek az ezüstanyagban, csak az apró kalapácsok csengenek felváltva. A középben maga a mester ül, előtte egy már csaknem kész mentecsat, annak adja meg a végső formáját. Keze tévedhetetlen, ősök hosszú sorának hagyománya, évtizedek gyakorlata mozdul ujjaiában. Arca derűs, miközben a szépen formált darabra néz, de azonnal elkomorul, ha feltekint, és a legényekre figyel. Mindenki gyanús neki, hogy nem végzi munkáját. Keze olykor a munkaasztal szélén fekvő görcsös bot felé nyúl, ijedjen csak meg, aki bűnösnek érzi magát. Még a fia is fél tőle, holott nemsokára maga rémítgeti majd Wolfgang mester legényeit.

A többiek meg nem is a görcsös bottól félnek, elég ütést kaptak már életükben. Nem is ezzel tartja őket hatalmában Tordai Márton. A legények nagyobbik része azonban szökött jobbágy, aki eddig nem nyerte még el a városi polgárjogot, tehát földesura abban a pillanatban viheti vissza, mikor ezt Tordai Márton akarja. A tekintélyes céhmester – akárcsak még néhány olyan módos iparos, aki a püspöknek vagy a vajdának szállít – el tudja érní, hogy a nála dolgozó legényeket békében hagyják, de mint a városi tanács tagja arról is gondoskodik, hogy ne kapjanak egyhamar polgárjogot: ezzel tartja kézben őket. Ezt nem is titkolja, olykor nevetve emlegeti, hogy akinek nem tetszik a munka, az eleség vagy az éji szállás, az mehet vissza jobbágyanak. Tudja ő, hogy olyan is van köztük, aki már jobbágyanak sem mehetne vissza, mert karó várná, mint Ambrust vagy Bálintot. Ezek még nem is segédek. Nemrég lopakodtak be Kolozsvárra, katonaszökevény mind a kettő. Annál jobb: Tordai Márton felfogadta őket inasnak. Előbb Ambrust, majd úgy egy hónappal ezelőtt Bálintot, aki a legszorgalmasabb legényének, Mester Jánosnak földije. Majd dolgoznak neki, mint a többiek, lassanként kitanulják a mesterséget is, majd vésnek szép, ezüst dísz tárgyakat, amelyeket Tordai Márton elad, s még gazdagabb lesz. Ha azután egynek-egynek szerencséje van, abból mester is lehet, és maga is fogadhat legényeket és inasokat. Ha ügyes, meg is gazdagodhat, házat és tekintélyt szerezhet, mint Tordai Márton.

Tordai Márton azonban jól tudta, hogy ezek közül csak nagyon kevés lesz idővel önálló céhmester. Hiszen ha sok volna a mester, kevés vásárló jutna egyre. Erre való a céh, hogy örködjék: ne legyen több céhmester, mint amennyi jól meg tud lenni egymás mellett.

Ha egy mester meghal, akkor léphet új a helyére a sok legény közül, a többi azonban megmarad legénynek, és nyomorúságosan, másokért dolgozva tölti napjait mindhalálíg. Csak az ügyes, az erőszakos, a tolakodó boldogul – jól tudja ezt Tordai Márton, és így tartja helyesnek. Ő is ügyes, nagyon ügyes; ő is erőszakos, nagyon erőszakos – lám, van háza, aranya, tekintélye. Persze, ő már gazdag mester fia volt, és gazdag mester leányát vette feleségül, utóda is

most a vagyonos szász Wolfgangékkal házasodik össze, így lesz egyre nagyobb a vagyon, egyre nagyobb a tekintély.

Aki nem tud előbbre törni, az csak maradjon meg vén korára is legénynek. Bizony, a legtöbben sohase lesznek mesterek. Egy vagy legfőljebb kettő, a legügyesebbek. A többi majd szolgálni fogja ifjabb Tordai Márton, mint ahogy van köztük egy vénember, a gyér szakállú Günther, aki időtlen időknek előtte még legidősb Tordai Mártonnak, a mester néhai atyjának legénye volt. Biztos kezű aggastyán, kanalainak nincs párja, de hát élhetetlen, nem is való arra, hogy a maga gazdája legyen, nem is lesz az már soha. Fia is itt dolgozik, most már az egész Günther család a Tordai család gazdagságát öregbíti. Ezek ketten nem alusznak a nagy fészkerben, egy düledező viskójuk van a falakon kívül, onnét jönnek be még hajnal előtt. A viskót nem maguk vették, Günther néhai feleségéről szállt rájuk, aki elszegényedett polgárféle lánya volt, s megmaradt nekik ez a düledező hajlék. Tordai Márton úgy gondolja, hogy az öreg Günther, aki keverve beszéli a magyar és a szász idiómát,* annak idején éppen azért nősült, hogy legyen saját háza. De többre nem vitte, és a fia se fogja többre venni, az is olyan beletörődöm ember, mint az apja.

[* Beszédmód, tájshólás]

Majd az lesz közülük mester, aki feleségül veszi valamelyik mester leányát. Tordai Mártonnak is van leánya. Csúnya, veszekedős leányzó, de válogató, hiszen bizonyos lehet benne, hogy bármelyik legény kapva kapna a keze után. Ahogy a mester fél szemmel végigné a dolgozó legények között, legszívesebben venné, ha Mester János kérné feleségül a leányát. Tett is már célzást rá, de a legény, úgy látszik, túl mulya hozzá, és nem értette.

Mester János fekete hajú, tömött bajuszú legény, arcbőre barna, keze izmos, termete nem magas, válla se széles, mégis úgy tetszik, mintha daliás volna, talán tekintetéből sugárzik az erő. A mester szereti, mert nagyon kevés beszédű, és nagyon gyorsan megért mindent, ha a mesterségről és nem leánykérésről van szó. Alig egy éve van nála, máris biztosan kezeli a vésőt. Tordai Márton már arra is gondolt, hogy ha Mester János elvonná a leányát, akkor mégsem egyesítenék a két műhelyt, a fiának maradna a Wolfgangé, a vejének meg a sajátja. A legény ugyan lehetne egy kissé mosolygósabb, túl keményen szorítja össze az ajkát... de hát az ő lányán is van kivetnivaló. Meg aztán ez a kemény ajak az erőszakosság jele. Az pedig kell a gazdagsághoz és a tekintélyhez.

Tordai Márton meg volt győződve: Mester János nem marad egyszerű céhlegénynek. Még hallani lehet majd felőle. Ez még parancsolni fog a többieknek.

Délidő volt. A nagyházból nagy lábosban hozta át a szolgáló az eledelt.

A legények felálltak, vették alacsony széküket, s körülállták a földre tett

edényt, ki-ki elővette a kanalát. Mielőtt hozzákezdték volna, Tordai rövid imát morgott, aztán leültek enni. Túl sokat közben sem beszéltek, bár ilyenkor szabad volt.

Bálint Mester János mellett ült. Az első kanál után odasúgta:

– Ez sem jobb, mint a tegnapi.

Tordai meghallotta, és feléje villant a szeme,

– Ha nem tetszik, mehetsz vissza a katonák közé.

Bálint arcán látszott, hogy felelni akar, mégpedig indulatosan. A többiek mellében szorongás ült. Ők is utálták a Tordaiék ebédjét, ezt a híg levet, azokkal a benne úszó tudj'isten micsodákkal, de nem mertek szólni, és ha valaki szól, azt veszély fenyegette. Bálintnak pedig már az ajkán volt a szó, de Mester János keményen a vállára tette a kezét, és hangos szóval szól közbe:

– Hát nem látod, hogy a mester is ezt eszi?

Erre csönd támadt. Bálint hallgatott, a többi bölintott, Tordai Márton pedig elégedetten nézett Jánosra, neki is így tetszett a legjobban. Hiába, okos ember ez a János.

János azonban nem sokkal azután azt súgta Bálint fülébe, de úgy, hogy ne hallja meg a mester:

– De hát ők este ezután bőséges estebédet is esznek, amiből nekünk már nem jut.

Bálint megszégyenülten ült. Nem azért, mert a mester olyan kereken megmondta, hogy nincs mit tennie. Tudta ezt amúgy is. Nem is azért, mert János is leintette, még hozzá úgy, mintha Tordainak adna igazat, ezt helyesen tette János, hanem azért szégyenkezett, mert majdnem elragadta az indulat, és jól tudta, hogy ennek még nem jött el az ideje, s addig csak bajt okoz, aki egyedül okvetetlenkedik. Tudta, hogy Jánostól vagy valaki mástól ma még külön megrovást kaphat, mert meggondolatlanul cselekszik. Ha egy inas morogni mer, az szerfölött gyanús, az valami hatalmasat érez maga mögött. Várjunk tehát, amíg ez a hatalmaság felemeli az öklét... akkor azután le lehet sújtani Tordai Mártonra meg az összes Tordai Márton-félékre, a sima arcú Wolfgang mesterre is, aki legényeinek mindig azt prédikálja, hogy ő milyen jószágos ember, aki, lám, megmentette a szegény, menekülő jobbágyokat.

Ebéd végeztével székével együtt mindenki visszament a maga helyére. A szolgáló újra bejött, és kivitte a kiürült edényt. Akármilyen rossz volt, mindennap utolsó cseppig elfogyott az enivaló, merthogy éhesek voltak az emberek.

A munka hangtalanul folyt tovább, csak a véső zizegett, csak a kis kalapácsok csendültek, és a kezek alatt alakult, készült a sok apró drágaság. Így ment ez estig, amikor a szolgáló újra bejött az edénnyel. Most még anyyi

hang sem esett, mint délben.

Fáradtak is voltak. Utána mehetnek a fészerbe, a szalmára, aludni. Tordai és a fia mehet be a nagyházba, ahol karos gyertyatartóban álló, nagy gyertyák fényénél várja őket, a fehérén terített asztal az igazi vacsorával. Günther és a fia is indulhat, hogy hazajusson a kapun túli viskóba. A kapuőrök ismerik őket, este ők az utolsó kimenők, akiknek rést nyitnak a kapuszárnyak között. Hajnal előtt majd ők kopogtatnak először, így megy ez nap mint nap.

Vacsora után Mester János azon a nagyon halk hangon, amelyet csak az hall meg, akinek a fülébe súgják, észrevétlenül Bálinthoz fordult.

– Nem fekszünk le.

Bálint biccentett, s Ambrus mellé kerülve továbbsúgta:

– Nem fekszünk le.

Kolozsi Ambrus, a másik szökött katona, aki nem akart az övéinek falvába fegyverrel menni, és akit ezért Lépes Loránd megbotoztatott, ugyancsak biccentett és továbbsúgta:

– Nem fekszünk le.

Csak Tordai fiának, az öreg Günthernek és az ő fiának nem súgta senki – azok mehetek lefeküdni.

A legények és inasok azonban nem feküdtek le a fészker szalmájára, hanem amikor, már elcsendesült az udvar, egyenként kijöttek, s az alacsony falon át kimásztak az üres utcára.

Nem együtt mentek, hanem jó távol egymástól, hogy ha valaki jönne, ne gondolja, hogy valamiben törik a fejüket, s ne vélje másra, csupán hogy egy-egy iparoslegény gyertyaoltás után az utcán csavarog. Ez ugyan nem volt illedelmes dolog, de ami nem illedelmes, az még nem bűnös; hanem ha az derülne ki, hogy közösen terveznek valamit éjnek idején, bizony könnyen meggyűlhet a bajuk a céhnél is meg a város elöljáróságával is. Azt pedig már kezdték a saját bőrükön megtanulni, hogy a polgárok ugyan megmentik őket a földesurak elől, hogy nekik dolgozzanak, de sokkal jobbat a polgároktól sem várhatnak, mint Lépes Loránd tisztjeitől vagy György püspök adószedőitől.

Óvatosan jártak tehát. Az utca holdvilágos volt, nemrég múlt holdtölte. Bálint emlékezetébe visszatért az egy hónappal ezelőtti holdfényes falu. Eszterre gondolt, és arra, hogy most már mennyivel többet tud, mint akkor. Tudta, hogy ez a titokzatos esti surranás is Eszter felé vezet. Ez a hónap elég volt arra, hogy már ne csak az uraságot gyűlölje, hanem a polgárokat is. És egy hónap elég volt arra, hogy nagyon nagyra becsülje Mester Jánost, aki alig kéthárom esztendővel lehetett korosabb önála, de néha úgy tekintett rá, akár édesapjára. Tudja, hogy ha lesz valami – márpedig lesz valami! –, akkor csak azt kell nézni: mit csinál Mester János, és akkor helyesen cselekszik. És örömmel vette észre, hogy Mester János is megkedvelte őt. Folyton csitítja, de

azért talán éppen azt szereti benne, hogy gyakorta ökölbe szorul a keze. Nem is lehetne elviselni ezt a rabságot Tordai Márton műhelyében, ha nem volna itt Kolozsi Ambrus, akivel együtt katonáskodott valamikor, aki előbb szökött meg, mint ő, és akivel úgy megőrültek egymásnak, hogy egymás nyakába borultak a viszontlátáskor. Nem lehetne kibírni nélkülük... azaz nem lehetne kibírni, ha ilyenkor éjszakánként fel nem lobbanna a remény, hogy talán nem kell sokáig túrni, fel lehet emelni az öklöt, és talán fegyver is lesz abban az ökölben. A ház már közeledett, és az első legények már el is tűntek a csak éppen betett kapu szárnyai közt. Nemesi ház volt, ajtaján címer, a városi tanácsnak nem volt ott keresnivalója. De olykor, éjszakánként, mesterlegények surrantak be kapuján. Ama Bonczhidai Péter nevű nemesifűr városi háza volt, akinek nevét Bálint először Esztertől hallotta.

FÜGGÖNYÖS ABLAKOK MÖGÖTT

Az ablakok jól el voltak függönyözve, nehogy kiszüremkedjék a gyanút keltő fény. A leterített asztalon karos gyertyatartókban kettős láng égett. Ezt ülték körül a fojtott hangon beszélő emberek. Az asztalfőn barátságában Tamás diák ült, kétfelől mellette: Mester János és Bonczhidai Péter, a házigazda, izgatott szemével, hetyke bajuszkával, előreugró orrával. Körül pedig ott ültek Tordai Márton, meg Johannes Wolfgang ötvöslegényei, s egy-ketten kisebb műhelyekből is. Bálint már tudta azt is, hogy más napokon a cserzővargák és csizmadiák legényei gyűlnek itt össze, s ismét máskor a fegyverkovács- és páncélkészítő-céhekből találkoznak azok, akiket ilyenkor aludni vélnek.

Tamás előtt nagy papírhalom. De papír van valamennyiük előtt. Mert mindenkéül fontosabb, hogy aki még nem ismeri a betűket, az itt megtanuljon írni és olvasni. Erre tanítja őket Tamás. Két vagy három betűt minden összejövetelkor meg kell tanulniuk, be is kell gyakorolniuk, mert másutt nincs alkalmuk a gyakorlásra. Ha ezzel megvannak, akkor kerülhet sor a Bibliára, amelyet, íme, magyar nyelven ismerhetnek meg. És végül szó esik majd arról, hogy mi lesz a teendő.

De mindenekeül, még a betűvetés előtt, azt akarja hallani mindenki, hogy mi a hír a vidékről, mi hír Kardos Jákob felől, mit csinálnak a Maros-völgy román felkelői, és adott-e már valami jelet Budai Nagy Antal.

Tamás ma nem tud lényeges újdonságot. Bonczhidai Péter napok óta nem volt el a városból, nem akarja gyanússá tenni magát a folytonos utazgatással. Tudják róla a városban, hogy birtokainak nagy részét erőszakkal és fondorlattal elvette a vajda. Azt a keveset pedig, ami megmaradt, igazán nem kell naponként látogatni. Ezért hát módjával lépi át a város kapuját. Most azt

várják, hogy már Budai Nagy Antal küldje a maga hírnökét.

– Hát Bíró Balázs hol van? – kérdi egy hang.

Tamás mosolyog.

– Most nem tudom, merre lehet, de nyugodtak lehetnek, Bíró Balázs mindig tudja, hogy éppen hol kell lennie.

Akkor aztán megkezdődött a tanulás. Tamás körbejárt az asztal mellett, és előrajzolta lúdtollal a betűt. A nehéz markúak kezét megfogta, és úgy magyarázta, hogyan kell kanyarítani a vonalakat, hogy a puha, kihegyezett toll ne nyomódjék széjjel, és tintafolt se hulljon a papírra. Nagyos kis betűkkel kellett írniuk, mert a drága papírból, melyet Tamás hozott a tarisznyájában, csak kevés jutott egy embernek. A sárga színű tintát napközben Bonczhidai Péter maga keverte vízből és rozsdából.

Bálintnak nehezen ment ez a mesterség, keze sehogyan se tudta jól tartani a tollat. Elértette azonban, hiszen jól megmagyarázták: szükséges az írás-olvasás ahhoz, hogy az ember tudhassa, mi van a világban. Aki maga nem tudja elolvasni a Bibliát, annak a papok azt magyarázhatják, amit akarnak. Ezért hát görcsös elszántsággal hajolt a papiros fölé. Ma már könnyebb volt, mint amikor kezdte.

Laposan nézett a többiekre, azoknak se ment sokkal jobban, csak a mindenben ügyes Mester János mozgatta elég könnyedén a marokra fogott írószerszámot. Bonczhidai pedig nem írt, őt már gyerekkorában megtanították erre. A nemesúrfi előbb hátradőlve ült a székén, és figyelte a többiek igyekezetét, majd maga is felállt, és nézte, hol kell segítenie. Odament Bálinthoz, és megfogta a kezét.

Bálint keze megrezsent, a tollból nagy tintacsöpp hullt a papírra, összeharapta ajkát, nem nézett fel, nyakán érezte a nemesifíur mosolyát. Mérges volt rá. Amaz este óta, hogy Eszter először említette nevét, élt benne a gyanú, hogy Bonczhidai Péter nem tarthat igazán ővelük. Lehet, hogy tényleg gyűlöli a vajdát, van valami személyes elintéznivalója vele, de mi köze lehet a mozgékony szemű, szaglászó orrú, bajuszkás nemesnek az ő megalázottságukhoz? De hát semmi rosszat nem tudott Bonczhidai Péterről. Életét kockáztatva vitte és hozta a híreket, otthont adott Tamás diáknak, aki tanítja őket. Utasításokat közvetít Mester Jánosnak meg a többi céh vezető legényének. Ezek az utasítások onnét jönnek, a készülődő falvakból. Hol Kardos Jákob neve lebben föl közöttük, hol a titokzatos híró Bíró Balázsé, hol meg ismét és ismét az a név, amelyet akkor Eszter említett: Budai Nagy Antal. Bonczhidai Péter, úgy látszik, híven szolgálja őket. De miért?

Nem lehetett most ezen töprengeni, oda kellett figyelni az írásra, és Bonczhidai Péter vezette Bálint kezét, amíg be nem gyakorolta a betűt.

Ezután következett a bibliaolvasás. Nagy csend borult rájuk, amikor

Tamás megint elfoglalta a főhelyet, szétnyitotta a nagy paksamétát, s az ünnepélyes némaságban magyarul csendült fel az ige:

– Jöjjön el te országod...

(Tamás latinból fordította az evangélium szövegét, s minthogy a latin nyelvben nincs névelő, elmaradt a fordításból is. Ez ugyan szokatlan a fülnek, de még ünnepélyesebbnek tűnt.)

– Jöjjön el te országod – ismételték mormolva, s ki-ki arra az eljövendő országra gondolt, amelyben nincs birtokból kiforgató vajda, aranyért végrehajtató püspök, más keze munkáján gazdagodó céhmester. Jöjjön el te országod, amely végre nem Csáki László, nem Lépes György, de még csak nem is Tordai Márton országa, hanem a jobbágyoké, céhlegényeké, népből csődített katonaké.

A szentírás szavai, ahogy azt a templomban hallották, mindig az urak igazát bizonyították, de ahogy Tamás felolvasta nekik a szöveget, amelyet maguknak nem volt szabad eddig forgatniuk, egyszerre minden az ő igazukat hirdette. Ezért nem volt szabad akárkinek olvasni a Bibliát! De hiszen a legtöbbjük eddig nem is tudta volna olvasni. Hát ezért kell most megtanulniuk az írás-olvasás mesterségét.

Lelkük minden szóra kitérült, s amikor Tamás összehajtotta a nagy köteget, szomjas szemmel fordultak feléje, hogy beszéljen.

Tamás pedig beszélt. Lelke eltelt az igével. Amióta itt élt titokban Bonczhidai Péter házában, s napközben fordításán dolgozott, esténként pedig a céhlegényeket oktatta, napról napra jobban tudta tennivalóját. Tanúja volt, amint az elvetett mag a lelkekbe hullván csírázni kezd. Megalázott emberek a szó nyomán érzik megaláztatásukat, és tudják, hogy közeledik a cselekvés ideje. A szónak irányt kell mutatni. Az írástudó feladata, hogy kimondja a szót.

Tamás beszélt. Szólt a messze Angolországban élt tudós Wicliffről, aki azt hirdette, hogy mindenki maga olvassa a szentírást, és ne hallgasson a papok magyarázatára. Szólt a cseh Húsz Jánosról, aki tanította a népet, s ezért a császár, aki ma is császár, és ma is király, máglyára vitette. Beszélt azután a husziták nagy háborújáról, Zsizskáról, aki győzelemre vezette a népet, leromboltatta a nemesurak házeit, feldúlta azokat a gögös iskolákat, amelyekben csak urakat tanítottak úri hiábavalóságokra, de iskolát építtetett minden faluban, hogy a nép minden fia tanulja meg az írás-olvasást. Beszélt a nagyszombati híres történetről, amikor a huszita hadak szembeszálltak a magyar király seregeivel, és íme, reggelre nem volt, aki harcoljon, mert a magyar katonák Bíró Balázs vezetésével átmentek a huszita táborba, és együtt foglalták el Nagyszombatot. Onnét kitessékelték a nemeseket és polgárokat, berendezték maguknak a várost, az emberek maguknak dolgoztak, és maguknak szolgáltattak igazságot. Mikor azután öt évvel később a királyi

hadak körülvették – Nagyszombatot, és úgy látszott, ott vész mindenki, egy borús éjszaka az ostromlóit nép megint csak Bíró Balázs vezetésével kisurrant az ostromló hadak között. Még azt is magukkal tudták vinni, ami a maguké volt. Reggelre a nemesurak üres falakat találtak.

A hallgató arcok kigyúltak a hőstörténet hallatán, együtt harcoltak Zsizska seregével a megalázók ellen, és boldogan nevettek föl, amikor megtudták, miképp ültette fel Bíró Balázs a nemesurakat.

Tamás Bíró Baláztól hallotta ezt a történetet, de úgy látta maga előtt, mintha ő is ott lett volna.

És azután beszélt a nagy árulásról. A szabadság nem kellett mindenkinek, csak azoknak, akik földeken vagy műhelyekben dolgoznak, egy-egy írástudó diák híven kitarzott mellettük, de a hozzájuk csatlakozott nemesurak meg a városi mesterek nem tűrhették, hogy nem értük és nem nekik dolgozik a nép. Nekik csak azért kellett a harc, hogy megszabaduljanak a császártól és a nagybirtokosoktól, de helyettük ők akartak a nép nyakára ülni. S amikor a nép már azt hitte, győzött, a nemesek és polgárok elárulták a népet.

Bálint éles szeme Bonczhidaira villant, de Bonczhidai tekintete, akárcsak a többieké, Tamás ajkán csüggött.

És azután elkövetkezett a lipanyi csata története, ahol elvérzett az annyi győzelmet látott sereg. Zsizska akkor már halott volt, utóda, Prokop elesett a csatában, elestek a többiek is. Aki pedig életben maradt, és foglyul esett – ama kilencszáz vértanú –, máglyán égett meg. A győztes nemesek és az árulók együtt gyújtották rájuk a tüzet.

A felháborodás halk moraja zúgott az asztal körül. A gyertyák már megrövidültek, az árnyékok kísértetiesen ingtak-lengtek a falon. A kezek ökölbe szorulva készültek a visszaütésre. Mindenki tudta, hogy az az ütés Lipanyánál nemcsak a cseh népet érte, lesújtott az minden megalázottat, és az öklök visszaütni készültek.

Tamás pontosan érezte, hogy mit éreznek a többiek: egy volt már velük. És most felemelkedett Mester János, és halkán – hogy túl ne hallassék a lefüggönyözött ablakon –, de méltóságosan és visszavonhatatlanul mondotta:

– Barátaim! A harc nem szűnt meg, és nem is szűnik meg, amíg van megalázott az ég alatt. A tűz most itt lángol fel újra! Ég már javában Alsó-Fehér erdeiben, világít a Maros és a Szamos mentén. Ugyanaz a tűz ez, amelyről azt hitték az urak, hogy elaludt a lipanyi máglyák tüzeivel.

Bálint elragadtatva figyelte, milyen szépen beszél Mester János, és tudta, hogy a többi is ugyanezt az elragadtatást érzi.

– Barátaim! Kardos Jákob, aki Alsó-Fehérben vezeti az új harcra a népet, most a magyar és román jobbagyokat, valamikor Zsizska katonája volt, és az ő háborúját folytatja. Az a Bíró Balázs, aki Nagyszombatban ama nagyszerű

történet hőse volt, itt van valahol közöttünk, megtörténhet, hogy bármelyik napon belép ide, ebbe a szobába, és azt mondja nekünk: itt van már az idő, visszaüthetünk. És Zsizska katonája volt, a nagy háború egyik hőse volt ő is... – A nevét csaknem suttogva mondta, de vele suttogta a többi is:

– Budai Nagy Antal.

Pillanatnyi némaság ereszkedett a szobára, a gyertyák fellángoltak, minden szív hevesebben dobogott, és valamennyiük kérdését kérdezte Kolozsi Ambrus:

– Mikor indulunk hát?

Mester János felmagasodva állt előttük, tőle várták a választ. Ő pedig tudta, hogy most mondania kell valamit, egy napot, egy órát, amelyben a céhlegények szembenézhetnek mestereikkel, öklükkel arcukba vághatnak, s azután összeseregelve elhagyhatják a várost és indulhatnak arra, amerre Budai Nagy Antal várja őket. De nem szólt, mert maga se tudta, mikor lesz ennek a napja.

Szólt azonban helyette Bonczhidai Péter. Ő is felállt, úgy beszélt:

– Budai Nagy Antal azt üzente nektek, hogy várjatok az ő jeladására, addig készüljetek, erősítsétek szíveteket és ne csüggedjetek, mert a jeladás megérkezik.

A céhlegények maguk elé néztek. Vártak. Nagyon régóta vártak már. És nagyon régóta várnak szüleik és rokonaik is a falvakban.

Végezetül Tamás ismét néhány sort olvasott az Írásból.

A husziták kint a falvakban nem zárt szobákban végezték szertartásaikat, nem is templomokban, ahol a papok hazudnak a népnek, hanem isten szabad ege alatt. Ott nem volt pap közöttük, pap volt mindenki, aki komolyan küzdött a nép igazságáért. Ott, a szabad ég alatt olykor asszonyok is felolvasták az Írást. Az asszonyok is tanulták a betűvetést, ők is részt vettek a harcban, és ők is papok voltak, mint minden tisztességes ember, így volt ez Csehországban, és mondják, így van ez Alsó-Fehér erdeiben, Kardos Jákob felzendült jobbágyai között... De itt erről nem lehetett szó. A céhlegénynek nincs olyan pillanata, amikor elmehet valahová a városon kívül. Neki nincs vasárnapja, neki nincs embersége, neki nincs saját magának való ideje. Csak ilyen lopott éjszakája van, amikor titkon egybegyűlnek, hogy tanulják az írás-olvasást, meghallgassák a hőstörténeteket, és készüljenek a visszaütésre.

Halkan mondogatták Tamás után a szavakat:

– Szabadíts meg a Gonosztól...

Volt, aki a Gonosz nevénél Csáki vajdára gondolt, volt, aki Lépes püspökre, volt, aki Tordai Mártonra... Bálint mind a háromra.

Azután eloltották a gyertyacsonkokat, és egyenként surrantak ki a házból, nehogy gyanút keltsenek. Ha véletlenül bakter jönne szembe valamelyikükkel,

s az már nem tudna elszaladni, hát részegnek tetteti magát. Igaz, hogy a céh szabályai szerint alaposan megbüntetik a részeg céhlegényt, de még mindig jobb, ha részegnek tartják az embert, mint huszítanak, aki arra vár, hogy összezárt ököllel válaszoljon minden megaláztatásra.

A JELADÁS

Két nap múlva, reggel, kolduló ferences barát lépett be Tordai Márton műhelyébe. Krisztus nevében alamizsnát kért. A mester a zsebében kotorászott, majd egy rézpénzt csúsztatott a kezébe.

Bálint lesütötte tekintetét, mert úgy érezte: elfutotta arcát a pirosság. A kolduló barát Tamás diák volt. Mester János azonban maga is feltűnően keresgélni kezdett a zsebében, mire a szerzetes hozzálépett.

Tordainak az is tetszett, hogy a derék legénynek a szűk bérből van annyi pénze, hogy alamizsnát adhat a kolduló barátoknak. A kolduló barát pedig meghajolva köszönte meg, és azt mormolta: "Milyen szép dolog, ha szegény emberek is gondolnak Isten alázatos szolgálóira" – és morgott még valamit, amit a többiek kegyes zsolozsmafélének hittek, holott így hangzott:

– Bonczhidai elment Nagy Antalhoz. Ha visszajön, már hozza a jeladást. Akkor azután a mi szavunk következik.

– Mindörökké, ámen – mondta kenetes hangon Mester János. Ezt mondhatta hangosan is, hiszen olyan volt, mintha a szerzetes imádságos szavaira bölintaná az igent.

Bálint tudta, és tudták a többiek is, hogy jelent valamit a diák látogatása. Tamás most bizonyára végigkoldulja a műhelyeket, és mindenüvé elviszi a hírt. Kíváncsi volt valamennyi, mi ez a hír. Csak a mester és fia, csak az öreg és a fiatal Günther nem sejtette, hogy milyen izgalmat keltett a kopott csuha megjelenése.

Ebéd idején azután Jánosnak volt alkalmja továbbadni Bálintnak és Ambrusnak, hogy Bonczhidai elment és a jeladással fog visszajönni. Ők pedig továbbstutogták. Ettől mozgékonyabbak lettek az izmok, könnyebbé vált a munka, s hogy, hogy nem, késő délután valaki még dúdolni is kezdett. Tordai Márton a szokatlan hangra felütötte a fejét: ének az ő műhelyében! De még mielőtt megszólalhatott volna, a dallamot átvette egy másik, attól a többi. A vén Günther hökkenten nézett körül. Emberöltő óta dolgozott ebben a műhelyben, de ilyet még nem hallott. Más iparban – kovácsoknál például – szokásos dolog az ének. De ki hallotta, hogy ötvöslegény énekeljen? Günther fia tanácstalanul nézett apjára. Ifjabb Tordai Mártonnak azonban valahogy tetszett az ének. Mintha könnyebben ment volna a munka, és mély hangjával

maga is beledúdolt. Ez aztán magához térítette a megrökönyödött mestert. Valahol a legmélyén ugyanis érezte: zendülés lappang a dalolásban, és szorongás kúszott a mellébe. Hanem amikor a fia is belenótázott, már egyszerűen csak rendbontásként vette tudomásul az egész szokatlan dolgot.

Felemelte a görcsös botot, amely mindig a keze ügyében volt, és olyat vágott vele a munkapadra, hogy a vastag bot kettétört. Csonkját a földhöz vágta.

– Mi ez?! – kérdezte nem is kiabálva, hanem felháborodott méltósággal.

Hirtelen elhallgatott az ének, de Bálint nem tudta megállni, és válaszolt:

– Tavasz van, mester.

De erre már ordított Tordai Márton, hogy majd ő ad nekik tavaszt. S amikor Bálint nem hajtotta le fejét, felpattant, odaugrott, és két kézzel kezdte cibálni a haját.

Ebben a pillanatban Mester János szeme Bálint felé villant, és Bálint tudta, hogy nem szabad mozdulnia sem, szótlanként kell túrnie a ráncigálást. Hát túrta. Lehunyta szemét, és arra gondolt, hogy amint a jeladás megérkezik, első dolga lesz, hogy nekiessék a mesternek, és visszafizesse ezt meg az előbbi ütleget. Nem is fájt a cibálás, ha erősen erre gondolt. Még azt is alig vette tudomásul, hogy Tordai Márton egy jól kiszámított pofonnal fejezte be inasa fenyítését. A visszaütésnél majd úgyse számít, hogy hányfajta ütleget és hányfajta megaláztatás esett, hiszen nem is csak magáért akar válaszolni, és nem is csupán Tordai Mártonnak.

A munka pedig a megszokott csendben folyt tovább. Zizegett a véső, csendült a kalapács. A lelkekben pedig várakozás pihent.

Három nappal ezután történt, hogy Mester János lefekvés idején nem ment a maga cókókjához, hanem megvárta, míg elcsendesül a nagyház, és kilopódzott. Ez nem először történt meg. Ilyen útjai után szokta végigsuttogni, hogy este majd Bonczhidai házában találkoznak. Most azonban a szokottnál korábban jött vissza. Még nem is aludt mindenki.

– Mi van? Történt valami? Mi történt? – suttogták izgatottan innen is, onnan is. János azonban egyenesen Bálint fekvőhelyéhez ment, és nevét mormogta.

– Kelj fel és öltözz, aztán gyerünk gyorsan.

Bálint szíve kalapálni kezdett.

– Hová? – kérdezte, és már fel is ugrott.

Kapkodni kezdte ruháit a sötétben.

– Gyere csak! – Majd a többiek felé fordult. – Hallgassatok, nehogy korán észrevegyék. De nemsokára itt lesz a jeladás.

Bálint már készen is volt. Nem kérdezte, a többi se kérdezte, hogy mi dolga lesz most az inasnak, és hogy miért éppen órá van szükség. Az emberek

rábízták magukat Mester Jánosra.

Surranva mentek át az udvaron. Hangtalanul másztak át a falon, és nesztelenül siettek a megszokott éji utcán. Most sötét volt, a hold nem világított. Tájékozódni nehezebb volt, de nagyobb biztonsággal járhattak. A szellő langyosan simogatta arcukat; ez már nyári éjszaka. Mikor már egészen közel voltak a Bonchidai-házhoz. Mester János barátja fülébe mormolta:

– Itt a jeladás.

Bálint megtorpant, gyomra körül furcsa bizsergést érzett, valami belenyilallt nyakszirtjébe. Mélyet lélegzett, alig tudta megállni, hogy hangosan fel ne kiáltson. Hát eljött az idő!

– Bonchidai visszajött? – kérdezte ezután lefojtott hangon.

– Nem! – válaszolta János, és kézen fogva mozdította ki helyéből. – Azonnal meg fogod látni.

Nemsokára bent voltak már a nemesi hajlék udvarán. Egy ugrás a tornác, és Mester János megkocantotta az ajtót. Fény most sem kandikált ki. Az ablakok mindig le voltak függönyözve éjszakára. Azonnal résnyire nyílt a bejárás. Bent gyertyavilág mellett várta őket Tamás diák és a világító láng fénykörében: Eszter.

Bálint a fálnak dőlt, azt hitte, nyomban elszedül. Füle zúgott, toroka elfulladt, és azt tudta csak, hogy ilyen boldogságot még sohase érzett. Itt van a jeladás, és Eszter maga hozta el neki.

Eszter azonban most nem látszott a módos gazda leányának. Ruhája gyűrött és tépett, elnyűtt kötényébe tüskedarabok fűrődtek. Topánkái is gyorsan leváshattak lábáról, mert mezítláb volt. Miben sem különbözött a legszegényebb zsellérlányoktól, azaz különbözött tőlük: büszke tartásával, felvetett fejével és lobogó tekintetével.

– Te elhagytad a tиеidet! – ez volt Bálint első szava hozzá, felismervén a zilált külső értelmét.

Azután átölelték egymást, mint a végre összetalálkozó jegyesek.

– Elhagytam, Bálint. És azóta bokrok közt meg erdőben aludtam, mert köztetek van az én helyem. És most engem küldött el Budai Nagy Antal az üzenettel, hogy országgyűlést tart Alparéten az erdőntúli földek népe. Most nem az urak, hanem a nép tart országgyűlést. Minden megye elküldi a maga követét. Küldjék el a kolozsvári céhlegények is. És amíg a követek tanácskoznak az urakkal, addig a többiek készüljenek. Ha a szép szó nem használ, akkor másképp is beszélhetünk. Ezt üzeni Budai Nagy Antal

Volt hát tennivaló. A tennivalókat Tamás diák és Mester János beszélte meg egymással. Eszter meg Bálint a viszontlátással volt elfoglalva. A másik kettő mosolyogva nézte őket. Azután leültek, mert gyorsan meg kellett beszélniük a holnapi tervet.

Tehát a nép felkelt. Alparéten nagygyűlés van, ahol a nép elmondja követeléseit. Ebből nyílt küzdelem is lehet, mert az urak bizonyosan ki akarják majd játszani a felkelőket, de Budai Nagy Antal nyilván átlát a cselvetéseken. A megyékben fegyvert fogott a nép, ez ad súlyt az alparéti tanakodásnak. A kolozsvári céhlegényeknek ott a helyük a jobbágyok mellett. Tehát a céhlegények követének hajnalban el kell indulnia Alparét felé, a többieknek pedig már holnap vagy holnapután itt a városban kell szembefordulniuk a polgárokkal. Miért ne lehetne itt is megvalósítani a dolgos emberek városát, ahogy esztendőig megvolt Nagyszombatban?

– A legények zendülését bízd csak rám – mondta csaknem nyugodtan Mester János. – Tudom már, hogy mi a dolgom, és tudom azt is, hogyan kell csinálni. Köszönöm, hogy megtanítottál rá.

– És ki legyen a legények követe?

– Menj el te, és vidd magaddal Bálintot.

Tamás kérdően nézett Jánosra, az megmagyarázta, miért helyes ez így.

– Te tanult vagy, és jól tudsz beszélni, és tudod már, hogy mi van itt közöttünk. Bálint meg heves természetű, aki nem járul hozzá semmiféle alkudozáshoz, és jól ismeri a jobbágyokat is, hiszen nemrég még maga is az volt. De jól ismeri az ellenséget is, hiszen volt katona is. Meg aztán – és itt mosolygott – nem is volna helyes, ha most elválna Esztertől, aki Budai Nagy Antalhoz vezeti a követeket. Vezesse csak Bálintot oda, és menj velük te, Tamás. Bonczhidainak pedig mondd meg, ha találkozol vele, hogy jó kezekben lesz a háza. Holnaptól innét irányítjuk a felkelést.

Hangosan beszéltek, úgyhogy Eszter és Bálint is meghallhatta, mit döntöttek. Azok meg is hallották, de alig figyeltek. Kérdés kérdést követett. Bálint a faluról, Eszter a céhlegényekről érdeklődött. Majd közbe-közbe egymásról és magukról beszéltek. Elválaszthatatlanul fonódott egyébe szívükben a szerelem és a zendülés. Már nem is csodálkozott Bálint, hogy Eszter maga is együtt jár a lappangókkal, tudta, más asszonyok és leányzók is vannak közöttük. Azon se csodálkozott, hogy olykor a szabad ég alatt tartott istentiszteleten Eszter hirdette az írás ígét. A rabságot lerázó népeknél minden ember pap. Az asszonyok is ott csatáznak az élen. Ha eljön az ideje, Eszter kezében is kard lesz, és Bálinttal együtt menetel majd az első sorban. És már soha többé nem hagyják el egymást.

Mester János hozzájuk lépett, és megfogta a kezüket, azután vezetni kezdte őket. Tamás bölintott, és ment utánuk. Azok kérdően néztek János arcába, amelyen együtt ült a mosoly és az áhítat. Amaz így szólt:

– A husziták Isten ege alatt tartják az esküvőt. Ott kinn fogadjátok az áldást. – S ezzel kinyitotta az ajtót. – Gyere, Tamás, te tudod a szertartás szavait.

Bálint és Eszter körül forogni kezdett a világ. Ebben a szédületben alig-alig vették tudomásul, hogy mi is történik velük. Ott álltak a Bonczhidai-ház udvarán, a csillagok alatt, előttük Tamás, aki hozzájuk beszélt, és a Biblia szavait mondta. Mellettük János.

Amikor pedig a rövid szertartás befejeződött, János megint megragadta a kezüket, és azt mondta:

– Lépjetek együtt a sötétből a napfényre, emeljétek fel együtt fejeteket.

Ekkor ébredtek csak a kábulatból, és vették tudomásul, hogy ettől kezdve házastársak, akik együtt élnek, vagy együtt halnak azokban a harcokban, amelyek most kezdődnek ezen a földön.

SZEMTŐL SZEMBEN

Az út már Kolozs előtt kezdett mozgalmassá válni. Kisebb-nagyobb csoportok igyekeztek előre. Legtöbbjük jobbágy volt, sokan mezítláb, mások bocskorosan. Kapával, kaszával és cséphadaróval voltak felfegyverkezve. Olykor azonban kisebb katonai alakulatokat is lehetett látni, ezeknek volt mell vértjük, kardjuk és dárdájuk is: bízvást szökevények lehettek. Bálint fokozódó izgalommal figyelte őket, nem talál-e ismerősöket közöttük. Úgy látszik azonban, hogy Lépes Loránd másfelől való fegyveres népből származtak.

Sokfelé énekeltek. Itt magyarul, amott románul, volt olyan csapat is, amely németül. Néha-néha feltűnt egy-két lovas alak is, némely öltözékről úgy tetszett, hogy viselője kikopott nemesember lehet. Bálint számára az volt a legkülönösebb, hogy nem egy csapatban nőket is látott.

Azelőtt is tudta ugyan, és Eszter hajnal óta ismét mesélte neki, hogy a nők is fegyvert fognak a falvakban, és amióta itt róják hármában az utat, Tamás diák is regélt arról, hogy Csehországban Zsizska seregében az asszonyok híres harcosok voltak. – mégis különös volt számára, amint a mezítlábas, bekötött fejű vagy hajadon nők harcra köszörült szerszámmal a vállukon meneteltek vele egy irányban.

Kolozs falujában nyüzsögtek az emberek. Eddig a menetelők nemigen figyeltek rájuk, néha összenevettek egyik-másikkal, de senki se kérdezte, hová mennek. Tudta azt ugyanis mindenki mindenkiről. A vajda seregei pedig mintha nem is léteztek volna. Kolozsmonostort, ahol az urak tartózkodtak, a gyülekezők elkerülték. Kolozsnál azonban a falu határában könnyű páncélzatú őrség állított meg minden alakulatot, s kikérdezte őket, honnét valók, majd ki-ki megkapta az utasítást, hogy merre tartson. Láthatólag előre kitervezett megfontolások szerint irányították a hadakat. Itt tehát már szervezett vezetés volt.

– Budai Nagy Antal parancsára – ez hangzott ismételten az őrsegnél. És az emberek habozás nélkül engedelmessé váltak. Természetesen volt némi torlódás az eligazításnál, de senki sem zúgolódott, az emberek jókedvűek voltak. Bálint jól értette derűjüket: hátat fordítottak a jobbágyi megaláztatásnak. Most már minden csak jobb lehet: vagy rákényszerítik az urakat az emberségre, vagy meghalnak egy szálig.

Tamás Budai Nagy Antal nevére mindig lázba jött. Nagyon kíváncsi volt már az annyit emlegetett vezérre, Zsizska János egykori tisztjére, aki a huszita győzelmeken tanult meg hadat vezetni. Amíg sorokra várakoztak, megtudlak másoktól, hogy Budai Nagy Antal azért lett vezér, mert egész Erdőntúlon minden volt Zsizska-katona visszaemlékezett: akkor, Csehországban, ő volt a legkiválóbb mindannyiuk között. Márpedig a vármegyék felkelt népét mindenütt Zsizska egykori katonái vezették, és amikor már sok helyütt kigyúltak a tüzek, s a vörös kakas nem egy kúriára repült fel, akkor mindenünnen Budai Nagy Antalhoz mentek a követek, hogy vegye át a fővezérséget. Budai Nagy Antal pedig sohasem kérte a fővezérséget, de nem is kérte magát. Ha hívták, jött, és ezen a vidéken kezdte gyűjteni az elszórtan már hadakozó parasztseregeket. Rövid időn belül kapcsolatot teremtett minden vármegyével, utasításokat küldött, és az ideérkezett népet gyakorlatoztatni kezdte. Egyszerre olyan sokan voltak itt, hogy mire az urak Kolozsmonostoron észbe kaptak, már nem merték azonnal megtámadni a paraszti tömegeket.

Mikor sorra kerültek, ahogy a többiektől látták, meg akarták mondani nevüket, de a vértessisakos tiszt, aki az irányítást vezette, megragadta Tamás diák kezét, és megrázta.

– Hiszen ez a mi kolduló barátunk! Isten hozott, fráter!

Tamás csodálkozva, kissé zavartan nézett a tisztre. Ezt a hosszú orrot, ezt a vékony, deresedő bajuszt látta már valahol. Egy szempillantás múlva azonban már tudta is, hol találkoztak.

Ez ama Szerdahelyi Pál nevű nemesúr, aki Zsámbokréti János váradi házában az asztal mellett ült, és bort ivott, amikor ők Bíró Balázssal beléptek. Persze, ők másnap indultak is tovább, Szerdahelyi, pedig még maradt, mert egyéb régi, huszita bajtársakra várakozott. Örömmel üdvözölték hát egymást, és Tamás elmagyarázta, hogy Bálint a kolozsvári céhlegények követe, Eszter pedig nemcsak Bálint felesége, hanem magának Budai Nagy Antalnak küldötte volt Kolozsvárra.

– Kolozsvári Mester Jánoshoz – bölintott Szerdahelyi, aztán Bálinthoz fordult. – Aztán mondd csak, öcsém: megmozdulnak a céhlegények, ha ütni kell?

– De meg ám! – felelte Bálint. Egyszerre nagyon jókedvű lett. Nem várt

ekkora szervezettséget, nem várt ennyi céltudatosságot. Maga sem tudta eddig, mit is kell majd csinálnia a híres vezér mellett. Most már tudta, hogy eljött az idő, az öklök ütésre emelkedtek.

– Ti menjetek tovább Alparét felé – irányította őket Szerdahelyi. – Ott lesz a tanakodás, onnét küldik majd a követeket Monostorra. Téged meg bizonyára vissza is vár Nagy Antal – nézett Eszterre.

Mentek tovább. Kolozs zsúfolt volt, és úgy nyüzsgött, mint a méhes, mégis volt rend ebben a nyüzsgésben. Nem gyülevész népség volt ez, hanem olyan emberek, akik kezdtek már katonákká válni.

Útjuk állandóan sokadalmon vezetett keresztül. Körbeállított szekerek mögött sátrak álltak. Tűz körül asszonyok szorgalmaskodtak, biztonnal sok ember számára főztek ebédet. Arcukon látszott, hogy adnának szívesen a továbbhaladóknak is. Ők azonban, bármilyen éhesek lettek legyen is a hajnal óta tartó gyaloglástól, amúgy sem álltak volna meg pihenőre. Hajtotta lábukat a vágy: ott lenni minél előbb. Tamás egyre kérdezte Esztert, miféle ember Budai Nagy Antal, de Eszter sehogy se tudta elmondani, csak váltig hajtogatta: csodálatos férfiú, aki mindent jobban tud bárki másnál.

Egy tisztás vidéken gyakorlatoztak. A parasztokat kis csoportokra osztották, minden csoport előtt egy-egy szökött katona vagy hadviselt nemes állt, és tanította társait. Öreg husziták magyarázták, hogyan lehet fegyverül használni a különböző kéziszerszámokat.

Az egyik csoport közepén Bálint felfedezte Bonczhidai Pétert. Arca derűs volt, s hangosan oktatta a parasztokat.

- Úgy látszik, mégis derék ember – morogta. Eszter bólított és nevetett.
- Pedig nem akartad elhinni nekem.
- De hát te honnét ismered?

Erről Eszter még nem beszélt Bálintnak. Most sor került rá.

Egy ízben, még tavaly, a munkánál Eszter nagyon elfáradt, és lassan haladt előre. Az ispán éppen arra járt, és nagyot ütött rá botjával. Abban a pillanatban egy hang gorombán szidalmazni kezdte az ispánt, hogy ne bántsa a nőket. A botos ember meglepve nézett fel, ilyesmire se ő, se maguk a jobbágyok nem gondoltak soha. Annyi bizonyos volt, hogy aki lármázni mer az ispánnal, annak joga is van lármázni.

Hát ez a lármázó ember volt a Bonczhidai ifiúr. Odajött, és megkérdezte Esztertől, fájt-e nagyon az ütés. Eszter ezen is csodálkozott. Soha senki se kérdezett tőle ilyesmit. Azt mondta, hogy nem fájt.

Ettől kezdve Bonczhidai többször is elnézett feléjük, és nevetve köszönt Eszternek. Egyszer azonban eltűnt a vidékről. Mesélték, hogy a vajda már régebben kitérta vagyonából. Később azután, egy este, az erdő szélén ráköszönt Eszterre. Kérdezősködni kezdett, hogy gyűlölik-e eléggé a vajdát

meg a püspököt. Nem is volt mit tagadni, bizony gyűlölték, s erről lehetett őszintén beszélni, hiszen bizonyval a birtokából kiforgatott nemesúrfi is gyűlöli megrövidítőit.

– Akarsz-e harcolni ellenük? – kérdezte ekkor suttogva Bonczhidai.

S akkor Eszter még maga se tudta, hogy mit jelent a válasza:

– Akarok.

– Akkor gyere velem – mondta az ifiúr.

Eszter meghökkent, és így felelt:

– Nem mehetek veled, Péter úr, mert nekem jegyes vőlegényem van.

Bonczhidai ajka szegélyén valami mosolyféle jelent meg, és ezt mondta:

– Ne azért jöjj velem, hogy a feleségem vagy a kedvesem légy, hanem azért, hogy velem együtt harcolj Lépesek meg Csáki ék ellen, és hozd magaddal a jegyesedet is.

És ettől kezdve Eszter bízott benne. Napszállta után elment vele olyan magányos vidékekre, ahol huszíták bujkáltak. Így ismerte meg általa Budai Nagy Antalt is.

Bálint csodálkozva hallgatta ezt a történetet. Most megint mérges volt Bonczhidaira. Úgy sejtette, hogy a nemesúr bizonyval szerelmes az ő feleségébe, másképp nem lehetett volna ennyire illedelmes iránta. Nemesurak nem szokták kimenteni a jobbágy lány okát a botosispán kezei közül, és nem szokták őket jó barát módjára kíséretetni járatlan vidékeken.

Eszter ránevetett férjére, amikor az elmondta gyanúját.

– Sohase mondta, hogy szerelmes. Nem is igaz, hanem jó bajtárs a közös ellenség ellen.

Így beszéltek Bonczhidairól, anélkül, hogy odaszóltak volna hozzá. Még miatta sem akartak megállni. Az pedig elmerült a katonák gyakorlatoztatásában.

Végre közeledett Alparét. Szélső házai már előttük voltak. Az egyik faragott kapus kerítés előtt fegyveres örök álltak, különös, nehéz szerszámmal a vállukon.

– Ez puska – magyarázta a fegyveres dolgokban jártas Bálint. De a másik kettő is tudta. Eszter is látta már, Tamás pedig még Kamenicban hallotta Bláziusz professzortól, hogy Zsizska seregei nagy sikerrel használták ezt a tűzokádó masinát, amelyet vállra vetve hordanak, és kétágú villára támasztanak, ha tüzet akarnak bocsátani belőle. Égő kanócot kell hozzáérinteni, akkor azután úgy működik, mint egy kis ágyú. A puskához tartozó villák oda voltak támasztva a kerítéshez.

– Ide megyünk – szólta Eszter, és átvezette őket a katonák közt, akik ismerték őt, hát szóltanul át is eresztették mindhármukat.

Beléptek a házba. Igen egyszerű konyha fogadta őket. Hárman voltak

odabenn, nagy vitába szállva. Jöttükre elhallgattak, és üdvözlő arccal fordultak a jövevények felé. Bálint körülnézett.

Az egyik, egy óriás termetű, lelógó bajszú, borostás férfi, fején medvebőrből készült, szőrös sapka, lábán hatalmas csizma, derekán széles öv, azon széles és hosszú kard. Vezéri alak volt, Bálint önkéntelenül is őfeléje hajolt meg.

A másik zömök, hunyorgó szemű, szakállas ember.

Ezek ketten álltak, nyilván az előbb még fel-alá járkáltak beszélgetés közben.

A harmadik ült, és csak jöttükre állt fel. Középtermetű, sovány arcú, fekete bajszú, ritkuló hajú tehetősebb parasztembernek látszott. Nem volt fiatal, de nem lehetett volna megmondani, mennyi idős. A homloka nagyon volt. Ez elé vezette Eszter Bálintot.

Ez volt Budai Nagy Antal.

Eszter Tamást is először a fővezérnek akarta bemutatni, de az nagy örömkialtással ölelkezett össze a kurta lábú, hunyorgó férfival.

– Bíró Balázs! – kiáltotta, hogy amazok is tudják: el a nagyszombati kalandok hőse.

Bálint elfogódottan fogott kezét előbb Nagy Antallal, azután Bíró Balázssal. Igazán nem így képzelte ezeket a hírneves férfiakat. Azaz...nem is tudta, hogyan képzelte el őket. És nemsokára már nem is tudta volna elképzelni, hogy Budai Nagy Antal másmilyen is lehetne. Igen, ilyennek kell lennie a vezérnek, ilyen magas homlokúnak, ilyen egészen egyszerűnek, halk szavúnak és megfontoltnak.

Bíró Balázst persze igazán nem ilyennek gondolta. Szakálla és hunyorgó szeme még csak illik nagy híréhez, de ez az alacsony termet, ezek a kurta lábszarak... A szavai se hatottak komolyaknak. Mintha minduntalan valami tréfán törné a fejét.

A harmadik, az óriás termetű szőrsapkás csak ezek után került sorra. Budai Nagy Antal rámutatott:

– Kardos Jákob.

A két jövevény férfi tisztelettel nézett rá. Ő volt a felkelés jeladója, ő verte agyon az adószedőt, ő szállt harcba Lépes Loránd katonáival, ő vonult először az erdőkbe, a román jobbagyokkal. Maga is román volt. Keverte a magyar és román szavakat. Nagy Antallal és Bíró Balázssal pedig csehül beszélt; Zsizska volt tisztjei mind jól tudtak ezen a nyelven, amelyen egykor harcba vezényelték a föld minden sarkából összesereglett szabadsághősöket.

– Üljetek le – biztatta őket Nagy Antal. Pad volt a szobában kettő is. Akadt volna hely még több ember számára. Jákob meg Balázs azonban inkább a járkálást folytatta, de a három újonnan jött leült.

A fővezér azonnal hozzákezdett a kérdéshez:

– Mi hír Kolozsvárott?

Tamás számolt be a helyzetről. A céhlegények készen állnak már a zendülésre. Kolozsvári Mester János bölcs vezérnek bizonyul. A fővezér elgondolkozott.

– A céhlegények alkudozni szeretnének a mestereikkel? Bálint közbeszólt:

– Dehogyan akarunk! Csak ököllel lehet válaszolni!

– Csakis! – morgott bele Jákob, és megmarkolta a kardját. Bíró Balázs hümmögött:

– Persze a paraszt még hisz az uraknak. Nagy Antal magyarázott:

– Az itteniek nagy része nem akar azonnal ütni. Azt hiszik, hogy ha békés követeket küldünk Monostorra, akkor a vajda leül velünk alkudozni.

Egyszerre felrémlt Bálint előtt Lépes Loránd arca, az az arc, amelyet Kolozsi Ambrus botozásakor alaposan megnézett.

– Az urakkal csak akkor ülünk le, ha már tudják, hogy mi is oda tudunk ütni.

– Úgy van – mondta Jákob.

– Akkor sem lehet! – csattant fel Bíró Balázs; – Az urakkal nem alkudni kell, hanem fel kell gyűjtani a házaikat, halomra kell ölni valamennyiüket, és akkor nincs több baj! Prágában is addig alkudoztak, amíg Lipanyánál vége lett mindennek! Köztünk is sok a nemes, ezek akarnak alkudozni...

– Bonczhidai például? – kérdezte Bálint.

– Bonczhidai éppen nem – mentette Bíró Balázs. – Hanem a többi.

– De a nemesek értenek a fegyverforgatáshoz – mondta bizonyára már nagyon sokadszor társainak Nagy Antal.

Bíró Balázs legyintett:

– Csehországban is értettek, aztán elárulták Prokopót.

Kardos Jákob valami román-cseh-magyar keverék nyelven dörmögött néhány szót, ami olyasvalamit jelentett, hogy nem kell hallgatni az okvetetlenkedőkre, egyszerűen meg kell támadni Kolozsmonostort.

A fővezér tagadóan rázta fejét.

– Ha a nép követeket akar küldeni, akkor mi nem mondhatjuk, hogy nem. Győzzük meg a népet a mai gyűlésen, hogy az urak úgyszemint állnak szóba velünk. De ha tovább is ragaszkodnak a békés kezdeményezéshez, hát el kell küldeni a követeket, hadd meséljék majd el ők a kudarc után, hogyan fogadják a parasztokat Kolozsmonostoron. De aki követnek megy, készüljön el a megbotoztatásra.

Bálint felállt.

– Hát én nem mennék. Nem a bottól félek, de nekem elegendő volt úrból is meg polgárból is. Én már csak az öklömmel meg a fegyveremmel akarok

beszélni velük. Kapok fegyvert? – És szembenézett Nagy Antallal.

Az igent bólintott, és a többiek is szeretettel néztek rá. Eszter megfogta férje kezét, és Bálint viszonzta a kézszorítást. Egymásnak ígérték meg ezzel, hogy együtt lesznek mindig a csatában. És a többiek is megértették. Bíró Balázs felsóhajtott.

– Milyen jó volna kezdeni és nem húzni-halogatni a fölösleges követjárással. Rá kell csapni Monostorra, közben a céhlegényeknek el kell foglalniuk Kolozsvárt. Fel kell gyűjtani két tucat kastélyt, és el kell fogni a püspököt... akkor azután le lehet ülni tárgyalni. De könyörgő követeket küldeni, hogy legyenek jó uraink ezentúl... ez ostobaság.

– Bizony, ostobaság – ismételte Nagy Antal. – Csakhogy hát a legtöbb embernek előbb el kell követnie az ostobaságot, hogy tanuljon a maga kárán. Majd ha megbotozva jönnek vissza Monostorról az alázatos követek, akkor aztán tudni fogják az emberek, hogy mi a teendő!

Délután megvolt a nagygyűlés a falu melletti réten, ahol a megyék követei elhatározták: megkérik uraikat, üljenek le velük tárgyalni, és állapítsák meg, mihez van joguk az uraknak, és mihez van joguk a parasztoknak. Bíró Balázs, Kardos Jákob meg néhány volt Zsizska-tiszt és a kolozsvári céhlegények nevében Bálint ellene szavazott a javaslatnak, de a falvak népe még azt hitte, hogy lehet alkudni a nagyurakkal.

Úgy döntöttek, hogy a követek másnap reggel mennek át Kolozsmonostorra, Csáki vajdához.

A KIGYULLADT ORSZÁG

Hajnalban Lépes Loránd nagyobb sereggel érkezett Kolozsmonostorra. Ez azonnal megszüntette azt a szorongást, amelyet a vajda is meg a püspök is érzett azóta, hogy nap nap után látniuk kellett a feltámadt nép tömegeit, amint elvonulnak Monostor látóhatárában. Úgy javalltak, hogy Loránd úr azonnal induljon Kolozs felé, gázoljon át a Bábólna-hegy oldalán, és szórja szét a parasztokat.

Nemsokára reggelihez ültek, hogy ott beszéljék meg a támadás részleteit. Eközben jelentették, öt paraszt érkezett Alparétról, és az összegyűlt nép nevében tárgyalni szeretne a vajdával.

Az urak összenéztek. A püspök mosolygott, az alvajda a kardjához kapott. A vajda pedig kiadta a parancsot, hogy az öt parasztot azonnal húzzák karóba, méghozzá a közeli domb tetején, hogy a szomszéd falvakig látható legyen.

Az urak folytatták a reggelit.

Alparéten pedig várhatták a követek visszatértét.

Nemsokára azonban a kihegyezett karók ott meredtek már a dombtetőn, és a hegyükbe átdöfve vergődött a már addig is félholtra kínzott öt paraszt. Ordításuk messze hangzott, míg azután egyszer megszűnt a vergődés, és egymás után hallgatott el az ordítás.

A nép azonban tudta már, hogy nincs alku.

Igen, a nép tudta már, hogy nincs alku. Tudta nemcsak Alparéten, nemcsak a kolozsi falvakban, tudta a Maros-völgyben is, a távoli Székelyföldön, a hegyek között és az erdők mélyén, tudta a városokban is. A hír gyors szárnyon repülte be az erdőntúli megyéket.

A szántóföldeken megállt a munka. Idegen vándorok érkeztek a falvakba, és mesélték: Kolozsmonostoron a vajda karóba huzattá a nép követeit. Ekkor a falvak lakói vállukra vették a kapát vagy a cséphadarót, és elindultak az úri házak felé. Akit otthon találtak, azt agyonverték, a fedelekre pedig tűzcsóvát vetettek. Aki éjszakánként magaslati helyről széttekintett, mindenfelé piros lángokat láthatott: nemesi házak tüzeit.

A nemesurak pedig ijedten menekültek, ki merre tudott. Sokan a szász polgárok városaiba kértek bebocsátást. A polgárok megnyitották kapuikat, jól megvámolták a menekülőket, és méregdrágán adtak nekik szállást meg védelmet.

Mások riadtan gyülekeztek össze egy-egy nagyobb kúrián, hogy védekezzenek, vagy ha lehet, kicsapjanak közeli falvak parasztjaira. Ilyenkor az urak gyűjtogattak.

Székelyföldön a nemesek, akik lovon jártak, sereggé verődtek, s megindultak, hogy áttörjék magukat Kolozsmonostorra, a vajdához, s majd onnét csapjanak vissza a népre, mivel sejtették, hogy Kolozsmonostoron az alvajda már amúgy is gyűjtögeti seregeit.

A nép hadai pedig csak úgy özönlöttek az utakon Alparét felé.

A szász kereskedők sok aranyat kerestek a hozzájuk menekülő nemeseken, de féltek, hogy ha felülkerekedik a nép, akkor vége lesz a nagy üzleti lehetőségnek. Az összeköttetés máris megszakadt az országban. Ezért hát ők is készültek katonákat adni Lépes Loránd seregeihez.

Nagyszében közelében történt, hogy a készülődő polgársereg vonuló paraszti hadakat vett észre falai látóhatárán. Tisztjeik ki akarták próbálni haderejüket, s kicsaptak a városból, hogy szétszórják az ellenséget. Okkaljoggal gondolták, hogy a még gyakorlatlan parasztok nem tudnak majd ellenállni a jól felfegyverzett polgároknak. A sereg azonban Kardos Jákob

román és magyar felkelőiből állt, legtöbbje éppen azokból került ki, akik a Maros völgyében még kora tavasszal jelt adtak a zendülésre. Most toborzó úton jártak a megyékben, és maga Jákob kapitány vezette a hadat.

Lett is ebből olyan csetepaté, hogy híre eljutott Moldováig. Kardos Jákob parasztjai nem futottak meg, hanem azonnal hadirendbe fejlődtek. A szebeni polgárokat puskalövések fogadták. A szebeniek megtorpantak: ők még nem ismerték a puskát, és fülüknek ijesztő volt a nagyot pukkanó fegyver. Budai Nagy Antalnak, amikor vezérnek hívták, legelső dolga volt, hogy maga köré gyűjtsön egy csomó furfangos kovácslegényt, és utáncsináltassa ezt a huszita csudafegyvert. Jól tudta a fővezér, hogy ezek a gyatrán készített puskák nem képesek túl sok embert megölni, s a kezelésük nemcsak nehézkes, de veszélyes is. Tudta azonban azt is, hogy nagyon ijesztő hangjuk van, és ha a meglepő robaj után akár csak egy-két ellenség vágódik is el, attól a rohamozó sereg egyszerűen visszahököl és megzavarodik. Azt pedig minden gyakorlott katonáember tudja, hogy ha az ellenség megzavarodik, akkor egy előkészített ellentámadás komoly seregeket is megfutamíthat.

Ez történt a szász polgárok jól felfegyverzett seregével. Abban a pillanatban, amint elpukkantak a puskák, az első sorok visszahököltek, az utánuk következők pedig belerohantak az előbbi sorokba. Mire pedig összeszedték volna magukat, Kardos Jákob serege már ott volt a nyakukon. A hangzavar is fokozta a rémületet, a husziták tele torokból ordítottak, ki románul, ki magyarul. Döfött a dárda és a vasvilla, fejük fölött pörgött és a fejekre sújtott a szögekkel kivert cséphadaró, amely átütötte a sisakot is.

A nagyszebeniek futva menekültek a város kapujáig, és odáig hangzott a magyar meg román jobbágyok gúnyos rivalgása.

Ez az eset igencsak öregbítette a paraszti hadak félelmetes hírét. A lóra kelt székelyek nem is mertek kikezdeni a jobbágyokkal, inkább elkerülték őket, és az összecsapást arra az időre halasztották, amikor már egyesültek Lépes Loránd hadseregével.

A székely lovasok élén a két ispán halad: Tamási Henrik és Kusalyi Mihály. Erdős-dombos vidéken, ösvényúton haladnak. Óvatosan fülelnek minden neszre. Délfelé jár, és még estszállta előtt szeretnék elérni Kolozsmonostort, méghozzá úgy, hogy kikerüljék a felkelők megszállta falvakat. Kusalyi Mihály jól ismeri a tájat, ő vezet a nem járt utakon.

A lovassereg csöndes, nem énekelnek, nem is szólnak. A két ispán is csak halkán vált szót. Fekete férfi mind a kettő, fényes hajuk a vállukig ér, bajuszuk hegyesen pedrődik felfelé. Tamási Henrik inas, szikár, Kusalyi Mihály nagy izmú, vállas-nyakas ember.

Kusalyi Mihály dörmögve beszélt:

– Mégse szép, hogy így bujkálunk a parasztok elől. Egyszer meg kellene mutatni, hogy mit tudunk.

Tamási Henrik ajka megrándult.

– Ne feledkezz meg a szebeniekről! Kusalyi vállát vonja.

– Eh, azok szász kalmárok, a rőfön kívül egyébhez sem értenek...

A válasz lassan érkezik:

– Gondolj Nagyszombatra is. Azt mondják, nagyszombatiak is vannak a parasztok között, akik akkor, huszonkettőben...

– Árulás volt az – morogja vissza a másik. – Akkor a mieink álltak át.

Tamási Henrik kérdően néz társára.

– És egészen bizonyos vagy benne, hogy most a mieink?...

Kusalyi Mihály mérges és ugyanakkor bámuló arccal tekintett vissza.

– A mieink? A parasztokhoz?

Tamási ajka körül valami keserűségféle jelent meg.

– Olyan jó dolga van talán valamennyinek, hogy érdemesnek tartja értünk verekedni?

Kusalyi az orrán keresztül köhintett.

– Csak nem lettél huszita magad is?

– Bolondság – mondja a másik. – Miért volnék én huszita, akinek házam, földem, teli pincém van? Én tudom, mit védek a parasztok ellen. De mit védenek ők? – És hátrabökött a hüvelykujjával.

– Túl sokat töprengsz – bélyegezte meg társát Kusalyi. – Aki töpreng, nem tud csatát nyerni. Azoknak meg eszükbe sem fog jutni, hogy miért harcolnak. Ilyesmire csak rossz katonák gondolnak. Én se kérdeztem soha. Küldtek, hát mentem. Szolgáltam én már királyt urak ellen és urat király ellen. De parasztot nem vagyok hajlandó szolgálni, mert ha a paraszt lenne az úr, akkor ki volna a jobbágy? Jobbágy nélkül pedig nincs semmi. Jobbágy ugyanúgy kell, mint a lábasjóság. És ha egyszer a szarvasmarhák fellázadnának, akkor se gondolnék arra, hogy az én székely lovasaim átpartolnak a szarvasmarhákhoz, csak azért, mert nekik nincs okvetlenül házuk, földjük és tele pincéjük...

Tamási nem válaszolt, úgy gondolta, hiábavaló lenne, de aggodalmai nem múltak el. De azt is jól az emlékezetébe véste, hogy aki sokat töpreng, nem tud csatát nyerni. Márpedig az ilyesmihez Kusalyi Mihály jól ért, nemhiába volt már mindenki katonája. Csehországban is harcolt valamikor, akárcsak a parasztok vezérei, csakhogy Zsizska ellen. Ő már nem fél a puskától sem, és látott már máglyán égő huszítát is. De azért elhitte: jobb, ha óvatosan haladnak az úton, és csak akkor fordulnak a parasztok ellen, ha már egyesültek Lépes Loránd hadaival. Akkor majd – úgy vélte – egyetlen csapással szétszórhatják az istentelen lázadókat, és olyan példát mutathatnak, amelytől még az

unokáiknak is elmegy a kedvük az okvetetlenkedéstől.

Kolozsvárott már napok óta mindenütt érezni lehetett a feszültséget. A városba ugyan kevés vidéki nemesúr menekült, mert aki ezen a tájon lakott, az inkább Kolozsmonostorra húzódott, s a vajda körét erősítette. Hanem az a kevés, akinek itt volt a háza, és a környékbeli kúriákból nagy sietve ide költözött, borzalmas híreket tudott felgyújtott kastélyokról és leütött botosispánokról.

A polgárok kezdetben nem ijedtek meg túlságosan, úgy vélték, hogy ez a nemesek és jobbágyok ügye. Majd megtanítták emberségre a lázadókat, és akkor ismét helyreáll a rend. Ha pedig véletlenül mégis a jobbágyok érnek el valami kedvező eredményt, hát az is csak a polgároknak jó, mert akkor majd a jobbágyok is Kolozsvárról fogják vásárolni a céhmesterek portékáit.

Nemsokára azonban a mestereknek észre kellett venniük, hogy a fegyelem alaposan meglazult a műhelyekben. A városi tanácsban először Johannes Wolfgang siránkozott nagy hangon a többieknek, hogy legényei csak ímmel-ámmal dolgoznak.

Tordai Márton megkérdezte, miért nem használja azonnal a botját. A szász polgár azonban ijedt csodálkozással nézett rá.

– Már hogyan használhatnám? Hiszen nyomban visszaütnének...

Szorogó csend borult a tekintélyes polgárookra. A városháza boltozatos terme alatt megállt a levegő, a falon lógó, színes céhzászlók szinte megdermedtek a hallgatástól. Hiszen erre a lehetőségre mindannyian gondoltak. Mi lenne, ha egyszer a megütött céhlegény visszaütné? De ezt most mondotta ki először egy hang ebben a helyiségben. Döbenten néztek Wolfgang simára borotvált, ráncos arcába. Azután felemelkedett Tordai Márton, és hangosan mondta:

– Csak az fél a visszaütéstől, aki mindig olyan engedékeny volt, mint Johannes Wolfgang mester. Úgy látszik, a legényei nem szokták meg eléggé a szigorúságot. Az én legényeim rettegnek a botomtól.

Dohogva, döngő léptekkel távozott a teremből. A többiek utána néztek. Wolfgang képe piros volt.

Tordai Márton pedig ment egyenesen a műhelyébe. A székesegyház előtt csődület állott, izgatottan vitattak valamit. Oda tartott tehát. Az ott állók nagy része is mester volt, különböző céhekből. Tordai szinte előre tudta, hogy azok is arról beszélnek, amiről ők a városházán szóltak: a meglazult fegyelemről. De még valamiről beszéltek. Messziről jött vándorlegény hozta a híret, hogy a lázadók megverték a nagyszabasi polgárokat.

Tordai Márton bosszúsán hagyta ott a tolongókat, forrt benne a méreg. Csak azért is megüti ma a legszájtátóbbat! Aztán merjen csak szólani. Egy

legény, az a katonaszökevény Bálint elillant már. Bizonytalán ő is felcsapott lázadónak. Hát erélyesnek kell lenni, mielőtt a többi is elszéledne.

Be akart lépni háza kapuján, hanem odabentről lárma csapta meg a fülét, és mielőtt még figyelhetett volna, hajadonfőtt, ziláltán rontott ki a fia.

Idősb Tordai Márton ráordított:

– Mi van itt?

Fia remegett, és alig tudott beszélni. Végre kinyögte:

– Nem dolgoznak... El akarnak menni... Mester János kezdte...

A mester elképedve hallgatta.

Tehát fellázadtak a legényei! Letették a szerszámot. Mester János izgatja és irányítja őket. Csak az öreg Günther nem állt közójük, még annak a fia is megtagadta az engedelmisséget. Most fegyvereket keresnek a házban, hogy elvigyék.

Tordai felhorkant. Teste megingott, de a harag tartotta benne a lelket. Legjobban az döbbsentette meg, hogy éppen kedves legénye, éppen Mester János a főkolompos ebben a megveszett nyájban. Azután azonnal arra gondolt, hogy ki akarják rabolni pénzesládáját, csak erre szolgál ürügyül a fegyverkeresés. De még a fegyvereit sem adta volna. Volt a házában néhány buzogány meg dárda arra az esetre, ha valamelyik földesúr ostromolná a várost, és a legényekből védősereget kellene szervezni. Történt már ilyesmi régebben, ezért minden módos polgár tartott a házánál fegyvereket. De igazán nem azért, hogy öellenük fordítsák.

Megragadta fia kezét, s kemény léptekkel bement a házba.

Mindenesetre megnyugtatta, hogy ládáit sértetlenül találta. A lázadók, úgy látszik, azonnal sejtették, hogy a fegyvert nem a ládáknak, hanem a padláson kell keresni.

Hanem kint az udvaron már csörögtek a fegyverek, s amikor Tordai kilépett, a fészker előtt, ahol a legények aludni szoktak, nem az engedelmes segédek és inasok találta, hanem egy fegyverre kelt sereget, amely nevetve, kurjongatva sorakozott.

Jöttére pillanatnyi csend támadt, és Tordai meghökölt. Elfogta a félelem: mi lesz, ha ezek most a dárdákkal és buzogányokkal rárontanak? És íme, a másik katonaszökevény, Kolozsi Ambrus, felemelte keményen a buzogányt, s megindult feléje. Hanem akkor Mester János megfogta a felemelt kezét, és azt mondta:

– Katonák vagyunk, Ambrus, nem harcolunk fegyvertelen, öreg emberek ellen. Ha Tordai mester bármit akar ellenünk cselekedni, kemény ítéletet mondunk majd felette, de ha békésen akar élni közöttünk, ám éljen nyugodtan. Ha akarja, veheti ládáit, és elköltözhét Kolozsvárról.

Kolozsi Ambrus leeresztette fegyverét, nevetve nézett a remegő emberre,

majd megvető hangon mondta:

– Hát jól van, öreg, aztán csak húzd meg magadat!

Tordai belekapaszkodott fia kezébe, amely jobban reszketett az övénél Is, és betámolygott a műhelybe. Ott pedig azt látta, hogy a kiürült nagy terem távoli sarkában az ablak alatt ül az öreg Günther, és munkaszta fölé görnyed. Dolgozott. Könnyei a díszített ezüstitárgyra potyogtak, de a keze lankadatlanul mozgatta a vésőt.

Tordai odatámolygott, valami nagyon kedveset szeretett volna mondani neki. De Günther fel se nézett. Végre a mester az öreg legény vállára tette kezét, és így szólt:

– Hát csak te maradtál mellettem...

Günther bólintott, és halk hangon felelt:

– Én itt maradtam, mert már öreg vagyok. Én elmulasztottam, hogy fiatal koromban fegyvert fogjak. A fiam teheti... Én öreg vagyok már...

Tordaival már kóválygott a világ.

– Hát te is velük szeretnél menni?

Günther csak bólogatott, nem szólt egy szót sem, csak a könnyei hullottak a szép ezüstitárgyra.

– Akkor hát miért dolgozol tovább?

A vénember felnézett. Szemében fáradtság és bánat ült.

– Hát mi mást csinálhatnék? Itt dolgoztam ifjúkorom óta. Már nem tudok mást csinálni.

Egyszerre Tordait is fojtogatni kezdte a sírás. Hol a fiára nézett, aki sápadtan állt mellette, hol Güntherre, aki megint csak a munkáját látta. Sohasem érezte még, hogy mennyire egyedül van. Úgy érezte: még fia sem szereti, soha nem szerette, csak a halálát várja, hogy végre reá szálljon a vagyon. De Günther, aki már az apját is kiszolgálta, sohasem várt tőle vagyont. Hűségesen dolgozott. És lám, ő is elmenne, ha fiatalabb volna. Csaknem sírós volt a hangja, amikor megkérdezte:

– Hát te sem szeretsz engem?

Günther, az öreg legény, újra felnézett rá, és szemében csodálkozás ült.

– Miért szeretnék én téged, Tordai Márton?

Tordai Márton pedig tántorogva hagyta ott fiát és öreg legényét a kiürült műhelyben. Az udvar már üres volt. Üres volt a ház is. A fehércselédek riadtan bújtak el valahová. Kiment az utcára, és íme, az utca képe egészen megváltozott. A székesegyház előtt nem ácsorogtak a disputáló mesterek, hanem fegyveres őrség vigyázott. Távolról verekedés és rikácsolás zaja hangzott feléje. Őrá senki sem figyelt. Egyszerre csak ott állt a városháza előtt, ahonnét még az imént – vagy ki tudja, milyen régen? – távozott, hogy megfegyvelmezze legényeit. Most a városháza előtt is fegyveres céhlegények

álltak, és amikor be akart lépni, két dárda hajolt össze előtte. Riadtan nézett körül. A városi polgárok tanácsa lépkedett egy mellékutca felé. Nyilván most tessékelték ki őket. Nem is mehetett máshová, utánuk tartott ő is. Leghátul kullogott Johannes Wolfgang. Úgy érezte, bocsánatot kellene kérni tőle, mert megsértette, amikor rápirított, hogy nem volt elég erélyes a legényeihez.

Beérte, és megfogta a kezét, Wolfgang felnézett rá. Most hófehér volt a beretvált, ráncos arc. Nem szólt, nem szóltak a többiek sem.

– Hová megyünk? – kérdezte tétován Tordai.

Nem felelt senki.

– Mit fogunk csinálni? – kérdezte tovább.

Egy hang felelt a polgárok közül:

– Várunk.

Erre a kérdésre visszatért némi élet Wolfgang szemébe, és morogva mondta:

– Hát megvárjuk, mi lesz. Ha a nemesek majd megverik a lázadókat, akkor kezdjük a munkát, addig úgysem akad, aki nekünk dolgozzék. De ha véletlenül ezek a sehonnaiak győznek, akkor mégiscsak jó lesz nekünk, hogy nem vagyunk nemesek. Valahogy csak lesz. És a legbölcsebb dolog: várni.

Ez okosan hangzott. Kétségtelen, hogy a legények sehol sem raboltak. Úgy látszik, már régóta készültek rá, hogy kezükbe vegyék a hatalmat, és ma meg is valósították. Ha pedig az első fellángolásakor nem gyilkolták halomra a mestereket, akkor nyilván nem is ez a szándékuk. Akkor pedig lehet várni. Aki él, annak van módja kivárni, hogy mi lesz. Az első pillanatban agyonrémült polgárokból lassanként visszaszállt az élet. Tordai hallotta, hogy az egyik gazdag mester, egy nyeregkészítő azt mondja:

– Rám nem is fognak nagyon haragudni, hiszen tudják, hogy az én nagyapám még maga is szegény ember volt. Talán még a városi tanácsban is bennhagynak.

Egy másik arról beszélt, hogy ha felemelnék a munkabért, talán így is lehetne egy-két legényt kapni.

Most már Tordai Márton sem szédelt. Majd csak lesz valami. Meg aztán nem is fog sokáig tartani ez az egész nyári farsang. Csak nem képzeli bárki is, hogy az alvajda híres hadai nem fogják azonnal szétszórni ezt a gyülelést népséget? De azt elhatározta, hogy Mester Jánost, akiben annyira csalódott, amint módja lesz hozzá, azonnal karóba huzatja mint a lázadás vezérét.

Egyelőre azonban tisztelettel kellett szólnia Mester Jánosról, mert mire hazatért, fia meg az előkerült néhány szolgáló (kettő azok közül is meglépett a házból) már újságolta, hogy minden műhelyt otthagytak a legények, az őrség nagy része is átállt a lázadókhöz, a többi lefegyverezték, és az új polgármester Mester János.

Erre a hírré Tordai azt gondolta, hogy ha véletlenül nem győznék le ezeket az istentelen latrokat, akkor mégsem lenne rossz, ha Mester János mégis feleségül venné a lányát. Tordai Márton vagyona egy polgármesternek sem kell megvetnie, hát még ha az a polgármester faluról jött, nincstelen legény.

Mikor a két székely ispán lovasserege kerülő úttal megérkezett Kolozsmonostorra, ott már a holnapi támadásra készülődött a sereg. Főként nemesek voltak. Lépes Loránd sejtette, hogy paraszti legénységgel nem sokra mennek a paraszthadak ellen, ezért a megyék nemeseit gyűjtötte össze. Ezeknek érdekük volt, hogy elrettentő példát szolgáltatassanak, mert különben: volt jobbágymunka – nincs jobbágymunka. Akkor pedig mit fognak enni?

Az alvajda szerfölött megörvendett a székely lovasoknak, és megörvendett különösképpen Kusalyi Mihálynak, aki igen jó hadvezető hírében állott, s akinek régi gyakorlata volt már a huszita seregek ellenében is.

Estebédkor együtt ült a püspök, a vajda, az alvajda és a két ispán. Tamási Henrik, noha éhes volt, alig evett, gyomra fájt minden lenyelt falattól. Folyvást az ajkán volt, hogy nem bízik a maga embereiben, de a püspök jelenlétében nem merte kimondani, félt, hogy huszita hírbe kerül. Kusalyi Mihály azonban két kézzel és teli szájjal falta az elébe adott ételeket. Közben nagy hangon beszélt. Jól ismerte ezt a környéket is. Lépes Loránd tájékoztatta arról, hogy melyik faluban vannak a paraszti hadak, és hol van még szabad út.

A püspöknek ugyan az volt a véleménye, hogy elhamarkodott dolog volt azonnal karóba húzatni a követeket, lehetett volna talán békés úton is kijátszani a lázadókat; sajnálta is, hogy nem akadályozta meg a vajda ítéletét, de ha már így történt, neki is az volt a véleménye, hogy a legnagyobb csapást kell mérni a parasztokra.

A vajda nem szólt bele, úgy gondolta, a győzelem a katonák dolga, majd utána az ő feladata lesz a rettenetes ítélet.

A katonák pedig úgy döntöttek, hogy kora hajnalban indulnak, egyenest Kolozs és azon túl Alparét felé. A parasztoknak nem lehetnek olyan jó fegyvereik, mint nekik. Kusalyi még figyelmeztette Loránd urat, hogy indulás előtt meg kell magyarázni a katonáknak, mennyire nem félelmetes fegyver a puská, tehát ne ijedjenek meg, ha nagyot pukkan. Abban is megegyeztek, hogy indulás előtt a püspök megáldja a hadba indulókat. Lépes György megígérte, noha nagyon nem szeretett korán kelni, de belátta, hogy ennek jó hatása lesz a harci kedvre és bátorságra. Az pedig nem volt kétséges, milyen fontos számukra, hogy már az első összecsapásnál győzzenek. Elég baj az a nagyszebeni história. Ott a parasztok győztek, és azóta minden faluban elterjedt már a hír, hogy a paraszt is győzhet.

Már éppen nyugovóra akartak térni, amikor odakint valami lármás, izgatott sürgés-forgás kezdődött. Mindannyian az ablakhoz siettek, de nem láttak semmit. Végre híradó vitéz jött, aki zavartan újságolta, hogy a parasztek az éj sötétjében megszállták a környező dombokat, és elfoglalták a Bábólna-hegy lejtőit.

Lépes Loránd és Kusalyi Mihály ijedten nézett össze. Tanult katonák voltak, tudták, mit jelent ez: azok akarnak támadni, méghozzá előnyös helyzetből. Meg kell előzni.

Kusalyi összehúzta derekán a kardszóját, és sápadt arccal készülődött Tamási Henrik is.

Azonnal elrendelték a kornéták megfúvását.

Az estében piros fáklyák gyúltak. Fegyverek csörögtek, lovakat nyergeitek. Lépes Loránd is készülődött, de Kusalyi nemet intett a fejével.

– Nagy uram, te ne gyere velünk, mert akkor ki védi Monostort, ha közben másfelől támadnak? Ezek tudnak háborúzni, Zsizskától tanulták a haditudományt. Így aztán Kolozsmonostor felkészült a védelemre; és a két székely ispán az úri had nagy részével megindult a Bábólna-hegy lejtői felé.

Lépes Loránd odakint rendelkezett. A püspök és a vajda némán figyelte az éjszakában távolodó lódobogást. A főpap mosolyt erőltetett arcára. A vajda azonban összeszorított ajakkal hallgatott. Jó sokára halkán morogta:

– Mindet karóba húzom, ha ők nem húznak karóba engem.

A vajda tudta már, hogy milyen kérlelhetetlen ez a harc. A püspök azonban másképpen látta, és így szólt:

– Ők nem húznak karóba téged, ha ők győznek, s akkor te még mindig leülhetsz tárgyaim velük. Ha pedig tárgyalunk, akkor miénk a győzelem. Ha idejönnek, én azonnal megáldom őket, és addig áldom, amíg csak Loránd új hadai nem gyűjt ellenük.

Csáki sötéten nézett maga elé.

– Ezekkel üljek le tárgyalni?

A püspök arca kiderült, és azt kérdezte:

– Hát hogyan akarod kijátszani őket, ha nem állsz szóba velük?

Csáki keze ökölbe szorult.

– Meg kell semmisíteni őket, és nem szóba állni velük!

Azután sokáig hallgattak. Visszaültek az asztalhoz. Lépes György olykor ivott egy pohárral. Csáki László csak a fogait csikorgatta.

Végre-valahára nagy messziről felhangzott a csatazaj. Halk hang volt ez, elnyelte a távolság, de mégiscsak csatazaj volt.

Nem számolták az időt. Mintha perceig tartott volna, pedig túl az ablakon már kékké világosodott a feketeség, mire elhallgattak a tusa hangjai. Ez a csend még rosszabb volt, még szorongatóbb. És Loránd úr se jött be egész

éjszaka. Lehet, hogy ő is utánuk ment. Így jött el a hajnal. A püspök elbóbiskolt az asztalnál. A vajda odaállt az ablakhoz, és várt. S egyszerre látta, hogy a korai homályból rohanó alakok bontakoznak ki. A vert sereg maradványai futnak Monostor védőfalai közé.

Budai Nagy Antal paraszthadai döntő győzelmet arattak a Bábolna-hegyen Lépes Loránd nemesi serege és a székely ispánok lovassága fölött. Kolozsmonostor be volt kerítve. Innét ki nem vezet már út.

Csáki László keze ökölbe szorult.

Le kell tehát ülni a paraszttal, és meg kell ígérni mindazt, amit csak követelnek.

Hátranézett az asztal felé. Lépes püspök még nem tudott semmiről, a karosszékekben hátradőlve aludt. Szája nyitva volt. Horkolt.

A HÍREK MESSZE SZÁLLNAK

Lovas futárok léptetnek át a nagy erdő ösvényein. Viszik a híreket. Megszállnak Váradon. Onnét már vágatva mehetnek a Tisza mocsárvidékéig, ahol megint óvatosan kell járniuk a gázlótutakon. Hosszú az út Budára, és még hosszabb az út Budától Csehország felé, Prága városáig. Mert minden futár csak azt tudhatja meg, hogy a király nincsen Budán. Aki el akarja érni, az menjen utána Prágába. Budáról is hetente indulnak a sürgető irások: jöjjön már haza a király, sokféle gond várna már rá... De a király csak nem jön. Azt is beszélnek, hogy túl öreg az utazáshoz, nem tud már lóra ülni, és megölné a kocsi rázása; azt is beszélnek, hogy beteg, s hónapok óta nyomja az ágyat. A budai udvari urak közt néhány mindentudó azt suttogja: a legutóbbi összeesküvés felderítése tette ilyen beteggé. Nem mintha újdonság volna a számára, hogy meg akarják ölni, hiszen fél évszázad alatt már megszokhatta. De ennek a legutóbbi összeesküvésnek maga a királyné is tudója volt. Borbála királyné, aki annyit vétkezett férje ellen, akinek a királyi hitves évtizedről évtizedre minden vétket elnézett, most élete alkonyán a hetvenéves ember életére tört. Borbála asszony uralkodni akart férje halála után is, ezért szövetkezett azokkal, akik meg akarták rövidíteni a már amúgy is alkonyodó életet. És Zsigmond nem tudta elviselni, hogy az egyetlen lény, akinek mindent elnézett, íme, végül is így elárulta. A vénséges cselszövő fél évszázadon át igyekezett kijátszani mindenkit; az urak kedvéért bármikor becsapta a népet, de bármikor készségesen becsapta az urakat is, akiknek a hatalmát köszönhette. Kijátszott mindenkit, aki csak bízott benne; árulással, csalással és pénzhamisítással telt el hosszú élete. Nem szeretett igazán soha senkit – csak feleségét, Borbála asszonyt. És meg kellett tudnia, hogy Borbála

a halálát akarja. Ebbe betegedett úgy bele, hogy most már nem volt sem orvos, sem kuruzsló, aki bízhatott volna felépülésében. Voltak azonban, akik azt tuttogták, hogy Húsz János és Prágai Jeromos meg a többi máglyára hurcolt népvézér véres árnyéka jár éjszakáról éjszakára a király ágyához kísértetni, és Zsigmondot háborgó lelkiismerete sodorta a sír szélére.

Annyi bizonyos, hogy a király régóta nem volt Budán, és hír szerint sietnie kell annak Prága felé, aki még életben akarja találni. Ezért hát azok a követek, akik egymás után érkeztek erdőn és lápon keresztül Budára, nem időztek ott sokáig. Megindultak egyenest észak felé a Duna mentén, Visegrádnál, a Salamon-torony alatt átkeltek a réven s onnét Neográdon át vezetett az útjuk a Kárpátok magasságai felé. Siettek Prága soktornyú körmenetegébe, s annak is közepén a királyi, csipketetőzetes palotába, amely körül magyar, német és cseh őrség vigyázott, nehogy gyanús ember kerüljön a király közelébe.

Hanem még aki kellő igazolás után, pecsétetes pergamenek felmutatásával be is juthatott végre a prágai palota boltíves termei és kanyargó folyosói közé, az se juthatott a király színe elé. Zsigmond már olyan beteg volt, hogy hónapok óta – orvosai, személyes szolgálattevői és néhány bizalmasa kivételével – nem bírta elviselni senki jelenlétét. A betegszobába nem léphetett be idegen. A sok mindenfelől érkező futárnak el kellett mennie a királyi testőrség kapitányához, s neki elmondani, mi járatban van. Ez a testőrkapitány volt egyben a Prágában tartózkodó zsoldoseregek főparancsnoka is, és ő tett jelentést mindennap a betegnek a világ eseményeiről, így tehát sok dolga volt. Termes előszobájában a várakozók sokasága ácsorgóit, akik csak egymás után juthattak be. Akire pedig végre sor került, és beléphetett a nagyon magas, kétszárnyú ajtó megnyíló résén, egy csúcsos boltozattal épített szobában találta magát, amelynek csúcsosak voltak magas és keskeny ablakai is. Az ablakos sarokban hosszú, kecskelábú asztal mögött, magas hátú karosszékben ült a testőrkapitány, az asztal végén pedig támlátlan széken az íródeákja, előtte ólomkalamáris, egy halom lúdtoll és egy köteg pergamen.

Ha futár érkezik, a testőrkapitány leülteti, azután a levelet maga töri fel, de nyomban odaadja az íródeáknak, olvassa hangosan. Ő maga most tanul írni-olvasni, esténként, a rengeteg napi teendője után. Mostanában látja csak szükségét, hogy maga is tudjon valamit az íródeák mesterségéből. Amíg a diák olvas, a kapitány összehúzott szemmel figyel, széles homlokáról sokan olvassák le, hogy jobban érti, mit rejtenek a levelek, mint aki hozta, vagy talán még annál is jobban, mint aki megírta.

A testőrkapitányt Hunyadi Jánosnak hívják.

Az udvar urai nemigen kedvelik sem Budán, sem Prágában. Származása is gyanús. Ő maga sohasem beszél elődeiről. Állítólag a nagyszülei még nem is voltak nemesek, egyesek szerint román eredetű, úgy is mesélik, hogy még azt

sem lehet tudni, ki az apja. De nagy képzeletű pletykázók azt suttogják, hogy maga Zsigmond király az apja, és ezért vitte annyira, noha nem kedvelt az udvariak előtt. Hunyadi János pedig, mintha nem is hallgatna a mendemondákra, csak a tennivalóival törődik. Hihetetlenül sokat bír, és ez a titka nélkülözhetetlenségének. Kalandos múlt áll mögötte: gyermekkorában apród volt Szerbiában, onnét hozta egyszer magával Zsigmond. Budán tanulta a fegyverforgatást. Katonai tudásával feltűnt már egészen ifjú éveiben. Hamar lett vezérlő tiszt belőle. De a cseh háborúk idején nem ment el a husziták ellen, ahol kitüntethette volna magát. Akkoriban elhagyta az udvart, és Itáliában járt kalandok után. Felcsapott zsoldosnak, majd zsoldoskapitány lett. Akkor jött haza, amikor itthon a törökök ellen kellett a jó katona. Ezekben a balkáni harcokban derült ki aztán: jobban érti a hadvezetést, mint Zsigmond körül akárki. De a nagycsaládok nem hagyták, hogy a homályos származású fiatalemberből vezér legyen, és keresztelték terveit. Meg is verték a törökök Zsigmond hadait. Tudták az udvarban is, hogy azt kellett volna csinálni, amit Hunyadi javasolt. Hunyadi pedig türelemmel várt. Kitartóan hangoztatta, hogy nem a csehek ellen kell harcolni, hanem a törökök ellen, mert azok veszélyeztetik Magyarországot. Sőt még azt is emlegette, hogy a huszitáktól kell megtanulni a hadvezetést. Sokáig nem hallgattak rá. Szerették volna távol látni az udvartól, de a király nem bocsátotta el maga mellől. A hetvenéves cselszövő, aki annyit játszott az emberekkel, jól ismerte az embereket, s tudta: Hunyadi többet ér, mint az egész udvar valamennyi nagy múltú családja együttvéve. Azt is tudta, hogy mindenben igaza van. De Zsigmond már kifáradt, hogy sokat veszekedjék az urakkal. Ott is hagyta Budát, amint megegyezett azokkal a cseh urakkal, akik elárulták, és veszni hagyták a halott Zsizska utódait. Zsigmond bölcsen kihasználta a cseh urak árulását, és bevonult Prágába erős testőrségével, amelynek élére Hunyadi Jánost állította. Az ügyekben egyre kevesebbet vett részt, a futárokat rábízta Hunyadi-ra, és amióta beteg volt, nem is érdekelte már, mi folyik országában.

Mindaz a hír, ami a király felé indult, így Hunyadi kezébe futott, és ő tudta legjobban, mi van a világban. De nemcsak legjobban tudta, hanem legjobban értette is. Múltjában megtanulta a hadvezetést, jobban, mint bárki az élők között. Csak Zsizska tudott ama században annyit a katonai dolgokhoz, mint ő. A király mellett megtanulta az országkormányzás mesterségét jobban, mint akárki. Jártas volt más országok dolgaiban, fel tudta mérni az ellentétes erőket. Neki magának ugyan semmi köze sem volt a huszitákhoz, de helytelennek tartotta, hogy ellenük csatázzanak, amikor itt van a fenyegető fő ellenség: a török. Emellett tisztelte a husziták nagyszerű katonai tudását, és megtanulta tőlük, hogy csak a népből összegyűjtött hadsereggel lehet eredményes háborút folytatni. Ebből pedig eljutott ahhoz a felismeréshez, hogy aki a nép ellen

harcol, nem állíthat fel hadsereget a nép tömegeiből.

Ezért töltötték el aggodalommal az Erdöntúlról érkező hírek.

A hírek pedig jöttek egymás után. Mindig más futár ült Hunyadival szemközt a vendég számára odaállított karosszékekben. Az íródeák egyre újabb levelet olvasott fel. És a testőrkapitány minden futárnak megígérte, hogy a hírről beszámol a királynak, maga is sürgeti majd, hogy induljon már vissza, és avatkozzék bele a küzdelembe. Holott jól tudta: Zsigmond király aligha kerül haza innét élve. És ha kerülne is, éppen ő óvná legjobban, hogy beavatkozzék az urak és a nép küzdelmébe. Ha eredménnyel akarnak harcolni a törökök ellen, akkor a népből gyűlt hadseregére lesz szükség, tehát a király nem harcolhat a nép ellen. De a nép mellett sem harcolhat az urak ellen, mert akkor azok hagyják cserben, és háború esetén hátba támadják, így hátha az ember szíve hajlik is a bátor jobbágyok és céhlegények felé, ha meg is veti az ország valamennyi nagybirtokos urát – legjobb, ha hagyja, történjék, ami történik. És legjobb, ha nem is otthonról, hanem innét, a messze Prágából figyeli. Hunyadit nem érdekelte egyéb, csak az a török háború, amely egyszer okvetlenül elkövetkezik, és amikor kiderül, hogy mindenben neki volt igaza. És amikor már nagyon nagyra nő a veszély, senki sem lesz, aki tudja, mi a teendő, csakis ő.

(Hosszú, fekete haja, lefele konyuló, vastag bajusza fehérre vált addig, kemény tekintetű képét ellepték a ráncok, amíg elérkezett diadalának ideje, de addig folyvást ezt a diadalt készítette elő. Ezért kellett neki annyi birtok, erre kellett a milliónyi jobbágy. Egy életen át gazdagodott és hatalmasodott, hogy végül megteremthesse azt az egyetlen erőt, az igazi hadsereget, amelyre felépíthető az erős Magyarország, amely meg tudja védeni az ország lakóit minden hódító vágyú uralás ellen.)

A hírek, amelyek Prágáig szálltak el, tudomására hozták Hunyadi Jánosnak, hogy Erdöntúlon, ahonnan ő is származott, a jobbágyi nép nem tűri tovább Csáki vajda és Lépes püspök hatalmaskodásait. Ő sem szerette az erdöntúli urakat, gonoszoknak és ostobáknak tartotta őket. – Azután jött a hír, hogy lappangó husziták izgatják a népet, a harcosok nagy része huszitává lett, a seregek élén régi huszita katonák állnak. Hunyadi a vállát vont. Hű fia volt az egyháznak, de nagyon nem szerette, ha a papok beleszólnak a világ dolgaiba. – Később, másfelől jött futárok levelei arról számoltak be, hogy Délvidéken, Kamenic városának környékén Márkiai Jakab, az inkvizítor, szörnyű mészárlást vitt véghez a nép és a polgárok között. A hírneves professzor, Bláziusz is alig tudta megmenteni a bőrét, és ha nem is ölték meg, elűzték a városból. Hunyadi az ajkát rágta. Ostobaságnak tartotta a hitbéli vitákat olyan emberek közt, akik ugyanahhoz az istenhez imádkoznak. Sejtette is, hogy nemcsak a vallásról vagy onnan szó. A falu népét aligha izgatják

túlságosan a szentírás-magyarázatok, de Márkiai Jakab az egyház világi hatalmát félti, azért olyan vérengző. Márpedig Hunyadit felháborította, bárki bármilyen okból is rendez vérfürdőt a nép körében. Hiszen ez akadályozza a törökverő hadsereg megeremelését. Hunyadit pedig minden csak ebből a szempontból érdekelte. Felismerte, hogy aki a népet bántja, az a törököt szolgálja. – Egyszer azután híre jött, hogy a Bábólna-hegy oldalában – az erdőntúli Hunyadi jól ismerte azt az erdős tájat – a felkelők megverték Csákiék meg Lépések seregeit. Hunyadi mosolygott. Az urak ijedten kértek segítséget a királytól. – A király beteg, mozdulni se tud – mentegetőzött Hunyadi. Nemsokára a kolozsvári polgároktól jött ijedt hangú, nagy levél: a céhlegények istentelen módon fellázadtak, és kezükbe kaparintották a várost. Erre a hírre Hunyadi csodálkozva dőlt hátra a karosszékben. Igaz, itt Csehországban egyszer már megmutatták a céhlegények, hogy tudnak győzni is, és tudnak meghalni is, de nem képzelte, hogy ez Kolozsvárott is megtörténhetik. Eszébe jutott az is, hogy nemegyszer elhatározta, ha megint Erdőntúlra kerül, Kolozsvárott házat vásárol magának, hogy oda menjen néha pihenni. – Majd jöttek az új hírek, és Hunyadi egyre többször hallotta az íródeák szavai közt ezt a nevet: Budai Nagy Antal. Ő volt az, aki megszervezte a paraszthadsereget, ő volt az, aki megverte az urak hadait, ő volt az, aki kikényszerítette, hogy Kolozsmonostoron a püspök meg a vajda leüljön a nép vezéreivel tárgyalni.

Majd nemsokára elküldték a királynak a kolozsmonostori egyezés szövegét is. A király ezt sohase látta meg, nem is érdekelte. De látta Hunyadi János. Ebben az egyezésben az urak megfogadták, hogy nem kérnek többet a jobbágyoktól, mint amennyi jár tőlük, megfogadták, hogy nem követelik aranyban az adót, és főleg – ez volt a legérdekesebb – elhatározták, hogy évről évre a nemesek és a jobbágyok összegyülekeznek. Itt a jobbágyok bepanaszolhatják az erőszakos urakat, és ha valamelyik úrnak kifogása van a jobbágya ellen, nem intézkedhetik önhatalmúlag, hanem ő is a nemesek és jobbágyok közös tanácsa elé viszi az ügyet.

Hunyadi ezt újra felolvastatta magának.

Azután összehúzta szemét, tekintete elkalandozott a bizonytalan messzeségbe, és azt mondta:

– Ezt a megállapodást csak akkor nem fogják kijátszani, ha Budai Nagy Antal nem engedi szélnek fegyverre kelt parasztjait. De ha együtt marad a sereg, ki fog szántani meg aratni? Az jól van, hogy a szegény nemes, a jobbágy meg a céhlegény egy oldalon harcol, így lehet győzni. Az is helyes, hogy a nagybirtokosokat egyezésre kényszerítik. De mi biztosítja, hogy a nagyurak nem támadják hátba a győzteseket? Valahogy így kell ezt csinálni, de nem egészen így... A törökök felett pedig majd nekünk kell

győzedelmeskednünk.

Hunyadi Zsuzska emlékéből és az erdőntúli hírekből is azt akarta megtanulni: miképp lehet biztosítani az országot a hódítók éhsége ellenében.

Hívhatták ugyan az urak a királyt a nép ellen! A szó el se jutott a királyig. A király öreg volt és beteg. Hunyadi pedig nem volt hajlandó harcolni a nép ellen. Hunyadi paraszthadsereget akart.

A NEMESÚR PÁLFORDULÁSA

Bonczhidai Péter hazament vidéki udvarházába, A kolozsmonostori megegyezés után azok a nemesurak, akik a bábolnai csatában a parasztok oldalán harcoltak, mind visszakapták elveszett földjeiket: a vajda meg a püspök azonnal beleegyezett minden követelésbe, és visszabocsátotta az elorzott birtokokat is. Így nyerte vissza a magát Péter ifiúr is.

Legfőbb ideje volt, mert a mezei munka már nagyon sürgetett. A parasztok jó része a kora nyarat átháborúskodta, rendetlenül ment hát a vetés, és alaposan meg kellett fogni a kapa nyelét, ha elkésve bár, de mégis kenyeret akarnak kicsikarni a földből, Péter úrnak lassú volt minden munka, szerette volna hajszozni a jobbágyokat, de azoknak kiabálhatott, ugyanazokkal a tempós mozdulatokkal végezték tovább is a tennivalójukat. Bonczhidai legszívesebben botot emelt volna rájuk. De fékezte indulatát, hiszen ezek szereztek vissza egész földjét. Meg aztán most már joguk van panasza menni a nemesek és jobbágyok évenként tartandó, közös gyülekezete elé.

Néha már bosszankodott, ha arra gondolt, még ő segítette a jobbágyokat, hogy egyezésbe vegyék ezt a közös gyűlést.

Egy ízben annyira felmérgesedett, miért nincs joga hajszozni a parasztjait, hogy lóra ült, és benyargalt Kolozsvárra. Ott akarta városi házában kifűjni a bosszúságát. Bekötötte lovát az istállóba, és elindult a városháza felé. Kolozsvár képe is alaposan megváltozott. A polgármesteri székben régi harcostársa, Mester János ült, aki jöttére örömmel állt fel, és kitárt karokkal üdvözölte.

Kolozsvári Mester János hónapok alatt mintha megidősödött volna. A város minden dolgozó emberének gondja ült homlokán. Arcán is körszakáll serkedt azóta. Leültette a vendéget, érdeklődött otthoni dolga Afelől. Bonczhidai természetesen nem szólt arról, hogy bosszantja a tehetetlenség, mert nem hajszolhatja a jobbágyokat. Ezért inkább arról panaszkodott – mivel okvetlenül panaszkodnia kellett –, hogy a háborús hónapok miatt gyöngye lesz a termés. Mester János mosolygott.

– Megéri ez a győzelem, Péter!

Bonczhidai valahogy még ezt a megszólítást is megalázó bizalmaskodásnak érezte. Igaz, hogy bajtársak voltak, és együtt győztek, igaz, hogy közben János polgármester lett, de ő mégiscsak nemesúr, és amaz mesterlegény volt. Azelőtt, még a titkos találkozásokon is, urazták a legények. Azt azonban be kellett látnia, hogy a győzelem bizony megérte még a kisebb termést is. Hiszen csakis ezzel kaphatta vissza földjét. Erről persze megint csak eszébe jutott, hogy ha már visszakapta a földjét, jobb volna nyakra-főre hajtani a földön dolgozókat.

Az új polgármester egyébként elmesélte, hogy nagy küzdelemben vannak a céhekkel. A legények ki akarják vívni, hogy bárki, aki megtanulta az ipart, mester lehessen, akármennyi van is már a városban. De a céhek erősen kötik az ebet a karóhoz, és jajgatva jósolgatják: tönkremegy az egész város, ha minden kitanult segéd önálló lesz. Azt akarják elhitetni a legényekkel, hogy nekik is jobb, ha minden marad a régiben. Hát majd megtörik az önző polgárokat – bizonykodott Mester János.

Annyi bizonyos, hogy máris jobb dolguk volt a legényeknek, mint azelőtt. Derűsebbek a műhelyek. Már Tordai Mártonnál is énekelnek munka közben. (Bonczhidai emlékezett rá, hogy mesélték, milyen szigorúan tilos ott a jókedv.) A fekvőhelyek is emberségesebbek. Az eledel is ehetőbb. Bálint is visszament, hogy kitanulja az ötvösmesterséget. Ő azonban – házasember lévén – nem lakik a közös hálófészerben. Az öreg Günther adott nekik szállást, s amíg a férfiak távol vannak a munkában, Eszter elkészíti a meleg vacsorát, és általában rendet tart a házban.

Még azt is megtudta Bonczhidai, hogy Johannes Wolfgang nem tudta elviselni ezt az újféle rendet, eladta műhelyét Tordainak, és maga, pénzével, családjával együtt elköltözött, állítólag Brassóba. Vele ment Ifjabb Tordai Márton is, aki feleségül vette Wolfgang lányát. Azt beszélik, hogy a nagy pénzü öreg Tordai a fiával együtt elküldte arany jószágának nagy részét is, mert Kolozsvárott többé nem érzi biztonságban a vagyoniát, ahol céhlegény is kerülhet a városi tanácsba, és ahol Mester János a polgármester. Mester János nevetve tette hozzá: azért egy ízben mégis érdeklődött nála, nem venné-e feleségül a leányát, s bizonygatta, hogy az alulról jött polgármesternek is előnyös, ha rokonságban van a polgárokkal.

– Mit feleltél? – kérdezte nevetve Bonczhidai.

– Hát azt, hogy én nem jöttem sehonnét sem, most is ugyanott vagyok, ahol azelőtt. Én nem a polgárok közé akarok felkapaszkodni, hanem a magamfajta szegény embereket akarom képviselni itt a tanácsban.

Mielőtt elváltak volna, még megkérdezte az ifiúr, hogy Eszter, Bálint felesége hogyan érzi magát. János bizonykodott, hogy nagyon jól, és hogy amíg a férje munkában van, ő maga köré gyűjti a szegény asszonyokat meg

leányokat, és biztatja őket: fogjanak maguk is kardot, ha még egyszer harcra kerül a sor.

– Még egyszer harcra? – nézett a szemébe Bonczhidai.

– Az is megtörténhet – felelte Mester János. – Vagy gondolod, hogy az urak végképp beletörődtek mindenbe?

Nem törődtek bele. Nem mondta ezt Bonczhidai Péter, de tudta. Az urak nem törődhetnek bele, hogy ne hajszolják jobbágyaikat. Az urak nem törődhetnek bele, hogy évenként le kell ülni közös tanácsba a paraszttal. Amíg úr van a világon, nem törődhet bele. Lám, ő, Bonczhidai Péter, a parasztok győzelmének köszönheti, hogy visszakapta a földjét, s mégis felháborítja, hogy nem kényszerítheti még több munkára szövetségeseit.

Ezeket a gondolatokat forgatta a fejében, amikor elbúcsúzott Mester Jánostól, és elballagott a maga házába, abba a házba, amely otthona volt a céhlegények tervezéseinek.

Ahogy az utcán ment, Eszter járt a fejében. Eszterre nem is olyan rég még titokban szerelmes gondolatokkal emlékezett. Bizonyos, hogy akkor, amikor kiszabadította a botosispán kezei közül, nagyon tetszett neki ez az elszánt tekintetű parasztlány. Mikor azután megtudta, hogy mátkája van, tisztességgel vette tudomásul ezt, és nem is akart egyebet látni Eszterben, mint bajtársat, szövetségest a vajda elleni küzdelemben. Akkor egyenrangúnak érezte. Igen ám, de akkor neki éppen nem volt földje, kifosztott ember volt, aki csak a parasztzűzléstől várhatta sorsa jobbra fordulását. Most azonban újra földesúr, aki bosszankodik, ha jobbágyai lassan dolgoznak. Nem is olyan régen még tetszett Eszter harciasága, hogy karddal a kezében jár a sereg élén. Bábolnánál is Bálint és Eszter egymás mellett, a legelső sorban harcolt az urak ellen. Hát ha akkor tetszett neki, most mi az oka, hogy bosszantja a harcias nő? Most nem tetszett neki, hogy Eszter nemcsak főz, hanem maga köré gyűjti az asszonyokat, és biztatja őket: vegyenek mind kardot a kezükbe, ha tovább folyik a küzdelem.

Most nem látott egyebet Eszterben, mint paraszttasszonyt, aki ahelyett, hogy földesúrnak dolgoznék, bejön a városba és lázít a földesurak ellen.

Bonczhidai maga sem tudta, miért néz most mindent más szemmel, mint a bábolnai csata napján, ahol maga is halálmegvetően harcolt a paraszttal mellett. Neon gondolt arra, hogy akkor birtokát vesztett vitéz volt, most pedig ismét földesúr. És ez nagy különbség!

Mikor házához érkezett, arra gondolt, hogy lepihen egy kissé, aztán még napszállta előtt kiköti az istállóból a lovát, és hazamegy, mert ha szeme nincs a munkán, még kevesebbet dolgoznak.

Házánál azonban lovas futár várta, aki már birtokán is kereste, onnét jött utána. Csáki László vajda küldte Kolozsmonostorról. Levelet hozott,

amelyben a vajda tanácskozásra hívja Kápolnára. A futár elmondta, hogy ilyen levelek mentek nem egy nemesúrhoz, a Székelyföldre és a szász kereskedőkhöz is. Az utasítás az volt, hogy titokban kell eljárni, nehogy Budai Nagy Antal vagy valamelyik más parasztvezér megtudja, mi járatban vannak, így Kolozsvári Mester Jánosnak sem szabad tudnia a meghívásról.

Bonczhidait egy pillanatra felháborította, hogy a vajda bele akarja vonni valami olyasmibe, ami szövetségesei ellen való. Érezte, hogy ha elmegy Kápolnára, árulást követ el. De mégis azt üzenté vissza a futárral, hogy ott lesz.

Nem ment haza a birtokára. Egész délután fel-alá járkált háza nagyszobájában, ugyanott, ahol az egykor lefüggönyözött ablakok mögött Tamás deák írni-olvasni tanította és szabadságra oktatta a céhlegényeket. Amúgy ruhástul dőlt le este, nem is evett. Álmai zavarosak voltak, és minduntalan felriadt. Hajnal előtt elhatározta, hogy reggel egyenest hazamegy, nem törődik vele, mit akarnak a vajda körében. Később azt határozta, hogy délelőtt újra felkeresi Mester Jánost, és figyelmezteti: valami készül ellenük.

Hajnalban azután felébredt. Lóra ült, és mégis Kápolna irányába indult útnak.

Mert mi keresnivalója lett volna tovább is a parasztok között? Igaza van Eszternek és Mester Jánosnak: a küzdelemnek nincs vége. És mégiscsak meg kell tudni, mit főznek a vajda körében. Ha megtudja, akkor is ráér határozni.

A VÉRES ŐSZ

A Gyulafehérvárról Kolozsmonostorra vezető úton szeptember elején néhány fegyveres paraszt feltartóztatott egy lovas futárt. A futár ugyan tiltakozott, de az egyik parasztnál puska is volt, és ettől a fegyvertől, amelynek hangos pukkanása nemegyszer megijesztette az urakat, a futár is félt. Leszállt hát lováról.

A fegyveres parasztokat Budai Nagy Antal küldte a Monostor felé vezető utakra, mert az utóbbi hetekben furcsa hírek szálltak, hogy nemesek és polgárok gyülekeznek Kápolnára. A fővezér úgy vélte, hogy erről valamiféle hírt kell kapnia olykor a vajdának is. A futár megmotosása után elő is került a püspök levele, amelyből kiderült, hogy ennek a hónapnak 10-én egyezés készül a nemesek, a székely ispánok és a szász kalmárok között, s ebben arra fogják kötelezni magukat, hogy fegyveresen segítik egymást.

A levelet nemsokára kézhez kapta Nagy Antal is az alparéti házban, ahol szállását tartotta. Kevés katona volt mellette. A győzelem óta, a szerződés után a parasztok és a hozzájuk csatlakozó kurta nemesek szétszéledtek. De Nagy

Antal és köre kevés katonával ott maradt, mert tudták, hogy résen kell lenni üli.

A készülődést már egy-két héttel ezelőtt titokban megkezdték, mert arról is hírt kaptak, hogy az alvajda a szász városi kovácsokkal ágyúkat öntet, s állítólag Kolozsmonostoron tüzes malmot is állítottak fel, ahol puskaport készítenek hordószámra.

Most, hogy az elfogott levélből megtudta, mi készül Kápolnán, világos volt előtte, hogy az egyezés csakis a parasztok ellen irányulhat. A püspök és a vajda minden úri népet egyé akar kalapálni a szegények ellen, hogy megsemmisítsen mindent, amit azok kivívtak maguknak.

Budai Nagy Antal visszagondolt a monostori júliusi tanácskozásra. Hogy meg voltak rémulve az urak! Milyen mézesmázos volt a kövér püspök, és milyen elismerően szólt vitézségükről a harcias alvajda! Még az aszott képű vajda is, aki előbb karóba huzattá a követeit, készségesen nyújtotta kezét neki, a parasztvezérnek, sőt kezet fogott a torzonborz Kardos Jákobbal is. A püspök még csak nem is említette a vallás kérdését, mintha nem is huszitákkal állna szemben, akik már Zsizska zászlói alatt is rémítgették a püspököket.

Azt persze jól tudta Nagy Antal és a többi vezér is, hogy a harcoló nép nemigen tudja megkülönböztetni az egyházi tanítást a huszita tanoktól, nekik igazán nem a hitvallás, hanem sanyarú sorsuk fájt. Nem hittételekért zendültek, hanem az aranyadó miatt. De maguk a vezérek hétpróbás hitvallói voltak Husz János tanításának. Hanem akkor semmi sem volt fontos a püspökök és az urak előtt, készséggel aláírlak mindent, és kezet fogtak bárkivel. Most vált egészen világossá, hogy akkor sem gondoltak egy percig sem arra, hogy komolyan vegyék saját, esküvel erősített ígéletüket.

Budai Nagy Antal azonnal magához hívatta Bíró Balázst és Tamás diákot. Ezek azóta is ott éltek a közelében. Tamás diák ott folytatta művét, a Biblia fordítását.

A hírre Tamás haragosan elsápadt, Balázs felhúzta vállát, és, azt kérdezte:

– Te talán egyebet hittél róluk? Most aztán együtt vannak, most még a polgárokkal is szövetséget kötnek. Mi pedig nem számíthatunk a kurta nemesekre.

– Miért nem? – kérdezte döbbenten Tamás.

– Én se hiszem, hogy még egyszer eljönnek – így Nagy Antal.

– De hát miért nem? – sürgette Tamás. – Bonczhidai Péter, aki elől ment a csatában, most megfutamodnék?

Bíró Balázs legyintett.

– Nem futamodik meg sem ő, sem a többi. De miért szeretne ezután is minket? Amit akartak, megkapták. És annyi eszük lesz most Kápolnán az uraknak, hogy nem haragítják magukra a köznemeseket. Ha a polgárral is

barátkoznak ellenünk, hogyne barátkoznának a köznemessel. A köznemest pedig majd meghatja, hogy a vajda, a püspök, az igazi nagyurak kegyeskednek őket is nemesnek tekinteni... Így volt ez *ott* is.

Ez az *ott* Csehországra vonatkozott.

– Kilenc nap alatt újra lábon lehet a sereg – mondta komoran Budai Nagy Antal.

– Kilenc nap? – kérdezte Bíró Balázs. – Ennyire elő vannak készítve? Nagy Antal bólintott.

– Szép – ismerte el az öreg harcos. – De ne is számíts a nemesekre. Hívd azonban egész nagy számmal a kolozsvári céhlegényeket. Azok jó munkát végeztek.

– Már három nap múlva itt lesznek.

– És ha együtt lesznek, megint mi támadunk – így Balázs.

A kurta nemesek nem jöttek. Nem jött Bonczhidai Péter sem. Kápolnán a nagyurak első dolga volt, hogy elismerték a kisnemesek egyenjogúságát, s ezzel valamennyi kisnemes elárulta fegyvertársait, a harcos parasztokat.

Jötteik azonban a jobbágyok. Tudták: ha Budai Nagy Antal üzen értük, akkor jönniük kell. Vasvillával, dárdával s egynémelyik puskával is fel volt szerelve. Jöttek bocskorosan és kucsmásan, vállukon cséphadaróval és kiegyenesített kaszával a román parasztok, Kardos Jákob népe, élükön az óriás termetű torzonborz vezérrel, aki román-magyar-cseh keverék nyelven szidta, valahány nemes és polgár csak van a világon.

És felvonultak dárdával, számszeríjjal, maguk kovácsolta karddal, maguk öntötte buzogánnyal a kolozsvári céhlegények, elől a szegény nép előljárójával, Kolozsvári Mester Jánossal. Elhagyták mind a várost, bár tudták, hogy mögöttük most a polgárok összejátszanak az urakkal, de tudták azt is, hogy itt most nagyobb szükség van rájuk. Eljöttek valamennyien, jöttek velük feleségeik és menyasszonyaik, maguk is karddal és dárdával. Az első sorban, közvetlenül Mester János mögött, egymás mellett menetelt Bálint és Eszter. A céhlegények énekszóval érkeztek a táborba.

Budai Nagy Antal átölelte Mester Jánost.

– Tudtok-e ágyút önteni? – ez volt az első kérdése.

– Ha megmutatjátok, hogyan kell.

De senki se volt, aki értett volna az ágyúhoz, még csak olyan se, aki a kezeléséhez értett. Pedig Lépes Loránd úr sorra önteti az ágyúkat, és pattantyús katonákat is kapott Magyarországról.

– Hányan lehetnek a kápolnaiak? – érdeklődött Mester János.

Budai Nagy Antal azóta ezt is kitudakolta.

– Úgy tízannyian, mint mi.

– Akkor még győzhetünk is – vélte Bíró Balázs –, láttunk már ilyesmit *ott*.

A kilencedik napon pedig, amint ezt Nagy Antal előre tudta, együtt állt a hadsereg, s a tizedik nap reggelén megindultak.

Tudta azonban Lépes Loránd is a parasztok készülődését, és a tizedik reggelen a nemesi hadak is megindultak.

Dés mellett találkozott a két ellenséges haderő.

Az ütközet azzal kezdődött, hogy még mielőtt az ágyúk megszólalhattak volna, Kardos Jákob románjai szöges cséphadarókkal szétszórták a pattantyús katonákat, akik Magyarországról jöttek, és nem voltak elkészülve, hogy egyszerre csak a nyakukon van egy csomó paraszt, és a háborús szabályok be nem tartásával kezdi csépelni őket. Szétfutottak, a többi pedig nem értett az ágyúk kezeléséhez.

De a puskától már nem ijedtek meg az urak, mint azelőtt. Tudták, hogy nagyot szól, de egy jól irányzott nyíl többet ér. Nem is szolgált mást a puska a paraszti seregben, mint ijesztetést. Amikor az első sortűzre nem torpantak meg a másik oldalon, a puskások is csőre fogták a nehéz fegyvert, s bunkónak használták.

Az urak nagy többségben voltak. Tudták, hogy a parasztok elszántak, de abban is bizonyosak voltak, hogy ha már sok esett el belőlük, akkor megrettenve szétszaladnak. Nem számítottak azonban a céhlegények fegyelmeztségére. Ezek Kolozsvárott kezdték az utóbbi hónapokban megismerni a szabadság levegőjét. A paraszt győzött, és az elég volt neki, nem is akart többet. Hazament, és jött, amikor Budai Nagy Antal hívta, mert nem akarta visszaadni, amit kivívott. A céhlegényeknek azonban nem volt elég a győzelem, ők megsejtették, hogy tovább is lehet menni, de ahhoz kitartás és önfeláldozás kell. Bennük Húsz és Zsizska lelke élt tovább.

A dési csatát a kolozsvári céhlegények nyerték meg. Már-már Nagy Antal is visszavonulásra gondolt, ámde töretlen volt Mester János hadialakulata. Sokan elestek közülük, de nem hátráltak. És egyszer odaugrott az élükre hosszú nyelvű huszita buzogányával Bíró Balázs, átkozódva forgatván feje fölött a százszőgű, gyilkos eszközt, s ahová lecsapott, ott halál termett. A legnagyobb kavarodás körülötte, a céhlegények seregénél volt. Őket vette már körül az egész úri lovasság. S akkor Budai Nagy Antal újra összegyűjtötte a paraszti hadakat, és kétfelől támadt a gomolyra. Egyik oldalon ő vezette a Szamos menti magyar parasztokat, másik irányból Kardos Jákob rohamozott a cséphadarós románokkal, s a tömeg közepén rendületlenül állt Mester János céhlegényserege, s ott forgatta maga körül a buzogányt Bíró Balázs.

És egyszerre megriadtak az urak.

Egy távoli dombról nézte a csatát Lépes Loránd úr. Már azt hitte, győzött. Le is szállt lováról, és mosolygott. Egyszeriben azonban észrevette, hogy hiába nagyobb az ő serege, a parasztok jobb helyzetbe kerültek. Újra felült lovára, hogy a nehézpáncélos tartalékkal maga is közéjük rohanjon, de mire sor került volna erre, azok ott már fejvesztve tartottak visszafelé. Az ő lovasai már legfeljebb csak a nemesurakkal szemben rohamozhattak volna. Sok volt a halott. Itt esett el Szerdahelyi Pál, a csallóközi kóbor nemes, és könnyű sebet kapott Budai Nagy Antal is – de győztek.

Mikor Lépes György püspök gyulafehérvári otthonában értesült a dési vereségről, éppen ebédelt. A futár alig merte elmondani a hírt. Legnagyobb csodálkozására azonban a főpap nem esett kétségbe, még csak az evést sem hagyta abba. Csupán ezt mondta:

– Hát akkor még egyszer meg kell ígérni nekik mindent. A következő csatában majd mi fogunk győzni. Ha akkor sem, úgy megint megígérünk a parasztoknak mindent, amit csak akarnak, de már azután még egy csatát úgysem bírnak ki. Nekik csak egy seregük van, amely folyton fogy. Nekünk azonban annyi, amennyit akarunk. Ha nagy a baj, akkor egész Magyarország, ha kell, egész Csehország és Németország velünk harcol a parasztok ellen. De kít hívhatnak segítségül a parasztok? Most már a kurta nemesek sem harcolnak velük. És azok a híres céhlegények is elhullanak egyszer. – Ezzel nyugodtan befejezte az ebédet.

Aznap levelet fogalmazott, amelyben azt tanácsolta a vajdának: egyezkedjék csak tovább. Megesküdhet bármire, ő, a püspök úgyis feloldja az eskü alól.

Az új békeszerződést Apátiban kötötték. Megerősítették a kolozsmonostori egyezséget. A vajda újra megesküdött, és hogy erősebb legyen a foganatja, az aláírt megállapodást tudomásulvétel végett felterjesztették magához a királyhoz Budára.

Csáki befelé mosolygott. Ő tudta, hogy a király nincs is Budán, tudta, hogy nagybeteg, és igazán nem érdekli, mi van a parasztokkal. De amit a parasztok kértek, arra ő igent mondott, és megint kezét fogott néhány olyan emberrel, akikről már elhatározta, hogy karóba huzatja.

Az egyezés után a győztes vezérek magukra maradván a házban összenéztek. Bíró Balázs morgott:

– Felmegy a királyhoz az irat... Talán a király más, mint ők? Az új

hítségést nekünk kellett volna kezdeni, és egyezkedés helyett itt leüthettük volna a vajdát.

Kardos Jákob helyeslően bólintott.

– Mi pedig most nem megyünk haza – mondta Mester János. – Nincs még vége a harcnak, és szükség lesz itt ránk.

Budai Nagy Antal hallgatott. Homlokán kötés volt. Még sajgott a sebe. Tudta, hogy a katonák száma nagyon leapadt, a győzelem áldozatul kérte a sereg nagyobb részét. Lépes Loránd pedig mindig tud új sereget előrángatni. Hiba lett volna alkudozás helyett agyonütni a vajdát. Akkor biztosan vége lett volna mindennek, így talán valamit meg lehet menteni a győzelmek eredményeiből.

A győzelem után a csillagos ég alatt pihentek a harcosok. Szeptemberi hús idő járt. Tüzeket is raktak, köpenybe is burkolóztak. Az egyik tűzrakás mellett kéz a kézben ült Bálint és Eszter.

– Lám, Bonczhidai Péter nem jött el velünk csatázni – mondotta Bálint, hangjában gúnnal és megvetéssel.

Eszter nem felelt. Fájt neki, hogy csalódott a nemesúrfiban, akitől először hallott Budai Nagy Antalról.

– Pedig már majdnem elhittem én is, hogy hozzánk tartozik – szólt Bálint, és hosszan nézett a tűzbe.

Eszter fázósan húzta maga köré köpenyét.

Itt-ott halkán énekeltek, némelyek már aludtak. Mindenki tudta: ezzel a győzelemmel nincs vége a háborúnak. Eddig csak nem szerették az urakat, de az események hatására most már megtanulták gyűlölni is őket. Hát gyűlölték alaposan valamennyit. És bíztak Budai Nagy Antalban, s az utóbbi napokban Budai Nagy Antal neve mellé beköltözött az emberek szívébe a másik név is: Kolozsvári Mester Jánosé.

AZ UTOLSÓ CSATA

Az ős egyre hidegebbre fordult, a hegyek között már a hó is leesett. Válasz azonban nem jött se Budáról, se Prágából.

Budai Nagy Antal megfogyatkozott seregével Kolozs megyébe vonult, hogy ellenőrizhesse, nem történik-e Monostor körül valami újabb csalfaság. Annyi katonája már nem volt, hogy Erdőntúlon minden fontos helyet megszálljon. A paraszti hadak különben is egyre apadtak. A Maros mentiek egy részének nem volt kitartása, és hazament; elhitték az urak újra megfogadott ígérését. Kardos Jákob hiába intette őket: ne bízzatok! Azért elmentek. Másokban is mozgolódni kezdett a türelmetlenség. Az élelmezés

sem volt túlságosan jó. Budai Nagy Antal nem engedte kifosztani a megyék falvait, nehogy a paraszti hadak ellen ingerelje azokat, akik eddig még nem harcoltak ellenük. Valahonnét azonban mégiscsak be kellett szerezni a táplálékot. Megadóztatták tehát a közeli kisbirtokos urakat, akik a paraszti győzelemnek köszönhették, hogy visszakapták a földet a kapzsi vajdától. Ezek ugyan Kolozsmonostor után már nem harcoltak mellettük, de semlegesnek látszottak.

Bonczhidai Pétert Tamás diák látogatta meg, hogy rábeszélje, adjon önként a magáéból. Tamás úgy emlékezett vissza Bonczhidaira, mint derék férfiúra, aki életét is kockáztatta, amikor házába fogadta a kolozsvári céhlegényeket, s maga is vitézül küzdött Bábolnánál. Csodálkozott is, hogy most vidéki házában, bár mosolygós arccal, de mégis eléggé fagyosan fogadta. Nagyon helytelennek tartotta, hogy a parasztok még mindig fegyverben állnak, holott a szerződést már megkötötték. Azt állította, hogy most már Budai Nagy Antal népe veszélyezteti a vidék békéjét.

Tamás elámult a változás láttán. Megkérdezte, hogy nem látja-e az urak csalfaságát. Nem lehet bízni bennük. Péter úr erre eléggé ingerülten felelt, és oktalán paraszti gyanakodásról beszélt, így a beszélgetés már feszülten kezdődött. Mikor pedig a gabonára került a sor. Bonczhidai keserűen mondotta, hogy alig termett valami. A háborús nyár elrontotta az egész termést, de még annál is nagyobb baj, hogy a jobbágyok Kolozsmonostor után lustán dolgoztak, így hát nincs mit adjon.

Bonczhidai az egész beszélgetés alatt olyan kínosan érezte magát, hogy a gyomra is beféjdült. Tudta ő a kápolnai egyezség óta, hogy az urak nagy leszámolásra készülnek. Pénzt adnak rá bőven a szász városok gazdag polgárai, lóra ül ehhez minden megye nemessége, még azok is, akik Bábolnánál a parasztok oldalán harcoltak. Jaj lesz annak, aki segíti a parasztokat. Azt nem bánta volna Bonczhidai Péter, ha Budai Nagy Antal hadai kirabolják, de önként nem akart adni. Aki vakmerő volt addig, amíg nem volt semmije, egyszeriben hideglelősen gyáva lett, amióta újra megvolt a vagyona.

Tamás elképedve szemlélte az egykori bajtárs színe változását. És felháborodottan ugrott fel, amikor arra figyelmeztette, hogy jobban tenné, ha elhagyná a paraszti seregeket, amelyek most már akadályozzák az erdöntúli békességet.

– Bonczhidai Péter, áruló lettél! – kiáltotta, s megfordulván, elhagyta a nemesi házat.

Bonczhidai ettől kezdve nem érezte biztonságban magát odahaza, félt a parasztoktól, egykori fegyvertársaitól, és szerette volna, ha mielőbb szétvernék őket. Kolozsvárra sem mert menni, bár tudta, hogy Mester János és

a legények színe-java nincs most odahaza, de rettegett volna találkozni akár csak egyetlen mesterlegénnyel is.

Ellenséget látott minden jobbágyban, és két nappal azután, hogy Tamás nála járt, megszökött hazulról, s elment Kolozsmonostorra, a vajdához, és tőle kért védelmet addig is, amíg szét nem zúzzák "az istentelen parasztok dühös lázadását", így nevezték Kápolnán a jobbágyzendülést.

A vajda arcára merevedett mosollyal fogadta Bonczhidait. Nem az első eset volt ez az utóbbi időben. A Bábolnánál még ellene harcoló kurta nemesek egymás után jelentkeztek nála, s vagy védelmet kértek, vagy felajánlották szolgálataikat. Ezek a dési csata idején még semlegesek voltak, de amikor Désnél is a parasztok győztek, mégiscsak eljöttek a vajdához, nehogy harmadszor is a parasztok győzhessenek. Csáki László meg is tudta becsülni őket, megtanulták Bábolnánál, milyen jó katonák ezek. Akkor a vajdára voltak mérgesek, hát ellene harcoltak, de most a parasztoktól félnek, hát most harcolni fognak a parasztok ellen. Monostor őrsége tele volt már efféle nemesekkel.

Budai Nagy Antal táborában gyorsan elterjedt a híre, miképpen fogadta Tamást Bonczhidai Péter, s hogy a többi követet ugyanígy fogadta a többi áruló nemes. Azt is tudni lehetett, hogy ezek csakhamar Monostorra szöktek. Nem volt mit aggódalmaskodni többé. A harcosok megrohanták a Kolozs megyei nemesi udvarokat, és feltörték csűrjeiket. Ennivaló tehát megint volt egy rövid időre.

Esztert úgy elkészerítette Bonczhidai nyílt árulása, hogy napokig beszélni sem volt kedve. De általában rosszkedvűek voltak a katonák is.

Egy napon pedig tépett ruhájú román paraszt érkezett a Maros vidékéről, s Kardos Jákobot kereste. Elmondta, hogy a püspök ispánjai rosszabbul bánnak velük, mint valaha. Az egész Maros-vidék meg van rakva Lépes Lóránd fegyvereseivel, s ha egy jobbágy el akarja hagyni a földet, karóba húzzák. Ő maga is alig tudott kiszabadulni a csatlósok markából.

Erre a hírre gyors haditanácsot tartottak Budai Nagy Antalnál. Bíró Balázst és Mester Jánost hívták még a fővezérhez. Bíró Balázs éppen körültekintő útról érkezett haza egy kis lovassereggel. Ő is hírt hozott:

– Tudjátok-e, mi az újság? Meghalt a király!

Nagy Antal összehúzta a homlokát.

– Ezt bizonyosan ők még előbb tudták. Lehet, hogy éppen erre vártak. A királytól ugyan nem volt mit remélnünk, de ha nincs király, mégis könnyebb gyilkolni a parasztot, mert még csak nem is kell tartaniuk, hogy valaki is számon kéri tőlük.

Balázs legyintett.

– Talán a király számon kérte volna a mi életünket? A király: ellenség.

Nagy Antal bólintott.

– A király ellenség, de mi voltunk az adófizetői, és mégsem szeretted, ha oktanul halomra gyilkolják az adófizetőket, mert a pénzt még a nemesuraknál is jobban szeretted. Éppen ezért kellett felterjeszteni hozzá az egyezséget, hadd lássák odafönt is, mi, van errefelé, és őrizték a mi békénket, mert amíg béke van, biztosabb az adó.

– Hát most mi a teendő? – kérdezte Kardos Jákob, aki fel-alá járkált, amíg a másik három gondterhelt arccal ült a lócán.

Bíró Balázs öklével a térdét ütögette.

– Elrontottuk az egészet. Bábolna után nem kellett volna egyezkedni. Akkor még erősek voltunk. Megtanulhattuk volna már Csehországban, hogy urakkal nem lehet egyezséget kötni. Addig kellett volna harcolni tovább, amíg miénk volt a hatalom, és addig, amíg nem lett volna több eleven úr egész Erdőntúlon.

Nagy Antal sóhajtott.

– Ezt ugyan hiába magyaráztad volna. Csehországban sem hitték el a parasztok. Ott is azt remélték, hogy a rossz úr megjavul, és jó lesz belőle. Ott is legfőljebb néhány céhlegény tudta végül, hogy mit kellett volna tenni. De addigra ott is késő volt már.

Mester János felállt. Arca a nép gondjaitól rövid hónapok alatt egészen megkeményedett. Sovány volt, még jobban megbámult, szakálla feketén keretezte képét. Ezt mondta:

– A mesterlegények itt is tudják már, hogy nincsen alku. Gyerünk hát valamennyien Kolozsvárra. Zárkózzunk be, s harcoljunk addig, amíg példánkon minden város mesterlegénye megtanulja, mit kell csinálnia.

Bíró Balázs keservesen nézett rá.

– Hol van annyi mesterlegény egész Erdőntúlon? Meg aztán a szász városokra hiába számítanál. Erősen ülnek ott a gazdag mesterek és a még gazdagabb kalmárok: Nagyszombatban sokkalta többen voltunk, ott se tudtuk tartani magunkat. Miért is nincs több céhlegény a világon?

– Hát akkor meghalunk egy szálig, hogy példát adjunk! – szólt komoran Kolozsvári Mester János.

– Meghalni még ráérünk – mondta hirtelen Nagy Antal, aki eddig maga elé nézett a földre. – Most egyetlen lehetőség van. Azonnal megtámadjuk Monostort, és foglyul ejtjük Csákit. Akkor még utoljára mi diktálhatunk, és húzhatjuk a tárgyalásokat, amíg új királyt nem hoznak az urak, akinek megint csak érdeke lesz, hogy élő adófizetők legyenek.

Ez volt a legokosabb terv. Fel is vidultak tőle a vezérek. De nem volt késlekedés. Budai Nagy Antal azonnal riadót fúvatott.

Az utolsó csata Kolozsvár és Kolozsmonostor között volt.

Csáki László már várta ezt a támadást, meg is erősítette Monostort. Hadainak nagy része éppen azokból a kismanesekből került ki, akik Bábolnánál még ellene harcoltak. Tudta azt is, hogy a szász városok felől jönnek már a kalmárok zsoldosai, élükön a szebeniekkel, akik bosszút forraltak azóta, hogy Kardos Jákob megfutamította őket. Dél felől pedig Lépes Loránd úr seregei közeledtek, ezeket a Maros vidékén gyűjtötte, s voltak közöttük jól képzett magyarországi pattantyúsok is.

Az első támadást a monostoriak visszaverték – harcedzett köznemesek voltak ott –, s akkor Csáki László futárokkal sürgette a felmentő seregeket.

November vége volt. A lerongyolódott parasztok fáztak, az ellenség azonban jól fel volt szerelve. Fogytán volt a fegyver is. Lépes Lorándnak pedig ágyúi voltak. Így érkezett el az utolsó csata, amikor Budai Nagy Antal seregét háromfelől fogták körül.

A jobbágyok tudták, hogy nem számíthatnak kegyelemre.

Reggeltől estig tartott az öldöklés.

Előbb Kardos Jákob esett el, és elhullottak körülötte a maros-völgyi román parasztok. De addigra már megfogyatkozott a Szamos mentiek száma is. És egyszer felkiáltott egy hang fájdalomosan és üvöltve:

– Budai Nagy Antalt megölték!

A fővezér holtan feküdt az ellenség lovainak patái alatt.

Erre megbomlott a rend. A jobbágyok esztelenül futottak, amerre láttak. Nyomukban az urak, ölték, vágták őket. Nem volt kegyelem!

Csak a kolozsvári céhlegények álltak rendíthetetlenül. Soraik alaposan megfogyatkoztak, de még mindig százszámra lehetett látni őket.

Ott volt Mester János mellett Bíró Balázs és Tamás diák is.

Bíró Balázs körülnézett. A csatateret arca bukott holtak és vergődő-üvöltő haldoklók borították, a parasztsereg szétfutott, s nyomukban öldökölték az urak. De hátuk mögött még Kolozsvár falai várták őket. Előbb kell odaérniük, mint a vereség híre, mert akkor a polgárok bezárják előttük a kaput.

Köztük és Kolozsvár közt álltak a szász polgárok csapatai. Balázs szinte látta arcukon a kárörvendő mosolyt. Ezt a mosolyt gyűlölte a legjobban, hiszen onnét, a polgárok közül jött valamikor nagyon régen maga is ott, atyafiai közt tanulta meg gyűlölni az embertelen vagyont, amelyet atyái és fivérei halványként imádtak. A jobbágyok igazán csak a nemest tudták gyűlölni, Bíró Balázs tudta, hogy a polgár semmivel sem jobb, és tudták ezt, saját bőrükön tanulták meg a céhlegények is.

Bíró Balázs a hosszú nyársat meresztő polgárseregek felé mutatott szöges buzogányával, és nagyot ordított. A céhlegények előreszegzett dárdával indultak az utolsó rohamra. Az – első sorban rohant az ellenség felé Eszter, Bálint és Tamás diák is. A sorokban hátrébb sok asszony és leány is volt. Egy

részük elhullt már, a többi ugyanúgy harcolt, mint a férjeik vagy vőlegényeik.

A polgárok nem tudták feltartóztatni a rohamot. Mester János serege átvágta magát. De ebben az összecsapásban hullott számlálhatatlan sebbel a földre Bíró Balázs, a huszita harcok régi, nagy hírű katonája. Tamás fel akarta emelni, de Bíró Balázs még utolsó mozdulattal eltolta magától a bajtársi kezét. Csak fussanak társai Kolozsvár kapui közé, az ő életét már úgyszem ment meg, ha vállra is veszik. Csak a menekülést nehezítené. Így halt meg. Holttestét összetaposták. Bizonytalán ő is így képzelte el, hogy egyszer majd éppen polgárok elleni csatában fog elesni.

Mester János azonban hadának maradványaival megérkezett Kolozsvárra, bezárkózott, és azonnal hozzáfogott a város megerősítéséhez. Tudta: Erdőntúlon már csak ez az egyetlen hely, ahol lobog még a láng. Ha ez is elhamvad, sötétség lesz errefelé megint nagyon sokáig.

KOLOZSVÁR, 1438. JANUÁR 30.

A város teljesen körül volt zárva. Lépes Loránd katonái már decemberben álltak minden utat. Az ostromot maga az alvajda vezette. A parancs kemény volt: aki a városból kijön, azt meg kell ölni. Időnként rohamra indultak a falak ellen, de eddig minden rohamot visszavertek. Lépes Lóránd nem tudta elképzelni, honnét van ennyi harcosa Mester Jánosnak.

Bent, Kolozsvárott pedig az történt, hogy Mester János lefoglalt minden vagyont és minden raktárt. A város minden fegyverfogható emberét behívta katonának. Férfiak, nők, mind kardot, dárdát vagy számszeríjat fogtak. A kovácsok folyvást fegyvert készítettek. A molnárok puskaport csináltak. A raktárak felügyelői naponként annyi eleséget adtak a családoknak, amennyi éppen kellett, hogy éhen ne hal járjak.

A munka mindenütt megállt, az emberek katonai gyakorlatokat végeztek az utcákon.

Kidobolták, hogy akinek nem tetszik, elhagyhatja Kolozsvárt. De aki benn marad, az fővesztés terhe mellett engedelmeskedni tartozik. Tordai Márton és a többi gazdag mester, velük néhány öreg segéd, nyomban el is ment. Csaknem megölték őket Lépes Loránd katonái, amint kiléptek a város kapuján. Alig tudták megmagyarázni, hogy ők menekülők.

A papok még nem mentek el azonnal, de amikor az első vasárnap a székesegyházban arról beszélt az egyik, hogy Isten ellen való vétek lázongani az urak ellen, Mester János parancsot adott, hogy azonnal minden pap hagyja el a várost. Az istentiszteletet ezentúl huszita módra Tamás diák, néha maga Mester János tartotta vagy másvalaki, akinek volt prédikálnivalója.

Megtörtént, hogy Eszter állt a gyülekezet elé, és idézte a Biblia szavait: "Boldogok a szegények..." De nemsokára ezeket az istentiszteleteket is a templom előtti téren, a szabad ég alatt tartották, nemcsak azért, mert a régi husziták is így szokták, hanem főképp azért, mert a székesegyház épületében helyezték el a sebesülteket.

A falakon állandóan ébren volt az őrség. Valahol mindennap vissza kellett verni a rohamozókat. Néha a kapuk előtt is folyt a csetepaté. Mindennap volt halott, mindennap volt temetés. De a város tartotta magát rendületlenül, egész januáron át is. Mester János remélte, hogy a tél elől majd visszahúzódnak az ostromlók, de Lépes Lóránd nem hagyott lélegzésnyi időt sem az utolsó zendülőknél. Nem bánta, ha ezrével vesznek ott a katonái, de addig nem akart távozni, amíg csak egyetlen lázadó is él.

Bálint és Eszter a leghíresebbek közé tartozott. Mind a ketten tele voltak hegedt sebekkel. Körülöttük egymás után haltak meg – a régi barátok. Az egyik napon a régesrégi bajtárs, Kolozsi Ambrus is elesett. Bálint prédikált a sírja mellett. A husziták közt mindenki pap volt, ha arra került a sor.

Január vége felé fogyni kezdett a szűkre mért eleség. Pedig mindennap kevesebbet kaptak enni.

Kint pedig nem fogyott az ellenség. Amennyit megöltek, annyi jött utána Monostor felől. Megérkeztek a pattantyúsok is, és január közepén megszólaltak az ágyúk. Törték a falat, és a tüzes golyók berepültek a házak közé. A kinti nyüzsgésből úgy látszott: Lépes Lóránd döntő rohamra akar indulni. Január 30-án hajnalban, amikor Bálint és Eszter elkészült a gyors öltözködéssel, s felöltötték már fegyvereiket, Eszter azt mondta:

– Ugye, tudod, Bálint, hogy ma valamennyien meghalunk?

Bálint igent bólintott.

– Tudom.

Eszter arcán mosolyféle jelent meg.

– De ugye, nem bánod, hogy mindez így történt?

Bálint is mosolygott.

– Dehogy bánom, Eszter, hiszen együtt éltük végig, és együtt fogunk meghalni is.

Átölelték és megcsókolták egymást, így indultak a kapuhoz, hogy vezessék a kirohanást. Mester János ugyanis úgy határozott, hogy ha kintről általános rohamra indulnak, ők is kinyitják a kapujukat, és ellenrohammal próbálják visszaverni a minden oldalról jövő ellenséget. Vagy sikerül, vagy meghalnak mindannyian. Sokáig, úgysem lehetne tartani már a várost, hiszen alig van egy-két falat ennivaló.

Nemsokára megszólaltak az ágyúk odakint, és kürtszó harsogott mindenfelől. Megindult Lépes Lóránd seregeinek rohama. Erre pedig

megnyíltak Kolozsvár kapui, és minden oldalról nyílzápor és dárdás ellenroham fogadta az urak fegyvereseit. Az egyik kapunál maga Mester János vezette a hadakat, a másikonál Tamás diák, nyakában tarisznyával, benne a Biblia magyar fordításával, kezében feltartott karddal, a harmadikonál Bálint és Eszter rohant előre az élen.

Ágyúdörgés, kürtszó és ordítás vegyült a januári hideg levegőbe.

Bálint egyszerre azt vette észre, hogy néhányadmagával mélyen benn jár az ellenséges sorok közt, mellette Eszter. Körül akart nézni, hogy visszataláljon övéihez, de akkor egy csatlós kardja mély sebet ejtett Eszter homlokán. Bálint azt látta, hogy felesége elesik. Dárdájával átdöfte felesége gyilkosát, nem is tudta kihúzni a hosszú fegyvert a megölt ellenség testéből. Akkor lehajolt Eszter fölé, és karjaiba emelte. Élt, csak a vér ömlött a homlokából.

Mellettük emberek rohantak üvöltve, rájuk se néztek. Bálint visszafordult, hogy keresztülvágjon a tömegen, és vagy maga is elessék, vagy sebesült feleségét bevigye a városba. De a látványtól visszahőkölt: Kolozsvár lángokban állt, és a nyitott kapukon özönlött be az urak győztes serege, a tájon mindenütt csak halott zendülőik heverték. Kolozsvárra már nincs miért visszamenni.

Forgott vele a világ, lába önkéntelenül vitte valamerrefelé, maga se tudta, hová, karjában kókadtt fejjel, vérző homlokkal feküdt Eszter. Szőke haja véresen lógott ki fejkendője alól, amelyről leesett a sisak.

Kolozsvári Mester János már a kirohanás elején elesett. De halála nem bontotta fel a hadsorokat. A céhlegényeik és asszonyaik mind tudták, hogy ma meg kell halniuk. Élve egyik sem akart az ellenség kezébe esni, mert a foglyokra a szép halál helyett kínos halál várt. El is estek valamennyien.

Mögöttük a tüzes golyóbisok felgyújtották a házfedeleket, égett a város, ők pedig úgy mentek a biztos halál elé, hogy előbb még ki-ki legalább egy urat vagy úri szolgát megöljön.

Déltájban már semmi sem állt Lépes Loránd útjában, hogy bevonuljon az elfoglalt városba. Fekete lovon lépte át Kolozsvár kapuját, előtte, mögötte alabárdos csatlósai. Ezt a látványt sohase felejtette el életében: a győzteseket üres falak és halottak fogadták. Kolozsvár védői közül nem maradt életben egyetlenegy sem. Lépes Loránd halottaktól vette át a meghódított várost.

Loránd úr gyűlölte a parasztokat és a céhlegényeket, de katona volt, aki a bátorságtól nem tagadhatta meg az elismerést. Mikor elért a székesegyház elé, és megtudta, hogy még a sebesültek is mind feltámaszkodtak, hogy karddal a kezükben haljanak hősi halált, leszállt lováról, és levette sisakját. És levették körülötte mind a csatlósok is. És nagy csend borult a halott, kiégett városra. És

nagy csend borult szerte egész Erdöntúlra. És nagy csendesség lón Budán és Prágában és a föld egyéb királyi városaiban is, amikor híret vették Kolozsvár elcsendesülésének. És szerte a világon jobbágyok és céhlegények, ha eljutott hozzájuk Budai Nagy Antal és Kolozsvári Mester János népének híre, titokban siratták őket, és velük együtt siratták saját magukat is.

BEFEJEZÉS

Kolozsvár alól összesen hárman menekültek meg élve: Bálint és Eszter s a másik kaputól Tamás diák.

Bálint – karjában álélt feleségével – bevette magát az erdőbe, és ott bolyongott estelig. Magát nem féltette volna a hidegtől, de reszketett Eszter életéért. Éj beálltán tehát belopakodott egy faluba, ahol síró jobbágyok rejtegették őket mindaddig, amíg a sebesült magához nem tért.

Másnap kettesben megtanakodták, hogy mi a teendő. A láng kilobbant. Mi keresnivalójuk lenne tovább is Erdöntúlon? Haza nem mehetnek, hiszen a gazdag Ostoros Gergely lenne a legelső, aki feladná leányát és vejét a vajdánál. Vagy menjenek talán álnévvel jobbágynak a püspöki földekre?

Nem akartak többé rabok lenni.

Elhatározták tehát, hogy faluról falura bujdokolva átlopódnak Magyarországra. Ott talán jobb lesz.

A parasztok legtöbb helyütt szívesen rejtegették a menekülő huszitákat. Kitavasodott közben, és úgy március táján lehetett, amikor elérkeztek a Tisza mocsárvidékéig. A városokat elkerülték, féltek a városlakóktól, mert Bálintnak minden városról Tordai Márton műhelye jutott az eszébe. Amióta kijutottak a nagy erdőből, biztosabbnak érezték magukat. És amikor Bihar után túl voltak Csáki László földjein is, úgy érezték, mintha nyomasztó súly esett volna le a mellükről.

– Pedig a többi nagyúr sem jobb! – mondta Eszter.

– Nem jobb – válaszolta Bálint –, de legalább ismeretlen még.

A Tiszánál keresték a gázlót, amikor egyszerre lovascsapat tűnt fel a folyó mentén, utána szekérsor húzódott. A csapat élén páncélos, fekete, lekonyuló bajszos, hosszú hajú úr lovagolt.

Bálint és Eszter félreállott, de amikor odaértek, a páncélos uraság megállította lovát, és megkérdezte:

– Merre van itt gázló, emberek?

A hangja szokatlanul barátságos volt

– Nem tudjuk, uram – mondta Bálint –, magunk is idegenek vagyunk.

Az idegen, előkelő úr mosolyogva nézett rájuk, ebben a mosolyban olyasmi volt, mintha tudná, honnét jöhetnek.

– Erdőtúlról? – kérdezte.

– Onnét – válaszolta Bálint, és önkéntelenül védve ölelte magához Esztert, mert hátha ezzel elárulták magukat. Hanem az uraság "megállj"-t intett a többieknek is, és leszállt lováról.

– Ott voltak-e Bábolnánál? Vagy Désnél? Vagy Kolozsvárnál?

A kérdésben nem volt ellenségeskedés, sőt mintha határozott rokonszenv lett volna. Bálint hökkenten nézett rá, de Eszter felmagasodott, és ő válaszolt:

– Ott voltunk Bábolnánál is, Désnél is, Kolozsvárott is. Nincs is már több élő, aki ott lett volna.

Az idegen mosolyogva nézett a szőke asszonyra.

– Te is ott voltál?

Eszter válasz helyett félresimította szél kuszáta haját. Homlokán ott feketedett a mély kardvágás nyoma.

– És most hová mentek? – kérdezte elkomolyodva a páncélos úr.

Eszter most már nem félt tőle.

– Keresünk egy olyan hazát, ahol nem kell rabnak lenni.

Erre amaz megfogta a kezüket, és azt mondta: – Jöjjetek hát velem. Engem Hunyadi Jánosnak hívnak, és jó vitézeket keresek, akikkel meg lehet védeni ezt az országot. Mert az urak nem fogják megvédeni. Ülj fel ott hátul egy vezeték lóra, te asszony, meg kapaszkodj fel valamelyik szekérre. Így lett Bálint végül Hunyadi János katonája. Idővel tiszti rangig is vitte, mert Hunyadi seregében jobbagyokból is lehetett tiszt.

Tamás diák, oldalán a tarisznyával, kezében egyetlen szál karddal vágott a tömegnek, mögötte egy seregnyi céhlegénnyel. Hogy, hogy nem, őt nem érte ellenséges fegyver. Talán papi ruhája, amely már rongyokban lógott, riasztotta vissza az ellenséget, hogy feléje sújtson. Egyszerre csak túljutott a gyilkoló tömegben. Mögötte levágták már az utolsó bajtársait is. Visszafordult, hogy újramegkezdje a harcot, míg csak meg nem ölik. Hanem akkor már nem figyeltek rá: az úri sereg diadalüvöltéssel rohant az égő Kolozsvár falai felé, amelyeket immár senki sem védett. Tamás diák tudta, hogy arra mindenki meghalt.

A láng kilobbant, itt nem volt többé tennivaló. Hát lobbanjon fel másutt. Következzék hát Moldova, ahová eredetileg indult, amikor elhagyta Kamenicet.

Elhajította kardját, és megindult arra, amerre a keleti irányt sejtette.

Az utak vándora lett, akit a falvak népe tartott el. Tamás pedig esténként

halk hangon mesélt a falvak népének Bábolna, Dés és Kolozsvár hőseiről, a halálba menő magyar és román jobbágyokról, az utolsó szálig elhulló céhlegényekről, Budai Nagy Antal és Kolozsvári Mester János néperől. Beszélt ezután még régebbi történeteket is: a nagyszombati hősookról meg azokról a rettenthetetlen vasemberekről, akik messze Csehországban adták életüket azért, hogy a népek egyszer boldogabbak legyenek. Beszélt a kilencszázról, aki énekelve égett el a lipanyi máglyák tűzében. És amikor a hallgatók már nagyon belefeledkeztek a mesébe, akkor szólott Húsz Jánosról, aki a nép igazát hirdette, és Zsizskáról, aki a nép igazáért, a nép élén diadalt diadal után aratott.

A falvak népe pedig hallgatta szavait, és rejtegette az utak katonái előtt. Így ment egyre kelet felé. Közben megtudott mindent bajtársai sorsáról. Megtudta, hogy azok a máglyák, amelyek egykor Lipany mellett égtek, amelyek fellángoltak Kamenicnál, kigyúltak Erdőntúl is. Tűzben és karók hegyén pusztultak el azok, akik élve jutottak Lépesek és Csákiék kezébe. Tordán volt a nagy ítékezés. Elrettentő például ott állnak a karók az út mentén. Torda közelében, s a karókon magyar és román jobbágyok holttesteai száradnak.

Ahogy faluról falura ment kelet felé, ő is hallott a törtétekről, és ő is mesélt mindarról, amit tudott. Tarisznyájában pedig vitte a Bibliát, amelyet a nép is megérthetett, mert az ő nyelvén szólott. Így ért el a Székelyföldre s túl azon, a Moldova felé vezető útra. Oda igyekezett, hogy ott kezdje előlről ugyanazt, amit végigélt Erdőntúlon.

Hajnal volt, amikor elért arra a tájra, amelyet már a moldovai határvidéknek sejtett. A nap felkelőben volt, sugarai szembe sütöttek vele. Ő pedig ment keletre, ment a fény felé.

Bíró Balázs jutott az eszébe, aki egyszer régen, amikor először találkozott vele, elmondotta, hogy biztos benne, ő is elpusztul ebben a küzdelemben. Úgy is történt. Szép volt az élete, és szép volt a halála, mert a megalázott népért élt, és a megalázott népért halt meg. Gyűjtotta, táplálta azt a lángot, amely egyszer el fog emészteni minden zsarnokságot és megaláztatást. Tamás most, ebben a vakító fényben tudta, hogy ő is úgy valahogy fog meghalni. Ez az ő dolga, ez a legtöbb, amit írástudó ember megtehet embertársaiért. Gyűjtani kell a tüzet. Ez a tűz egyszer Csehországban lobogott, egyszer Erdőntúlon, most talán Moldovában fog fellobbanni. Lehet, hogy ott is ellobban, de akkor felgyullad valahol másutt, és égni fog, – égni mindaddig, amíg csak valahol a földkerekségen ember megalázza embertársát.